

דו"ח העוני האלטרנטיבי

2014

ישראל

חם' 12

לתת LATET

חייבים לנצח את העוני

תוכן עניינים

12

"הססטוס קוו זה כאן"
ז'יל דרמון

6

מתודולוגיה

5

מהות ומטרות הדו"ח

4

ארגון לתת

34

חינוך והשכלה

24

אי ביטחון תזונתי

16

עיקרי הנתונים

14

"עניים לא מעניינים"
ערן וינטרוב

64

יוקר המחיה
ואיכות החיים

58

דיור

50

בריאות

40

תעסוקה

116

תודה

112

רשימת
עמותות שותפות

86

מדד העוני הרב ממדי

74

האחריות
לטיפול בעוני

ארגון לתת

ייעוד

ארגון לתת - סיוע הומנטרי ישראלי, נוסד במטרה לפעול לצמצום העוני למען יצירת חברה צודקת וטובה יותר, על ידי: הענקת סיוע לאוכלוסיות

תחומי פעילות

ארגון לתת יוזם ומפעיל תכניות בתחומים שונים: **'לתת ביטחון תזונתי'** - לתת פועל כארגון גג ומשתף פעולה עם 150 עמותות הפועלות ב-95 יישובים בכל הארץ ובכלל המגזרים בחברה הישראלית. מטרת המיזם היא לצמצם את אי הביטחון התזונתי בקרב משפחות ובודדים החיים בעוני. **'נוער לתת'** - ארגון הנוער של לתת, שמטרתו חינוך להתנדבות, פיתוח מנהיגות ויזמות חברתית. **'לתת עתיד'** - פיתוח יזמות עסקית לנשים במטרה לסייע להן להגיע לעצמאות כלכלית.

במצוקה על בסיס אוניברסלי, הנעת החברה האזרחית לערבות הדדית ונתינה והובלת שינוי בסדר העדיפויות הלאומי.

התכנית מעניקה מעטפת תמיכה הכוללת הלוואה זעירה, ליווי אישי, הכשרה מקצועית ורישות עסקי. **'לתת סיוע לחיים'** - סיוע הוליסטי, פיזי וחברתי ורשת תמיכה אישית בניצולי שואה נזקקים. **'לתת בעיר'** - מיזם עירוני חדשני ופורץ דרך, לפתרון בעיית אי הביטחון התזונתי. בנוסף, יוזם ארגון לתת פעולות שמטרתן העלאת המודעות החברתית, פרסום "דו"ח העוני האלטרנטיבי" והובלת שינוי בסדר העדיפות הלאומי.

מהות ומטרת הדו"ח

בכל שנה משתנים מעט פני החברה בישראל בהתאם לשינויים גלובליים ומקומיים, ועמם משתנים גם ממדי העוני. זוהי המהדורה ה-12 במספר של דו"ח העוני האלטרנטיבי, המשקפת את המגמות העדכניות ביותר בנושא עוני ואי ביטחון תזונתי בישראל 2014, כפי שמכירים אותן בארגון לתת, הפועל בכל הארץ בשיתוף פעולה עם 150 עמותות מקומיות וארגוני סיוע.

הדו"ח מהווה כלי אלטרנטיבי להיכרות והבנה של תופעת העוני. להבדיל מדו"חות סטטיסטיים רשמיים, הוא משקף את הפן האנושי של העוני, באמצעות ראייה רחבה וניתוח מעמיק של מגמות מחד ומתן ביטוי לקולם של האנשים נתמכי הסיוע והעמותות התומכות בהם מאידך.

השנה כולל הדו"ח, לראשונה בישראל, מדד עוני אלטרנטיבי רב ממדי. המדד, אשר מתבסס על מודל חדשני (עמ' 86, פרק העוני הרב ממדי), הקובע האם ועד כמה אדם הוא עני, על-פי המידה בה הוא נמצא במחסור חמור מאוד, מחסור חמור, מחסור קל והעדר מחסור, בחמישה ממדים: ביטחון תזונתי, בריאות, דיור, השכלה ויוקר המחייה. חמשת ממדים אלו, כוללים אספקטים בסיסיים החיוניים ליכולתו של אדם להתקיים בכבוד ולבחור את מסלול חייו באופן אוטונומי.

מדד העוני משקלל את מידת המחסור של כל אדם בכל אחד מהממדים הללו והוא קובע האם אדם נמצא בעוני ובאיזו דרגת חומרה.

באמצעות מדד העוני האלטרנטיבי הרב ממדי, המתבסס כאמור על מידת המחסור בכל אחד מהצרכים החיוניים לקיום בסיסי בכבוד, ניתן יהיה להבין טוב יותר את המשמעות של החיים בעוני, דבר שאינו מתאפשר באמצעות דו"ח העוני של המוסד לביטוח לאומי, אשר מגדיר את העוני באופן חד ממדי, על ידי התבססות על פרמטר אחד בלבד - הכנסה פנייה.

דו"ח העוני האלטרנטיבי מתפרסם על ידי ארגון לתת, על מנת לחשוף את החברה הישראלית באופן ישיר ואתנטי למשמעות האנושית של החיים בעוני. החברה מכירה בדרך כלל את העוני מרחוק, בעיקר דרך התקשורת, תפיסות רווחות או דעות קדומות. הדו"ח נועד לשתף את הציבור בגורמים לעוני, במאפייניו ובעיקר בחסמים הקשים להיחלץ ממנו, הנובעים כתוצאה ממדיניות המנטרלת את היכולת של האנשים החיים בעוני לעשות זאת. כמו כן, מבקש הדו"ח לשמש אמצעי לחץ על מקבלי ההחלטות בממשלה ובכנסת לממש את תפקידם ואחריותם לרווחת אזרחי המדינה ולפעול באופן יסודי ועקבי לפתרון בעיית העוני והפערים החברתיים.

מתודולוגיה

דו"ח העוני האלטרנטיבי הינו מסמך ייחודי, המתייחס למרכיביו השונים של העוני בחברה הישראלית וממחיש באמצעות אלה, תמונת מצב מקיפה של העוני והפערים החברתיים בישראל של שנת 2014.

הדו"ח מבוסס על אינטגרציה, בין ממצאים שנאספו באמצעות ארבעה מחקרים ושאלונים: המחקר הראשון עוסק בניתוח מאפיינים ודרכי התמודדות בחייהם של אנשים החיים בעוני. המחקר השני נעשה בקרב עמותות הסיוע הפועלות בשיתוף עם ארגון לתת, והוא נועד לבחון את מגמות העוני, הצרכים והתהליכים המתחוללים בשטח. השאלון השלישי בוצע בקרב הציבור הרחב ומטרתו לבחון את תפיסת הציבור בנושאי עוני ופערים חברתיים בישראל. מטרת השאלון הנוסף הינה לייצג את מציאות העוני החדשה באמצעות מדד עוני רב

ממדי המהווה כלי למדידת העוני ועמקו בקרב הציבור הרחב.

מחקרי השטח נערכו במהלך החודשים יולי-נובמבר 2014 על ידי מתנדבי לתת והעמותות השותפות של הארגון. הכנת השאלונים, איסוף הנתונים, בדיקת הממצאים וניתוחם נערכו ע"י מחלקת המחקר של ארגון לתת, בליווי וייעוץ של מכוני מחקר מקצועיים, מהמובילים בישראל:

חברת TRI מחקרים אסטרטגיים אשר הוקמה ב-1997 הינה חברת מחקרי צרכנים בבעלות ד"ר אריה רותם, חברת הייעוץ TACK אסטרטגיות צמיחה ואורי אלמן. החברה נחשבת לאחד מגופי המחקר המתקדמים בישראל ולאחרונה הצטרפה אליה מרים חונן הבעלים של מכון "חקר רייטינג".

פרופיל האנשים החיים בעוני

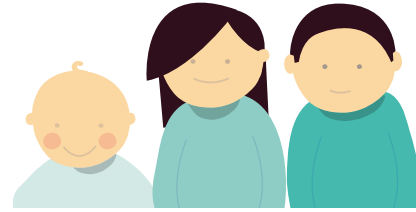
מכון ERI מורכב מצוות ניהול המשלב מומחיות הן מהאקדמיה והן מהמגזר השלישי, ועד מייעץ של מומחים מהארץ והעולם ומאגר חוקרים מגוון תחומים ודיסציפלינות. המכון הוקם ב-2014 על ידי גלעד טנאי, מומחה לחקר עוני וצדק חברתי, לשעבר דירקטור וחבר הצוות המייסד של עמותת Academics Stand Against Poverty ומרצה בתוכנית לצדק בינלאומי באוניברסיטת ייל.

מחקר נתמכי הסיוע נערך השנה באמצעות סקר בקרב 648 נזקקים המקבלים סיוע מעמותות המזון ומייצגים את כלל המגזרים ברחבי הארץ. הראיון נעשה במילוי עצמי על ידי המרואיינים ובמקרה הצורך תוך עזרה של נציג ארגון לתת.

טעות הדגימה המרבית עבור מדגם זה היא +/- 3.8% בהתאם לרמות הביטחון המקובלות.

מכון מסאר הוקם על ידי ד"ר ח'אלד אבו עסבה כמכון למחקר חברתי בשנת 2003. המכון עוסק במחקרים יישומיים בתחום החינוך, הרווחה, הבריאות והפיתוח חברתי כלכלי. לאחרונה המכון עוסק גם במתן ייעוץ והדרכה למחקרים חברתיים אקדמיים בעיקר בחברה הערבית בישראל. עד היום ביצע המכון כ-60 מחקרים מגוונים בתחומים חברתיים.

המידע שנאסף היווה בסיס למחקר שמטרתו לשקף את שגרת החיים ואת חוויותיהם האישיות של הנתמכים. שגרה זו לרוב אינה מוכרת לציבור הרחב או למקבלי ההחלטות והצמרת השלטונית.

**פרופיל נשאלים
מקרב נתמכי הסיוע**

מין	גבר	40%
	אישה	60%
גיל	18-29	6%
	30-39	24%
	40-49	32%
	50-59	17%
	60+	21%
	ישראלית (8 שנות לימוד)	27%
השכלה	תיכונית חלקית (9-11 שנות לימוד)	26%
	תיכונית מלאה ללא תעודת בגרות	21%
	תיכונית מלאה עם תעודת בגרות	17%
	ישיבה / כולל / מסגרת לימוד דתית אחרת	5%
	תואר ראשון	3%
	תואר שני ומעלה	1%
מספר ילדים	1	7%
	2	18%
	3	25%
	4	22%
	5+	28%
דת	יהודי	78%
	מוסלמי	13%
	נוצרי	4%
	דרוזי	4%
	אחר	1%

**מגמות העוני
בעמותות המזון**

מחקר מגמות העוני בעמותות המזון נערך השנה באמצעות סקר בקרב 102 מנהלי ארגונים ועמותות סיוע (עמותות מזון, אגפים לשירותים חברתיים ובתי תמחוי) הפועלים באופן קבוע ומייצגים את כלל המגזרים ברחבי הארץ.

טעות הדגימה המרבית עבור מדגם זה היא +/- 4.5%, בהתאם לרמות הביטחון המקובלות.

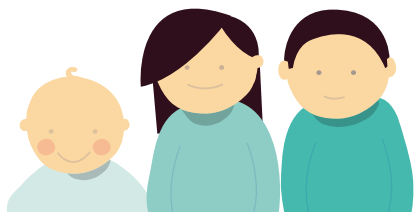
**תפיסות הציבור
הרחב בנוגע
לעוני**

בדיקת תפיסות העוני בקרב הציבור הרחב נערכה באמצעות מחקר טלפוני בקרב מדגם של 500 נדגמים בגילאי 18 ומעלה המייצגים את הציבור בישראל.

טעות הדגימה המרבית עבור מדגם זה היא +/- 4.5%, בהתאם לרמות הביטחון המקובלות.

בהעדר מדיניות רווחה המעניקה מענה מספק לנתמכי הסיוע, ארגונים העוסקים בביטחון תזונתי בפרט ובעוני בכלל, מהווים עדות עדכנית וייחודית המשקפת את המציאות המורכבת, עמה מתמודדים החיים בעוני מחד ועמותות המזון וארגוני סיוע מאידך. נקודת מבטם של מנהלי העמותות חיונית ליצירת תמונת המצב המקיפה על מגמות העוני בישראל שאנו מבקשים להביא בדו"ח זה.

ממצאי הסקר מתארים את הדעות, העמדות והתפיסות של אזרחי ישראל ביחס לתופעת העוני, ובהן עמדות כלפי מדיניות הטיפול בעוני, תפיסות לגבי היקף העוני בישראל והערכת מצב אישית ביחס לבעיית העוני.

אזור מגורים	דת	הכנסה
	יהודי/ה חילונית/ת	מתחת למוצע
40%	יהודי/ה מסורתית/ת	בערך כמו הממוצע
23%	יהודי/ה דתי/ת	מעל הממוצע
15%	יהודי/ה חרדי/ת	הרבה מעל הממוצע
9%	מוסלמי	מסרב/ת לענות
6%	נוצרי	ירושלים והסביבה
2%	דרוזי	תא והמרכז
2%	אחר	חיפה והצפון
3%		הדרום והשפלה
29%		השרון
23%		מסרב/ת לענות
32%		
5%		
11%		
13%		
36%		
27%		
13%		
8%		
3%		

פרופיל נשאים מקרב הציבור הרחב	מין	גיל	השכלה
	גבר	24-18	יסודית
48%	אישה	34-25	8 שנות לימוד
52%		44-35	תיכונית חלקית
13%		54-45	תיכונית מלאה / 12 שנות לימוד / ללא תעודת בגרות
19%		64-55	תיכונית מלאה עם תעודת בגרות
23%		65+	ישיבה / כולל / אולפנא / מסגרת דתית אחרת
20%			על תיכונית לא אקדמאית
15%			תואר ראשון
10%			תואר שני ומעלה
4%			מסרב/ת לענות
3%			
6%			
17%			
18%			
4%			
11%			
25%			
11%			
1%			

הסטטוס קוו זה כאן

זייל דרמון

12 שנים חלפו מאז התפרסם דו"ח העוני האלטרנטיבי הראשון, ולמרבה הצער הוא לא איבד דבר מחשיבותו ומתרומתו להבנת בעיית העוני, שהיא תופעה חברתית מרכזית בישראל. לא בכדי, הלך העוני והחמיר ב־15 השנה האחרונות.

12 שנים חלפו, והדו"ח שלנו ממשיך להיות ממוען למי שאמורים להיות סוכני השינוי המרכזיים בנושא, שלגודל האבסורד, ממשיכים לתפקד כנוכחים-נפקדים ומאלצים אותנו, אנשי המגזר השלישי, לקבל על עצמנו אחריות שאינה שלנו.

ההנהגה הפוליטית ממשיכה לעשות אחת מן השתיים: או להתעלם התעלמות מוחלטת מהבעיה, מבלי להציע ולו בדל של רעיון שיאפשר להתחיל להסיג אותה לאחור; או לכנס פעם בשישה חודשים מסיבת עיתונאים שבה מודיעים ראש הממשלה, שר האוצר או שר הרווחה התורן, לקול הלמות תופים ותרועת חצוצרות ובסיוע דמגוגיה חסרת בושה, כיצד בכוונתם להקצות סוף סוף מאות

מיליוני שקלים למלחמה בעוני, בשם ערכי הציונות ותפיסת עולמם החברתית. ערכים ותפיסת עולם שמתאיידים כלא היו ברגע שמסתיים האירוע.

וכאשר פעם בעשר שנים קם אחד מהם, מעז קצת יותר ומציע תוכנית לראשיתו של שינוי, מתייצבים מולו כנשוכי נחש פקידי ממשלה מנותקי מציאות וגודעים באיבה כל יוזמה לרפורמה, על מנת להבטיח שבעלי הפריבילגיות הקבועים, והם בלבד, ימשיכו ליהנות מדבשה ומחלבה של המדינה. זאת מכיוון שבארצנו ממשיכה השבטיות הפוליטית להיות "השקעה בטוחה".

כך גם בנושא הפניית התקציבים לבעיית חוסר הביטחון התזונתי. כבר שבע שנים ש"לתת" פועלת על מנת לשלב את היעילות, היצריות והגמישות של עולם העמותות עם משאבי המדינה במטרה להגביר את השפעתם בשטח, וזאת מבלי לפגוע בערכי השוויון, היעילות התקציבית והשיקולים הכלכל-ארציים. גם בעניין זה, אף כי הסיפור עוד לא

נגמר, נראה שאותו התרחיש חוזר על עצמו. שום שינוי אינו צפוי בסטטוס-קוו החברתי בישראל.

ייתכן והשינוי יגיע מוועדת אלאלוף למלחמה בעוני שהגישה את מסקנותיה השנה. בעיניי מסמן דו"ח אלאלוף את תחילתה של מחשבה אמיתית על קווי המתאר של מדיניות ממשלתית בסוגיית העוני, בפעם הראשונה בתולדות המדינה. קיומה של מפת דרכים אמיתית להורדה משמעותית של רמת העוני תוכל להיות בסיס לחקיקה עתידית ולהחלטות תקציביות, ובכך למלא את החלל שקיים בנושא. הוועדה אף עשויה לגרום לשר הרווחה להבין את תפקידו כמי שעומד בראש חזית המאבק בעוני. ומתי ימונה כאן שר עוני?

החיסרון היחיד הוא המקום העלוב שהוקצה בדו"ח אלאלוף לבעיית חוסר הביטחון התזונתי. נראה שחברי הוועדה העדיפו נושאים "רציניים

יותר" ושכחו כי לפני שמספקים לאנשים קורת גג ומקצו, צריך לוודאי שיש להם מה לאכול. אני סבור שהוועדה פשוט שכחה לעסוק בנושא כה מובן מאליו.

אני רוצה להמשיך ולהאמין בדמוקרטיה בארצנו ולהכריז שהפעם הגיע תורנו. זה כבר לא תורו של הביטחון, כבר לא תורו של מעמד הביניים או של ההייטק. עכשיו זה התור של העוני כי אין דרך אחרת חוץ מאשר לטפל בבעיה המרכזית והסכנה הקיומית המאיימת על מדינת ישראל. הבחירות האלה יהיו על צמצום העוני והפערים החברתיים, ואני רוצה להזמין את כל ציבור הבוחרים להצביע ביום חשוב זה לפי ההצהרה וההתחייבות של כל מפלגה לטפל בנושא.

עניים לא מעניינים

ערן וינטרוב

עניים לא מעניינים אף אחד, בטח לא ממשלות. עוד דו"ח, עוד מספר, עוד סיפור מרגש, נו טוב. גם שר הרווחה היוצא מאיר כהן חושב שהעניים לא מעניינים אף אחד, אבל על אף שאותו ואת אנשיו הנושא דווקא כן עניין, מיצובו וכוחו הפוליטי המוגבל של משרד הרווחה אינם מאפשרים להביא לגיבוש תכנית לאומית לצמצום העוני, להתחייב ליעדים ולהוביל ליישום מלא של מסקנות ועדת אלאולוף. את שאר הממשלה ואת מי שעומד בראשה, הנושא כלל לא מעניין, עד שלעיתים נדמה שהם אפילו מרוצים מהמצב. את התקשורת הנושא מעניין במסגרת "הדברים שחייבים לעשות ושחוזרים על עצמם כל שנה", כמו כתבת "לקראת החגים" או "הפסטיבל החד יומי עם פרסום דו"ח העוני", וגם אז, רק בכפוף לנושאים "חשובים" יותר בסדר היום ובתנאי שאפשר לדווח על החמרה בהשוואה לשנה שעברה. כאילו שיש עוד לאן להתדרדר, בשעה שאנחנו סוגרים את רשימת המצטיינים בשיעור העוני במדינות המפותחות. את המגזר העסקי הנושא מעניין לעיתים, בעיקר אם אפשר לדבר על "חכות", אם זה "סקסי" ואם שורת הרווח לא מושפעת ממשבר כלכלי או מלחמה. נדמה שהתרגלנו למצב. אנחנו מתגאים במוח היהודי, בהישגים פורצי דרך ברפואה ובביטחון וב"מדינת ההייטק", אבל לא מתביישים כלל ב"מדינת העוני והפערים החברתיים".

דווקא את הציבור הרחב העניים כן מעניינים. שלישי (33.6%) מהציבור חושבים שזה הנושא הרחוק ביותר לטיפול (מקום ראשון, לפני ביטחון וחינוך), מאות אלפים מתנדבים ותורמים וממלאים את השורות במסגרת העשייה של החברה האזרחית. אפשר להניח בבטחה, שגם את 2,546,000 האזרחים הישראליים העניים שחיים בקרבנו, כך לפי מדר העוני האלטרנטיבי הרב ממדי של לתת שמתפרסם במהדורה זו לראשונה - הנושא גם די מעניין, אולי אפילו הכי מעניין.

הגיע הזמן שנחליט, על באמת, מהו סדר העדיפויות הלאומי שלנו ומהם הצרכים הדחופים של החברה הישראלית. מספר הזהב של 7 מיליארד שו מייצג את כל התקציב השנתי של משרד הרווחה (למעט הביטוח הלאומי) וגם את התוספת החד פעמית! לתקציב משרד הביטחון עקב ההוצאות עבור "צוק איתן". זהו גם הסכום הדרוש להתמודדות עם העוני באופן רב מערכתי לאורך זמן, על מנת להתקרב לממוצע שיעורי העוני בקרב המדינות המפותחות בתוך עשור.

השאלה שאנחנו צריכים להכריע בה כחברה, לקראת הבחירות הקרובות, היא מה חשוב יותר, הביטחון הצבאי? אשר מייתר כל צורך אחר כשיש איום חדש וכשצריך לצאת למלחמה, או הביטחון הכלכלי-חברתי? אשר נזנח בשוליים ומאיים על האפשרות שלנו להבטיח חברה ערכית, שוויונית, צודקת, נורמטיבית וסובלנית לילדינו. מלחמת אזרחים נראית בפתח - אנחנו מפולגים יותר, אלימים יותר וגזעניים

נתייחס לעוני כבעיה של כולנו, אם הממשלה הבאה תציב את הנושא במקום הראוי לו ותהיה מחויבת למשאבים, לתכנית וליעדים, זה יהיה גם אפשרי.

הבחירות הקרובות הן הזדמנות, אולי אחרונה, לשנות מגמה. בשם יותר משני מיליון עניים, אנו קוראים לציבור להצביע למנהיגים ולמפלגות שישומו את המלחמה בעוני בראש האג'נדה הפוליטית שלהם ושייתנו לציבור ערבויות למימוש התחייבויותם.

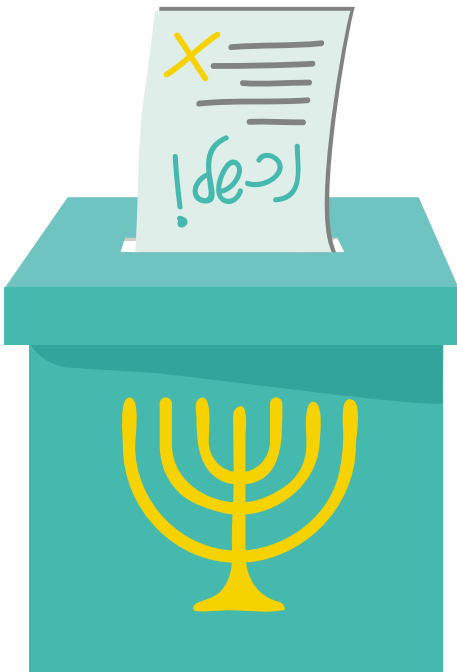
יותר. "האחר הוא אני" הוא מוטו ראוי של משרד החינוך; "האחר הוא עני" - מציאות; "אני הוא עני" - עלול לקרות לרבים מאיתנו כתוצאה מהמשכה של המדיניות המאקרו כלכלית הנוכחית.

המלחמה בעוני היא מלחמת אין ברירה כמו המלחמה בחמאס או בחיזבאללה, משום שהיא מנת חלקו היומיומית של כל ילד שלישי מילדינו ואיום קיומי על החברה שלנו. אין לנו ברירה, אנחנו חייבים לנצח את העוני. אם נעשה את זה יחד, אם

הציבור הרחב מעניק ציון נכשל לממשלה היוצאת על טיפולה בבעיית העוני.

55%

המציבור סבור שמדיניות הממשלה הובילה להרחבת העוני (הסקר בוצע לפני התפרקות הממשלה)

עיקרי הנתונים

ילדים וקשישים

- 36%** מהילדים הנתמכים נאלצו לעבוד במהלך השנה האחרונה ולסייע לכלכלת המשפחה בעקבות המצב הכלכלי הקשה, עלייה מדאיגה בשיעור של 44% בהשוואה ל-2013.
- 32%** מהילדים הנתמכים נאלצו לעבוד לפנימייה בשנה האחרונה, עליה בשיעור 45% בהשוואה ל-2013 (22%).
- 27%** מהילדים הנתמכים נשרו מבית הספר.
- 40%** מההורים נאלצו לוותר בשנה האחרונה על רכישת תרופות או טיפול רפואי עבור ילדיהם.
- 25%** מהילדים הנתמכים הלכו לישון רעבים מספר פעמים בחודש או לעיתים קרובות יותר כי הוריהם לא יכלו להשיג מזון עבורם.
- 22%** מהילדים הנתמכים הלכו בשנה האחרונה לבית הספר, ללא כריך או מזון אחר, לעיתים קרובות או באופן קבוע.
- 76%** מהילדים הנתמכים ניזונים בעיקר מפחמימות (45% מהתזונה ו-31% לחם וממרח).
- מוצרי חלב, ירקות, בשר ועוף מהווים לא יותר מרבע (23%) מתזונתם.
- 65%** מילדי הנתמכים אינם מקבלים ארוחה חמה במסגרת בית הספר.

- 10%** מהילדים נתמכי הסיוע נאלצו להתנסות בקיבץ נדבות בשנה האחרונה. 9% נאלצו לאסוף אוכל מהרצפה או מפחי אשפה. 8% מהילדים נאלצו לגנוב אוכל כדי להתגבר על המחסור במזון.
- 53%** מהילדים הנתמכים הולכים לבית הספר ללא כל ספרי הלימוד והציוד הנדרש ללימודים.
- 87%** מהמשפחות הנתמכות שיש בהן ילדים נזקקות יותר מכל לסיוע במזון.
- 72%** מהילדים נתמכי הסיוע מכוסים רק בביטוח בריאות בסיסי של קופת חולים.
- 94%** מהקשישים העידו כי קצבת הזקנה לא מספיקה להם לחיות בכבוד ולמלא את צרכיהם הבסיסיים.
- 92%** מהקשישים לא מסוגלים לעמוד בתשלומים עבור סיעוד או עזרה בבית להם הם זקוקים, ניכרת עליה של 10%, ביחס לשנה שעברה.
- 56%** מהקשישים הנתמכים לא מסוגלים לשלם עבור תרופות ושירותים רפואיים להם הם זקוקים.
- 56%** מהקשישים סובלים ממחסור בארוחות מזינות כי אין ביכולתם לשלם עבור המצרכים הנדרשים.

דיוור

- 10%** מנתמכי הסיוע נאלצו לישון ברחוב או בבית מחסה בשנה האחרונה. עבור שלישי מהם היה זה מצב שכיח מאד או קבוע.
- 39%** מנתמכי הסיוע מגדירים את תנאי מגוריהם כגרועים עד בלתי נסבלים, 83% נאלצו לוותר על תיקון ליקויים בדירתם מסיבות כלכליות, 20% גרים בדירה שבה לא יותר מחדר שינה אחד.
- 36%** מנתמכי הסיוע חוששים שעקב אי יכולת לעמוד בתשלומי שכ"ד או משכנתא, יש סיכוי גבוה עד גבוה מאד שהם ייאלצו לפנות את מקום מגוריהם. במקרה כזה ל-24% לא תהיה ברירה אלא לעבור לגור ברחוב או בבתי מחסה.

36%
מהנתמכים
חוששים שיאבדו
את ביתם

68% מהנתמכים אינם יכולים להרשות לעצמם להפעיל מערכת חימום או קירור בחודשי החורף והקיץ, 39% כלל אינם יכולים ו-29% נוספים יכולים לעיתים נדירות בלבד.

54% מנתמכי הסיוע סבלו מניתוקי מים או חשמל בשנה האחרונה כי לא הצליחו לשלם עבורם, לעומת 5% בלבד בציבור הרחב.

63% מהנתמכים מעידים כי קרה שלא עמדו בתשלומי שכר הדירה או המשכנתא בשנה האחרונה.

השכלה

73% מנתמכי עמותות אינם בעלי תעודת בגרות, 2/3 מהם לא סיימו ב"ס תיכון. שיפור רמת ההשכלה עומד בראש סדר העדיפויות של 50% מנתמכי הסיוע. אף על פי כן, ישנם חסמים בולטים המונעים מהם לממש זאת. הסיבות הבולטות המונעות מהנתמכים לשפר את השכלתם, הן הטיפול בילדים וגובה שכר הלימוד. למעלה מ-3/4 מהם מרגישים שמכשולים אלה הופכים את שיפור ההשכלה לבלתי אפשרי עבורם.

בריאות

48% מהנתמכים נאלצו לוותר בשנה האחרונה על רכישת תרופות כי לא יכלו לשלם עבורן, לעיתים קרובות או קרובות מאד. 80% מהציבור הרחב לא נאלצו לוותר כלל על רכישת תרופות.

63% מנתמכי הסיוע הרגישו השנה צורך בתמיכה נפשית, אך ויתרו כי לא היו יכולים לשלם עבורה, החמרה בשיעור 33% ביחס לאשתקד.

66% מנתמכי הסיוע סובלים מבעיה בריאותית כרונית כלשהי בהשוואה ל-47% מהציבור הרחב. 39% מנתמכי הסיוע סובלים מסוכרת לעומת 10% בלבד מהציבור הרחב; מחצית סובלים מיתר לחץ דם בהשוואה ל-15% בלבד מהציבור הרחב.

69% מנתמכי הסיוע מחזיקים ביטוח בריאות בסיסי של קופת חולים ולא ביטוח משלים.

40% מנתמכי הסיוע מציינים כי סיבות הפואיות שונות מונעות מהם לשפר את מצבם התעסוקתי, 13.7% מהציבור הרחב העידו כי הסיבה העיקרית להרעה במצבם הכלכלי היא הרעה במצבם הבריאותי.

ביטחון תזונתי

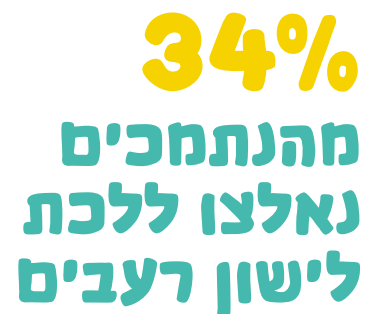
49% מנתמכי הסיוע, שכלו בשנה האחרונה ממחסור במזון לעיתים קרובות או רוב הזמן, לעומת 3% בלבד מקרב הציבור הרחב.

10% מהנתמכים נאלצו בשנה האחרונה לחפש מזון בפחים, לקבץ נדבות או לאכול שאריות מזון שנזרקו.

34% מהנתמכים נאלצו ללכת לישון רעבים בשנה האחרונה, מספר פעמים בחודש או לעיתים קרובות יותר, לעומת 3% בציבור הרחב.

80% מנתמכי הסיוע נעזרו לפחות מספר פעמיים בחודש בארגון סיוע המספק להם מזון. 10% נעזרים בסיוע במזון כמעט כל יום.

73% ממנהלי העמותות, מעריכים כי ללא סיוע העמותות, יותר מ-60% מהמשפחות הנתמכות היו מגיעות למצב של אי ביטחון תזונתי חמור.

55% מהנתמכים מצהירים כי הסיוע של עמותות המזון, מסייע להם לשמור על תזונה תקינה, במידה רבה או רבה מאד. העמותות מקפידות לשמור על כבוד הנתמכים, 43% מתאימות את הרכב הסל לצרכי הנתמכים, 56% מקיימות חלוקה ישירות לבתים.

59% מעמותות המזון מעניקות סיוע במזון לפחות פעם בשבוע, כש-20% מעניקות סיוע כזה מדי יום.

64% מנתמכי הסיוע מעידים כי סל המזון שהם מקבלים מהעמותות מסייע להם גם רגשית ונותן להם תחושה שהם לא לבד. 63% מצליחים, הודות לסל המזון, לפנות תקציב לצרכים בסיסיים אחרים.

תעסוקה

- 50%** מנתמכי הסיוע עובדים ועדיין חיים בעוני חמור; נשקפת מגמת עלייה בשיעור של 35% מאז 2010, של נתמכי הסיוע היוצאים לעבודה. בקרב כרבע מהמשפחות (24%) שני בני הזוג עובדים. רק 10% ממקבלי הסיוע עובדים במשרה מלאה קבועה.
- 71%** מנתמכי הסיוע שעובדים מרוויחים שכר של עד 4,000 ש"ח לחודש, כש-20% מרוויחים פחות מ-2,000 ש"ח. השכר החודשי הממוצע בקרב נתמכי הסיוע הינו 3,488 ש"ח והוא נמוך משכר המינימום העומד על 4,300 ש"ח.
- 45%** מנתמכי הסיוע חוששים כי קיים סיכוי גבוה או גבוה מאד שיאבדו את עבודתם הנוכחית, לעומת 7% בלבד בציבור הרחב.
- 66%** מנתמכי הסיוע רואים חשיבות רבה בשיפור מצבם התעסוקתי ו-30% מגדירים זאת כאחד הדברים העומדים בראש סדר העדיפויות שלהם.
- 79%** מנתמכי הסיוע לא עברו הכשרה מקצועית. הסיבה העיקרית לכך היא שהיו חייבים לעבוד כדי להתפרנס (38.9%), הסיבה השנייה בחשיבותה היא מגבלות בריאותיות (22.9%).

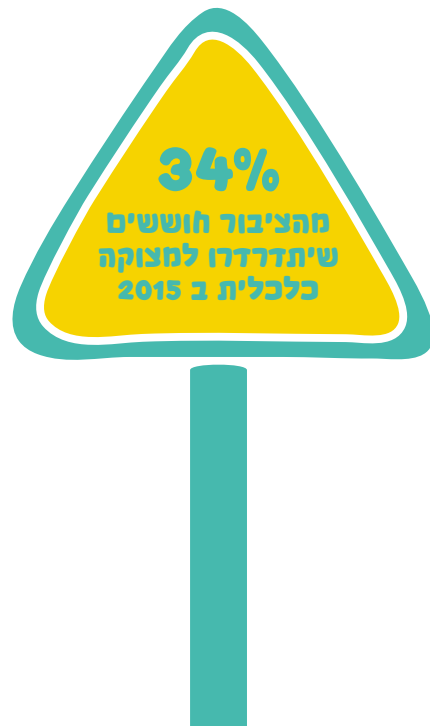
- 29%** מהנתמכים העובדים לא מקבלים זכויות בסיסיות, לעומת 26% בשנה שעברה. 46% נוספים מקבלים זכויות בסיסיות שאינן כוללות פנסיה.
- 65%** מבין הנתמכים שאינם עובדים, כבר לא עובדים יותר משלוש שנים, רובם (64%) היו מעדיפים לצאת לעבוד על פני קבלת קצבה.

יוקר המחיה

- 14%** מנתמכי הסיוע תכננו לשים קץ לחייהם או לפגוע בעצמם בשל המצוקה הכלכלית.
- 80%** מנתמכי הסיוע לא יוכלו להתמודד עם הוצאה לא צפויה העולה על מאות שקלים, 50% יוכלו להתמודד עם הוצאה לא צפויה של לא יותר מכמה עשרות שקלים, פחות מ-20% מהם יוכלו לעמוד בהוצאה לא מתוכננת של 1,000 ש"ח או יותר.
- 38%** מנתמכי הסיוע עברו תהליך הוצאה לפועל / תביעות משפטיות / פינוי מדירה בגין עמידה בתשלומים בשנה האחרונה. 50% התמודדו עם חסימה / עיקול של חשבון הבנק בגלל חובות.
- 50%** מנתמכי הסיוע גדלו ברמת מחיה ממוצעת. רק 31% גדלו במשפחות שמצבן הכלכלי היה נמוך מהממוצע או במשפחות עניות.
- 41%** מהציבור הרחב מעידים כי הם מרגישים במצוקה כלכלית, 12% מתוכם מרגישים במצוקה כלכלית קשה עד קשה מאד. מי שחשים את המצוקה בעוצמה הרבה ביותר הם בעלי הכנסה נמוכה מהממוצע.
- 34%** מהציבור חוששים שהם ומשפחתם יתדרדרו למצב של מצוקה כלכלית בשנה הקרובה. החשש מאפיין במיוחד בעלי הכנסה נמוכה (58%) ואזרחים ממעמד הביניים בעלי הכנסה ממוצעת (37%).

- 82%** מנתמכי הסיוע מוותרים כמעט לחלוטין על בילויים מחוץ לבית לעומת 20% מקרב האוכלוסייה הכללית. ויתור על תרבות פנאי ובילויים מחוץ לבית הם מאפיין בולט של החיים בעוני ובהישרדות כלכלית.
- סה"כ ההוצאה הממוצעת למשק בית בקרב נתמכי הסיוע (5,795 ש"ח) גבוהה בשיעור של 20% מההכנסה הממוצעת למשק בית (4,846 ש"ח) ומהווה רק 68% מההוצאה שהנתמכים מעריכים כנדרשת להם למחיה (8,556 ש"ח).

אי-ביטחון תזונתי

25% מההורים לילדים הנתמכים מעידים כי בשנה האחרונה קרה מספר פעמים בחודש או לעיתים קרובות יותר, שילדיהם הלכו לישון רעבים כי לא יכלו להשיג עבורם מזון. 65% מילדי הנתמכים לא מקבלים ארוחה חמה בבית הספר.

49% מנתמכי הסיוע סבלו בשנה האחרונה ממחסור במזון לעיתים קרובות או רוב הזמן. לשליש מהנתמכים (34%) יצא בשנה האחרונה ללכת לישון רעבים מספר פעמים בחודש או לעיתים קרובות יותר.

האחריות לטיפול בעוני ובפערים החברתיים

33.6% מהציבור סבור כי בעיית העוני והפערים החברתיים היא הבעיה הדחופה ביותר לטיפול בסדר העדיפויות הלאומי. 60% הציבו בעיה זאת במקום הראשון או השני, על אף שהסקר בוצע בסמוך לסיום מבצע "צוק איתן", בשעה שהמזב הביטחוני היה נושא מרכזי בשיח הציבורי.

54% מהציבור סבורים כי היישום של המלצות ועדת אלאוף למלחמה בעוני נמצא בסדר עדיפות נמוך של הממשלה או כלל אינו בסדר העדיפויות.

72% מהציבור מצדדים בהפחתת מע"מ על מוצרי מזון.

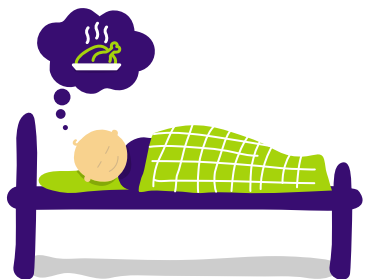
76% מהציבור בישראל סבורים כי הממשלה היא הגוף האחראי לטיפול בצמצום העוני, אולם רק 22% סבורים כי הממשלה היא הגורם המטפל בפועל בבעיה. רק 8% סבורים שהאחריות לטיפול בבעיה היא בידי עמותות, בעוד 53% מהציבור סבורים שבפועל מוטל הטיפול בעוני על ארגוני המגזר השלישי.

55% מהציבור סבור שמדיניות הממשלה הובילה להרחבת העוני (הסקר בוצע לפני התפרקות הממשלה). הציבור הרחב מעניק ציון נכשל לממשלה היוצאת על טיפולה בבעיית העוני.

67% ממנהלי העמותות רואים את שר הרווחה כגורם האחראי לטיפול בבעיית הביטחון התזונתי ואילו 52% מצביעים על ראש הממשלה כגורם האחראי.

64% מהעמותות אינן מקבלות תמיכה ממחלקת הרווחה

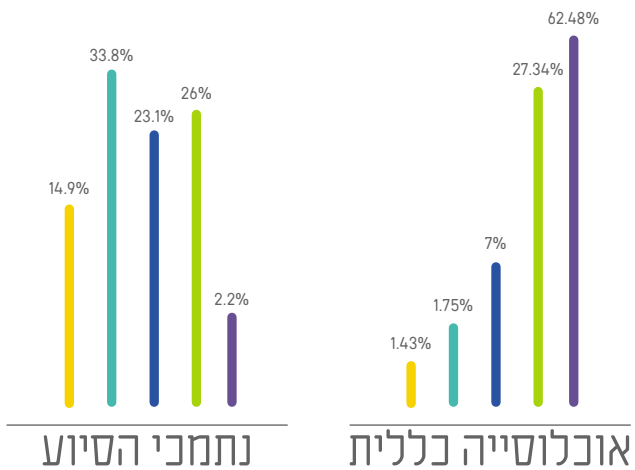

25% מילדי הנתמכים הלכו לישון רעבים לעיתים קרובות

איזו מההצהרות הבאות מתארת בצורה הטובה ביותר את צריכת המזון בבית שלך ב-12 החודשים האחרונים? *מתוך מחקר נתמכי הסיוע ומרד העוני הרב ממדי

- לרוב לא היה מספיק אוכל
- לעיתים קרובות לא היה מספיק אוכל
- לעיתים רחוקות לא היה מספיק אוכל
- היה לנו מספיק אוכל אבל לא מספיק מגוון ועשיר מבחינה תזונתית
- היה לנו מספיק אוכל מגוון ועשיר מבחינה תזונתית

מחצית (49%) מנתמכי מנתמכי הסיוע סבלו בשנה האחרונה ממחסור במזון לעיתים קרובות, לעומת 3% בלבד מקרב הציבור הרחב. 2% בלבד מקרב הנתמכים מעידים שהיה להם מספיק מזון מגוון, לעומת 62% מהציבור הרחב.

אי-ביטחון תזונתי

אי ביטחון תזונתי

מאמצים רבים של ארגון לתת בשנים האחרונות והפעלת לחץ מתמשך על הממשלה למימוש אחריותה על בעיית אי הביטחון התזונתי בישראל, הביאה את שרי האוצר והרווחה להקצות 230 מיליון ש"ח לטיפול בבעיה. 60 מיליון ש"ח מתוכם שיועדו לחלוקת מזון באמצעות עמותות וארגוני גג, טרם מומשו בשל בירוקרטיה ממשלתית וחוסר משילות פוליטית. בשורה התחתונה, ממשלת ישראל עדיין מתנערת מאחריות לטיפול בבעיה ומותירה את הנושא לטיפול החברה האזרחית. על אף שבמשך שמונה שנים ניתנו אינספור הבטחות והתחייבויות, התחלפו ארבע ממשלות ושלושה שרי רווחה, ארגון לתת ימשיך לפעול בנחישות להקצאת משאבים ולקיימת אחריות ממשלתית על הטיפול בנושא.

אי ביטחון תזונתי הינו הסממן החמור ביותר של העוני, המתבטא בהיעדר יכולת כלכלית ונגישות סדירה לתזונה בסיסית ואיכותית הנדרשת לקיום מאוזן ותקין. מהות הבעיה היא מחסור במשאבים כספיים המאפשרים נגישות למזון בכמות ובאיכות מספקת הדרושה לקיום בסיסי. אי הביטחון התזונתי פוגע בתפקוד היומיומי, בהתפתחותם של ילדים, בריאותם של אנשים וביכולתן של משפחות לחיות בכבוד וברמת חיים בסיסית סבירה. על מנת לדאוג שהאחריות על הטיפול בנושא הבטחת הביטחון התזונתי של אזרחי ישראל תהיה של ממשלת ישראל, עתר ארגון לתת לבג"צ. לאחר הגשת העתירה הוקמה ועדת איצקוביץ', אשר בפעם הראשונה הכירה באחריות הממשלתית להתמודדות עם נושא זה.

על פי הערכת 73% ממנהלי העמותות, ללא הסיוע מהעמותות יותר מ-60% מהמשפחות הנתמכות היו מגיעות למצב של אי ביטחון תזונתי חמור.

243,000 (8.6%) משפחות ו-747,000 (9.9%) מהנפשות חיות בישראל באי ביטחון תזונתי חמור (המוסד לביטוח לאומי, 2013 בהתייחס ל-2012).

אי ביטחון תזונתי חמור

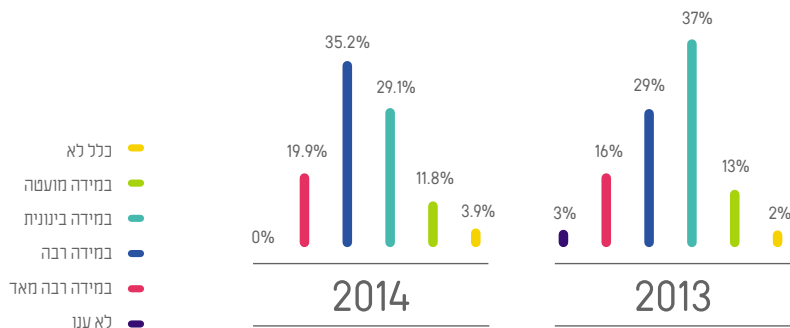
55% מהנתמכים מצהירים, כי הסיוע של עמותות המזון מסייע להם לשמור על תזונה בסיסית תקינה במידה רבה או רבה מאד ול-29% נוספים הוא עוזר במידה בינונית. ניכרת עליה ביעילות הסיוע, אותה יתכן שניתן ליחס לשיפור בסל המזון ובאופן מתן הסיוע בשנים האחרונות.

באיזו מידה הסיוע במוצרי מזון שאתה מקבל מהעמותה מסייע לך לשמור על תזונה בסיסית תקינה?

ימתוך מחקר נתמכי הסיוע

91.5% מנתמכי הסיוע אינם יכולים להרשות לעצמם, מבחינה כלכלית, לקנות מגוון של מאכלים עתירי חלבון אלא רק עד פעמיים בשבוע בלבד. 65% מתוכם, יכולים להרשות זאת לעצמם רק פעם בשבוע או פחות.

העמותות נוקטות ביותר מדרך אחת לשמור על כבוד הנתמכים: 87.8% שומרות על חיסיון הנתמכים, 43% מתאימות את הרכב הסל לצרכי הנתמכים, 56% מקיימות חלוקה ישירות לבתים.

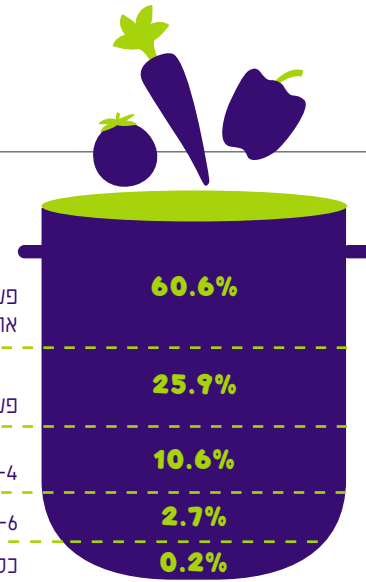

בעקבות המצב הכלכלי הקשה, הילדים הנתמכים נאלצו להתנסות במצבים הבאים:
10% נאלצו לקבץ נדבות בשנה האחרונה.
9% נאלצו לאסוף אוכל מהרצפה או מפחי אשפה.
8% מהילדים נאלצו לגנוב אוכל כדי להתגבר על המחסור במזון.

המצוקה הכלכלית משפיעה באופן ישיר על הביטחון התזונתי הנדרש להתפתחות תקינה ובריאה של ילדים.

755,000 ילדים חיים בישראל באי ביטחון תזונתי (30.9%); מתוכם 285,000 (11.7%) באי ביטחון תזונתי חמור (סקר ביטחון תזונתי, המוסד לביטוח לאומי, 2013 בהתייחס ל-2012).

ילדים באי ביטחון תזונתי

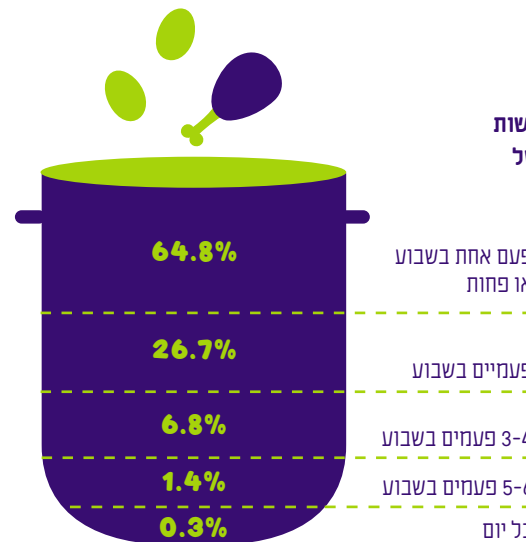

כמה פעמים בשבוע את/ה יכול/ה להרשות לעצמך מבחינה כלכלית להשיג מגוון של ירקות?

ימתוך מחקר נתמכי הסיוע

86.6% מהנתמכים יכולים לרכוש מגוון ירקות עד פעמיים בשבוע. 61% מהם יכולים להרשות זאת לעצמם, מבחינה כלכלית, רק פעם בשבוע או לעיתים רחוקות יותר.

כמה פעמים בשבוע את/ה יכול/ה להרשות לעצמך מבחינה כלכלית להשיג מגוון של מאכלים עתירי חלבונים?

ימתוך מחקר נתמכי הסיוע

91.5% מנתמכי הסיוע אינם יכולים להרשות לעצמם, מבחינה כלכלית, לקנות מגוון של מאכלים עתירי חלבון אלא רק עד פעמיים בשבוע בלבד. 65% מתוכם, יכולים להרשות זאת לעצמם רק פעם בשבוע או פחות.

25% מהנתמכים שהינם הורים לילדים, מעידים כי בשנה האחרונה קרה מספר פעמים בחודש או לעיתים קרובות יותר, שילדיהם הלכו לישון רעבים כי לא יכלו להשיג מזון עבורם.

כמה פעמים ב-12 החודשים האחרונים ילדיך הלכו לישון רעבים מאחר ולא הייתה אפשרות בידכם להשיג מזון?

ימתוך מחקר נתמכי הסיוע

2%	כמעט כל יום
6.2%	אחת לשבוע
17.1%	מספר פעמים בחודש
27.8%	פעמים בודדות
46.9%	אף פעם

22% מהנתמכים שהינם הורים לילדים מדווחים כי בשנה האחרונה קרה לעיתים קרובות או באופן קבוע שילדיהם הלכו לבית הספר ללא כריך או מזון אחר.

האם ב-12 החודשים האחרונים קרה שילדיך הלכו לביה"ס ללא כריך או מזון אחר למהלך היום?

ימתוך מחקר נתמכי הסיוע

לא קרה 46.5%
לעיתים רחוקות 31.1%
לעיתים קרובות 20.8%
באופן קבוע 1.6%

65% מילדי הנתמכים גם אינם מקבלים ארוחה חמה במסגרת בית הספר.

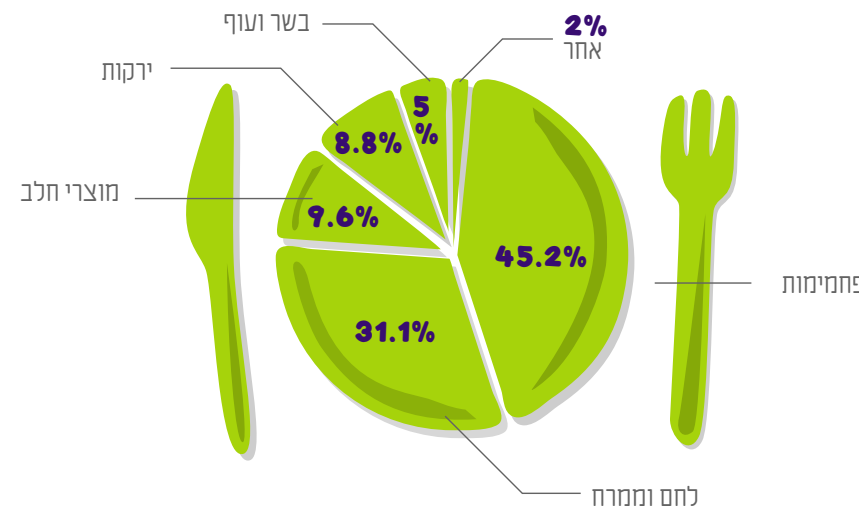

מה המוצר העיקרי בתזונת ילדיך במהלך שבוע?

ימתוך מחקר נתמכי הסיוע

עבור 76% מהילדים הנתמכים המרכיב הדומיננטי בתזונה הוא פחמימות (45% מהתזונה ו-31% לחם וממרח). מוצרי חלב, ירקות, בשר ועוף מהווים לא יותר מרבע מתזונתם (23.4%).

האם ב-12 החודשים האחרונים נאלצת לותר על מרכיבי מזון חיוניים לילדיך בשל המצוקה הכלכלית?

ימתוך מחקר נתמכי הסיוע

הסכום גבוה מ-100% כי ניתן היה לציין יותר מתשובה אחת

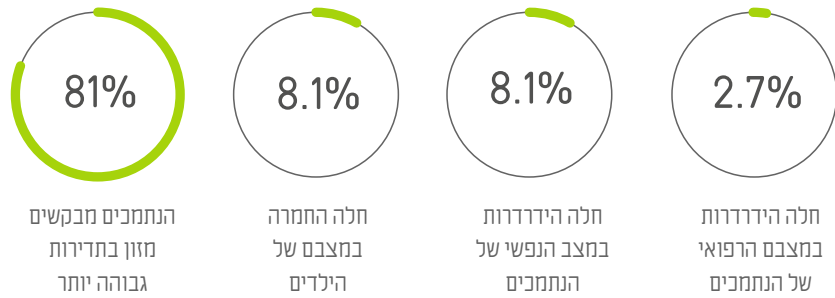
71.5%	כן, ויתרתי על מוצרי בשר ועוף
24.7%	כן, ויתרתי על מוצרי חלב
20%	כן, ויתרתי על ירקות ופירות

מנהלי עמותות הסיוע מדווחים כי הצורך הגדול ביותר לסיוע לילדים הוא מזון, אשר נדרש על ידי 87% ממשפחות הנזקקים שבהן יש ילדים.

72% מהילדים הנתמכים נאלצו לותר בשנה האחרונה על מוצרי בשר ועוף, 25% ויתרו על מוצרי חלב ו-20% ויתרו על ירקות ופירות (חלקם ויתרו על יותר מקטגוריית מזונות מבין הנ"ל)

באיזה אופן מתבטאת ההחמרה? *מתוך מחקר עמותות המזון

! העמותות מדווחות על החמרה במצבם של מקבלי הסיוע. 81% ממנהלי העמותות העידו כי ההחמרה מתבטאת בעליית התדירות שבה הנתמכים מבקשים מזון.

סל המזון שמקבלים הנתמכים מהעמותות עוזר להם גם נפשית, רגשית וחברתית: 64% מרגישים שדואגים להם ושהם אינם לבד. 63% מצליחים, הודות לסל המזון, לפנות תקציב לצרכים בסיסיים אחרים.

80% מנתמכי הסיוע נעזרו לפחות מספר פעמים בחודש בארגון סיוע המספק להם מזון. 10% נעזרים בסיוע במזון כמעט כל יום.

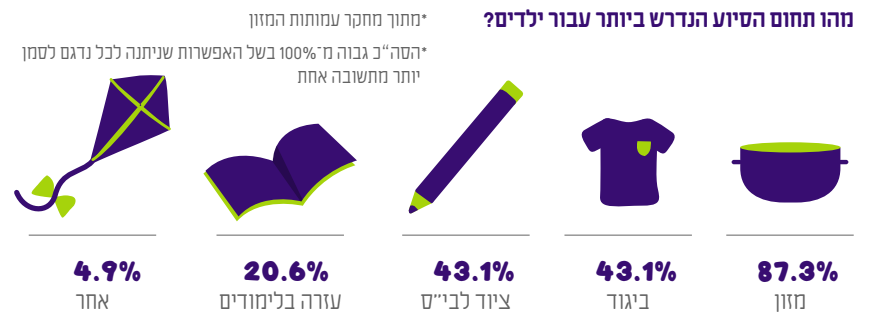
האם סל המזון שאת/ה מקבל/ת מהעמותה מסייע לך בדרכים נוספות?

*מתוך מחקר נתמכי הסיוע
יהסכום גבוה מ־100% כי ניתן היה לציין יותר מתשובה אחת

64%	נותן לי הרגשה שדואגים לי ואני לא לבד
63.2%	מפנה לי תקציב לצרכים בסיסיים נוספים
8.8%	סל המזון לא מסייע לי בדרכים נוספות

למרות הסיוע של עמותות המזון, 10% מהנתמכים נאלצו בשנה האחרונה לחפש מזון בפחים, לקבץ נדבות או לאכול שאריות מזון שנזרקו.

מהו תחום הסיוע הנדרש ביותר עבור ילדים?

70% מהעמותות מדווחות על גידול בבקשות לסיוע לילדים. אף עמותה לא הצביעה על קיטון בתחום זה.

כפי שנהוג במדינות ה־OECD, בהעדר מנגנונים אלה, עמותות המזון הן אלה המעניקות את הסיוע לאנשים החיים בעוני. 59% מעמותות הסיוע מעניקות סיוע במזון לפחות פעם בשבוע, כש־20% מעניקות סיוע כזה מדי יום.

זכותו של כל אדם באשר הוא, לנגישות קבועה ומספקת למוצרי מזון בסיסיים ומזינים, לשמירה על בריאות תקינה, איכות חיים וכבוד מינימלי. תפקידה של המדינה ליצור מנגנוני הגנה ורשת ביטחון סוציאלי לטובת שמירה על ביטחון תזונתי,

הצורך בסיוע

באיזו תדירות אתם מעניקים סיוע במזון לנזקקים?
* מתוך מחקר עמותות המזון

חינוך והשכלה

עקב המצב הכלכלי הקשה נאלצו 36% מהילדים לעבוד ולסייע לכלכלת המשפחה במהלך שנת הלימודים, 32% נאלצו לעבור לפנימייה, 27% נשרו מבית הספר.

ל-34% מהנתמכים קרה שהם נאלצו ללכת לישון רבעים בשנה האחרונה, מספר פעמים בחודש או לעיתים קרובות יותר, לעומת 3% בציבור הרחב.

כמה פעמים הלכת לישון רעב ב-12 החודשים

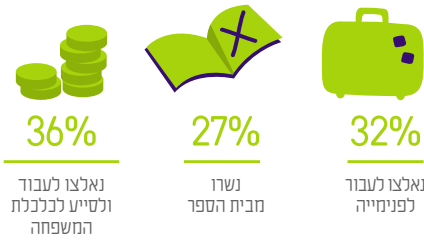
האחרונים מאחר ולא יכולת להשיג מזון? *מתוך מחקר נתמכי הסייע

4.3%	כמעט כל יום
11.8%	אחת לשבוע
17.9%	מספר פעמים בחודש
35.1%	פעמים בודדות
30.9%	אף פעם

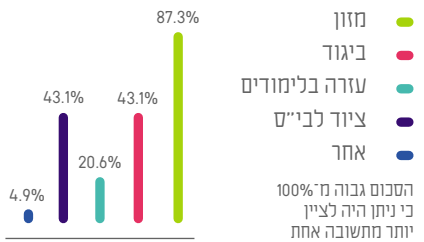
"חברה אשר אינה דואגת לענייה ולמעוטי היכולת החיים בקרבה אינה פוגעת רק בכבודם ובזכויותיהם, אלא פוגעת גם בדמותה שלה. מדינה אשר לא מבטיחה כראוי את זכותם לחיים במינימום של כבוד אנושי מְפָרה את חובתה כלפי כלל החברה לכבד את זכויות היסוד של האדם באשר הוא האדם". (דו"ח מבקר המדינה, פעולות הממשלה לקידום הביטחון התזונתי, 2014).

בעקבות פניית ארגון לתת למשרד המבקר, פורסם דו"ח מבקר המדינה אשר בדק את פעולות הממשלה לקידום הביטחון התזונתי. הדו"ח משקף תמונה עגומה, לפיה על אף המצב החמור והצורך העולה ממנו, בהתאם למצופה במדינה יהודית ודמוקרטית ובהתאם לאמנות בינ"ל ופסיקת בג"צ, מדינת ישראל לא עמדה במחויבויותיה, הפגינה מחויבות ממשלתית קטנה מאוד לטיפול בנושא, נשענה כל העת על המגזר השלישי ועמותות המזון, לא גיבשה מדיניות כוללת ולא הקצתה משאבים מתאימים לטיפול בנושא.

באילו מהמצבים הבאים התנסו ילדיך?

מהו תחום הסיוע הנדרש ביותר עבור ילדים?
 * מתוך מחקר עמותות המזון

הרוב המכריע של מנהלי העמותות (87.3%) מעיד כי הסיוע במזון להבטחת ביטחון תזונתי לילדים הנתמכים הוא תחום הסיוע האקוטי ביותר. 43% ממנהלי העמותות העידו כי תחום הסיוע הנדרש ביותר עבור ילדים הינו ביגוד וציוד לבית הספר.

נתונים אלה צריכים להוות תמרוק אזהרה לחברה הישראלית ולמגבשי המדיניות.

מגמה מתמשכת זו משקפת את הקשר בין מצוקה כלכלית להשתלבות מוצלחת של ילדים מאוכלוסיות מוחלשות במערכת החינוך ומציגה את החסם העיקרי אשר מונע מילדים אלו לממש את הפוטנציאל הגלום בהם, להצליח בעתיד ולהשתחרר ממלכודת העוני.

למעלה משליש מהילדים נתמכי הסיוע נאלצו לעבוד במהלך השנה האחרונה ולסייע לכלכלת המשפחה בעקבות המצב הכלכלי הקשה. זוהי עלייה מרדאיה בשיעור של 44% בהשוואה לשנה שעברה.

כמו כן, ניכרת עליה בשיעור 45% בקרב הילדים שנאלצו לעבוד לפנימייה - 32% ב-2014 לעומת 22% ב-2013.

בעקבות המצב הכלכלי, באילו מהמצבים הבאים התנסו ילדיך?

* מתוך מחקר נתמכי הסיוע

2014	2013	2012	2011	2010
36%	25%	50%	19%	18%
27%	29%	18%	17%	21%
32%	22%	21%	17%	21%

אחוז הילדים שנאלצו לעבוד במהלך שנת הלימודים

אחוז הילדים שנשרו מבית הספר

אחוז הילדים שנאלצו לעבוד לפנימייה

חינוך והשכלה

"תעביר את זה הלאה" - חינוך בקרב ילדים עניים

לשנת 2013, המוסד לביטוח לאומי (בהשוואה ל-13% במדינות המפותחות). 53% מההורים אשר נשאלו האם יש לילדיהם את כל ציוד ביה"ס וספרי הלימוד הנדרשים השיבו כי לילדיהם אין את כל הציוד הנדרש.

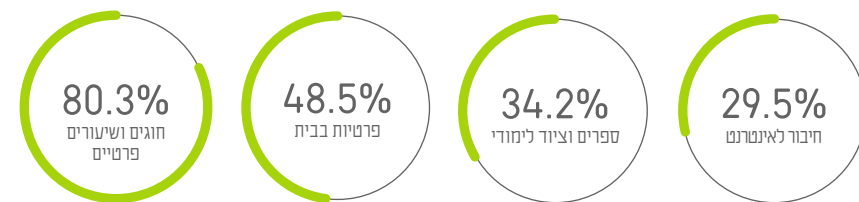
מה שחסר בעיקר לילדי משפחות הנתמכים, מלבד המזון הם: חוגים ושיעורים פרטיים (80.3%), פרטיות בבית (48.5%), ספרים וציוד לימודי (34.2%) וחיבור לאינטרנט (29.5%).

חינוך הוא המפתח המרכזי לשוויון הזדמנויות ולמוביליות חברתית והמנוף העיקרי לחילוף ילדים מהעוני. שיעורי העוני ואי השוויון בקרב ילדים בישראל מהווים חסם משמעותי להתפתחותם התקינה ולהשתלבותם באזרחים נורמטיביים בחברה. ישראל ממוקמת במקום החמישי מבין מדינות ה-OECD ברמת אי השוויון ובמקום הרביעי בשיעורי העוני בקרב ילדים, העומד על 30.8% (דו"ח העוני והפערים החברתיים

מבין התחומים הבאים, האם יש דבר שחסר לילדיך מלבד מזון, בשל המצוקה הכלכלית?

* מתוך מחקר נתמכי הסיוע

הסכום גבוה מ-100% כי ניתן היה לציין יותר מחשובה אחת

בישראל, שיעור הצעירים בגילאי 15-24 שאינם נמצאים כלל במסגרת חינוכית, תעסוקתית, או הכשרתית הוא הגבוה מבין המדינות המפותחות ועומד על 30.7% (דו"ח יוניצ'ף, 2014).

השכלה בקרב נתמכי הסיוע

ניתן לראות קשר ישיר בין היעדר השכלה והשכלה חלקית לבין החיים בעוני. ל-73% מנתמכי עמותות הסיוע אין תעודת בגרות (לעומת 20% בציבור הרחב).

2/3 מהם לא סיימו ביי"ס תיכון. בעוד בציבור הרחב ל-60% יש תואר ראשון או שני, רק 4.3% מנתמכי הסיוע אווזים בתואר אקדמי.

פרופיל השכלה בקרב נתמכי הסיוע בהשוואה לציבור הרחב

השכלה	% מומדגם נתמכי הסיוע	% מומדגם הציבור הרחב
יסודית	26.5%	2%
תיכונית חלקית	25.3%	5%
תיכונית מלאה ללא תעודת בגרות	21.3%	13%
תיכונית מלאה עם תעודת בגרות	17.3%	17%
ישיבה / כולל / מסגרת לימוד דתית אחרת	5.3%	3%
תואר ראשון	3.3%	30%
תואר שני ומעלה	1%	30%

* מתוך מחקר נתמכי הסיוע ומדר העוני הרב ממדי

שיפור רמת ההשכלה עומד בראש סדר העדיפויות של 50% מנתמכי הסיוע. אף על פי כן, ישנם חסמים בולטים המונעים מהם לשפר את השכלתם.

עד כמה חשוב או היה חשוב לך להשיג רמת השכלה גבוהה יותר מזו הנוכחית?* מתוך מחקר נתמכי הסיוע

חסמים להשגת השכלה גבוהה יותר

האם יש משהו שמנע או מונע ממך להשיג רמת השכלה גבוהה יותר?* מתוך מחקר נתמכי הסיוע

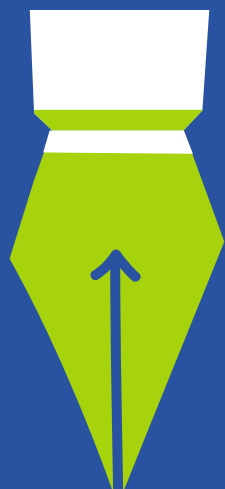

באיזו מידה גורמים אלו מנעו או מונעים ממך להשיג השכלה לה אתה שואף?* מתוך מחקר נתמכי הסיוע

הסיבות הבולטות המונעות מהנתמכים לשפר את השכלתם הן הטיפול בילדים וגובה שכר הלימוד. למעלה מ-3/4 מהם מרגישים שמכשולים אלה הופכים את שיפור ההשכלה לבלתי אפשרי עבורם.

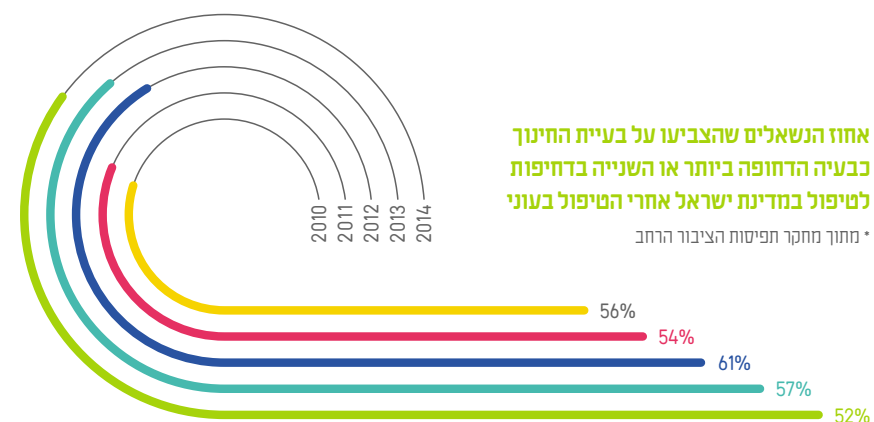
תעסוקה

50% מנתמכי הסיוע עובדים ועדיין חיים בעוני חמור; למעלה משליש מהילדים הקטינים נאלצו לעבוד על מנת לסייע לכלכלת המשפחה.

בעיית החינוך בישראל

(שיעור דומה של 52% תופס את בעיית הביטחון כבעיה השנייה בדחיפותה). לאורך חמש השנים האחרונות, אנו עדים ליציבות של עמדה זו בקרב הציבור הישראלי.

28% מהציבור בישראל סבור כי בעיית החינוך היא הדחופה ביותר לטיפול ע"י הממשלה. בסה"כ 52% מהציבור הרחב תופסים את החינוך כבעיה הדחופה ביותר, או השנייה בדחיפות לטיפול

"השקעה חינוכית בגילאים הצעירים תסייע בצמצום פערים ובלבד שתמשך לאורך שלבי ההתפתחות השונים של הילדים. מערכת חינוך ציבורית איכותית, מהשנה הראשונה ועד גיל 18, צריכה לספק הזדמנויות חינוכיות ראויות לכלל תלמידיה ולהחליש את הקשר בין התוצאות החינוכיות של פרט לבין נתוני הרקע החברתי-כלכלי שלו. מערכת כזו צריכה לאפשר צמצום פערים חברתיים בחינוך בטווח הקצר ופערים כלכליים בטווח הארוך" (דו"ח המלחמה בעוני, 2014)

למעלה מ-1/3 מהילדים הקטנים נאלצו לעבוד על מנת לסייע לכלכלת המשפחה.

50% מנתמכי הסיוע עובדים ועדיין חיים בעוני חמור

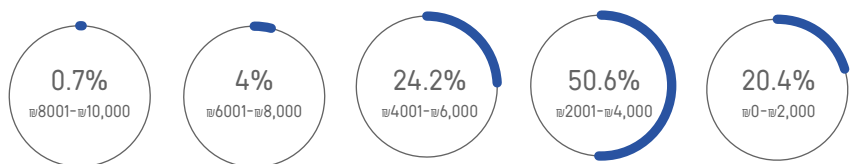
מהו המצב התעסוקה שלך?

ימתוך מחקר נתמכי הסיוע ומדר העוני הרב ממדי

אוכלוסיה כללית	נתמכי סיוע	
17.3%	38.9%	לא עובד
10.7%	11.1%	לא עובד ומקבל קצבת זקנה ו/או פנסיה
10.5%	19.4%	עובד במשרה חלקית זמנית
5%	7.8%	עובדת במשרה מלאה זמנית
11.3%	11.3%	עובד במשרה חלקית קבועה
35%	10.2%	עובד במשרה מלאה קבועה
10.2%	1.4%	עצמאי

71% מנתמכי עמותות הסיוע שעובדים מרוויחים שכר של עד 4,000 ש"ח לחודש, כש-20.4% מרוויחים פחות מ-2,000 ש"ח. השכר הממוצע בקרב נתמכי הסיוע הינו 3,488 ש"ח.

מהו שכר החודשי הממוצע נפו מעבודה נכון ל-12 החודשים האחרונים?

ממוצע 3,488 ש"ח

ימתוך מחקר נתמכי הסיוע

תעסוקה

עובדים עניים

שכר נמוך, אכיפה מוגבלת של חוקי העבודה וחוסר טיפול בחסמים להשתלבות במעגל התעסוקה, פוגעים באפקטיביות של הכלי התעסוקתי לשמש כמנוף מרכזי לציאה מהעוני. התרת החסמים הקיימים תאפשר לאוכלוסיות מוחלשות החיות במצוקה כלכלית - צמיחה, חיים בכבוד והשתלבות מלאה בחברה.

תעסוקה נחשבת כמנוף עיקרי להיחלצות מעוני, אולם בפועל יציאה לעבודה בשכר מינימום ותנאי העסקה בעייתיים, אינם מאפשרים להתפרנס בכבוד ולעיתים אף תורמים לקיבעון של המצב הקיים. 50% מנתמכי הסיוע עובדים. נשקפת מגמת עלייה מתמשכת בשיעור של 35% מאז 2010 של נתמכי הסיוע היוצאים לעבודה.

האם אתה עובד?

2014	2013	2012	2011	2010	
50%	46%	40%	42%	37%	כן
50%	54%	60%	58%	63%	לא

ימתוך מחקר נתמכי הסיוע

בקרב כרבע ממשפחות נתמכי הסיוע (24%) שני בני הזוג עובדים.

למעלה משליש מהילדים נתמכי הסיוע נאלצו לעבוד במהלך השנה האחרונה ולסייע לכלכלת המשפחה בעקבות המצב הכלכלי הקשה. זוהי עלייה מדאיגה בשיעור של 44% בהשוואה לשנה שעברה.

רק 22% מהנתמכים עובדים במשרה קבועה ומחציתם במשרה חלקית. רק 10% ממקבלי הסיוע עובדים במשרה מלאה קבועה בהשוואה ל-35% מהציבור הרחב.

ההרעה בולטת יותר בקבוצת הגיל 35-54 מאשר בקבוצות הגיל האחרות כאשר הסיבה הדומיננטית להרעה עליה מעידים 38%, היא שהכנסתם מעבודה ירדה.

27% מהציבור הרחב מעידים שמצבם הכלכלי הורע, 60% מציינים כי מצבם נשאר אותו הדבר. בקרב בעלי הכנסה נמוכה המצב חמור הרבה יותר: מצבם של 48% הורע בשנה האחרונה.

מהי הסיבה העיקרית להרעה במצבך הכלכלי?
 ימתוך מחקר תפיסות הציבור

הכנסתי ממקום העבודה ירדה	
37.6%	הרעה במצבי הבריאותי
13.7%	פוטרתי ממקום עבודתי
12.3%	שינוי במצב משפחתי (גירושין, הריון ולידה, מוות)
10.9%	מבצע צוק איתן
10.4%	אחר
5.1%	

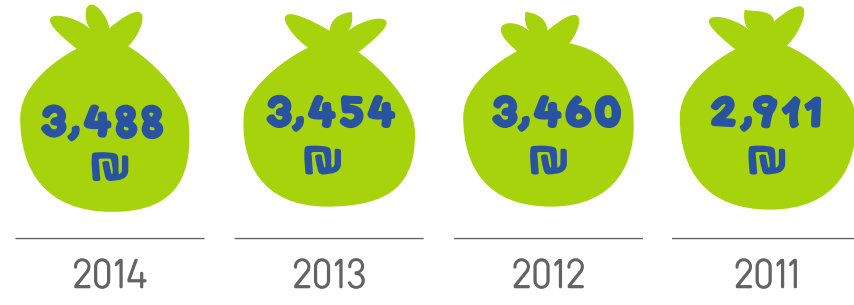
מה הסיכוי שתאבד את העבודה הנוכחית שלך?
 ימתוך מחקר נתמכי הסיוע

45% מנתמכי הסיוע חוששים כי קיים סיכוי גבוה או גבוה מאד שיאבדו את עבודתם הנוכחית, לעומת 7% בלבד בציבור הרחב.

15.7%	סיכוי גבוה מאד
29.6%	סיכוי גבוה
42%	סיכוי נמוך
12.7%	אין סיכוי

שכר חודשי ממוצע בקרב נתמכי הסיוע

ימתוך מחקר נתמכי הסיוע

מהשכר הממוצע במשק ואינו צמוד או מתעדכן עם העלייה ביוקר המחייה.

אחד המאפיינים של התעסוקה בקרב נתמכי הסיוע הוא חלקיות המשורה שלהם - 52% עובדים עד 30 שעות שבועיות, כש-34% עובדים פחות מ-20 שעות.

ההכנסה הממוצעת בקרב נתמכי הסיוע העובדים עומדת על 3,488 ₪, מהווה פחות מ-40% מהשכר הממוצע במשק (9,489 ₪) ומשקפת את חומרת העוני בקרב עובדים עניים אשר מתקשים להתפרנס ולהתקיים בכבוד. תעסוקה מאבדת מיכולתה לחלץ מהעוני כאשר שכר המינימום נמוך משמעותית

במהלך 12 החודשים האחרונים, כמה שעות עבדת בממוצע בשבוע?

ימתוך מחקר נתמכי הסיוע

ממוצע 30.7 שעות

במקרה ותאבד את העבודה הנוכחית שלך היום, מה לדעתך יקרה בשנה הקרובה?

43.8%	לא אצליח למצוא עבודה
28.3%	אצליח למצוא עבודה אך בתנאים הרבה פחות טובים
18.8%	אצליח למצוא עבודה בתנאים פחות טובים
9.3%	אצליח למצוא עבודה שקולה או טובה יותר

* מתוך מחקר נתמכי הסיוע

במקרה של איבוד מקום העבודה 43.8% סבורים כי לא יצליחו למצוא עבודה כלל ו-47% נוספים חוששים שהעבודה שימצאו תהיה בתנאים פחות טובים.

נגישות מוגבלת להשכלה ותעסוקה הנובעת ממצוקה כלכלית, פוגעת בפוטנציאל התעסוקתי של אנשים החיים בעוני וביכולתם להשתלב

פוטנציאל נמוך לשיפור תעסוקתי בקרב אנשים החיים בעוני

עד כמה חשוב או נחוץ לך לשפר את מצבך התעסוקתי?

29.7%	אחד הדברים העומדים בראש סדר העדיפויות שלי
36.4%	במידה רבה
15.6%	במידה מסוימת
9.5%	במידה מועטה
8.8%	כלל לא/אני שבע רצון ממצבי התעסוקתי

* מתוך מחקר נתמכי הסיוע

הסיבות העיקריות שמונעות מנתמכי הסיוע לשפר את מצבם התעסוקתי הן סיבות בריאותיות (39%) והצורך למפל בילדים (32%). סיבה חשובה נוספת היא הקושי למצוא עבודה טובה יותר (28%).

66% מנתמכי הסיוע רואים חשיבות רבה בשיפור מצבם התעסוקתי ו-30% מגדירים זאת כאחד הדברים העומדים בראש סדר העדיפויות שלהם.

האם יש משהו שמנע או מונע ממך לשפר את מצבך התעסוקתי? * מתוך מחקר נתמכי הסיוע

39.2%	סיבות בריאותיות
32.4%	צורך למפל בילדים
28.1%	חוסר הצלחה במציאת עבודה
20.1%	צורך למפל במטלות הביתיות
14.8%	אפליה בשוק העבודה כלפי אנשים כמוני
7.0%	לא מקובל או לא היה מקובל בחברה בה אני חי/יה
6.3%	לא משתלם או השתלם לי
6.3%	התנגדות של בן/בת הזוג שלי
5.8%	בעיית נגישות ותחבורה - המרחק של מקום עבודה אפשרי, זמן הגעה רב
3.7%	אי רצון להרחיב את היקף העבודה שלי על חשבון הזמן שלי עם המשפחה או הפנאי שלי
1.5%	אחר*

הסכום גבוה מ-100% כי ניתן היה לציין יותר מתשובה אחת

בהמשך לשאלה הקודמת, באיזו מידה גורמים אלו

מנעו או מונעים ממך לשפר את מצבך התעסוקתי? * מתוך מחקר נתמכי הסיוע

30.9%	הפכו / הופכים זאת לבלתי אפשרי לחלוטין עבורי
47.8%	במידה רבה
14.7%	במידה מסוימת
2.9%	במידה מועטה
3.8%	כלל לא

לעובדים במשרות חלקיות או זמניות. מי שטוען שהוא מקבל את הזכויות הבסיסיות, לא כולל פנסיה, למעשה אינו מקבל את הזכויות הבסיסיות. נראה שרבים מהנתמכים אינם יודעים מהן זכויותיהם וזקוקים לסיוע במיצוי זכויות.

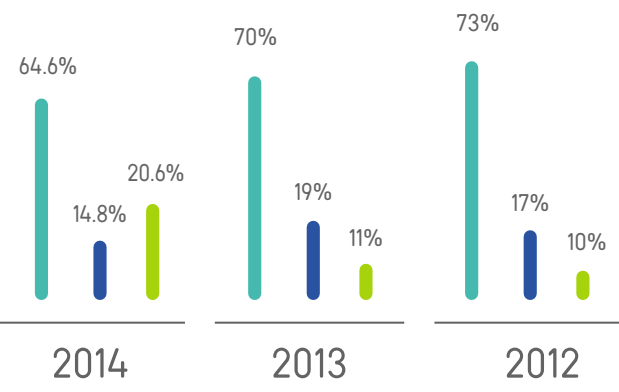
29% מנתמכי הסיוע שעובדים לא מקבלים זכויות בסיסיות במקום העבודה, זאת לעומת 26% בשנה שעברה שדיווחו כי אינם מקבלים זכויות סוציאליות. 46% נוספים מקבלים זכויות בסיסיות שאינן כוללות פנסיה. יצוין כי על פי החוק, הפנסיה היא זכות בסיסית שמעסיק חייב לשלם לעובדיו, כולל

הזכות להתפרנס בכבוד

נכון ל־12 החודשים האחרונים האם את/ה מקבל/ת זכויות סוציאליות והטבות במקום עבודתך העיקרי?

* מתוך מחקר נתמכי הסיוע

28.7%	לא מקבל זכויות בסיסיות
45.5%	מקבל זכויות בסיסיות בלבד
20.1%	מקבל זכויות בסיסיות ופנסיה
3.1%	מקבל זכויות בסיסיות, פנסיה ומעט הטבות
2.6%	מקבל זכויות בסיסיות, פנסיה והטבות נוספת

כמה זמן אינך עובד/ת?

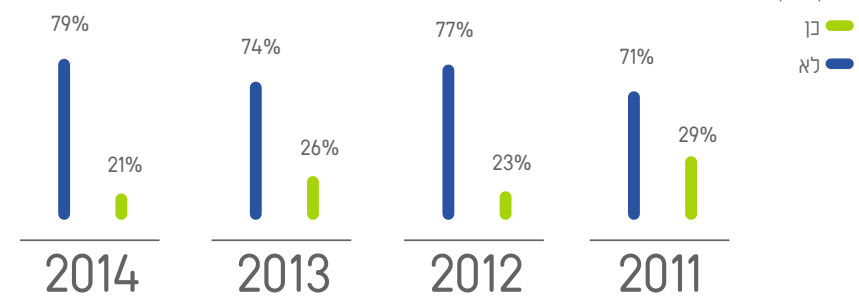
* מתוך מחקר נתמכי הסיוע

65% מבין הנתמכים שאינם עובדים, כבר לא עובדים יותר משלוש שנים. רובם (64%) היו מעדיפים לצאת לעבוד על פני קבלת קצבה.

79% מנתמכי הסיוע לא עברו הכשרה מקצועית. הסיבה העיקרית לכך הייתה שנדרשו לעבוד כדי להתפרנס (39%), הסיבה השנייה בחשיבותה- מגבלות בריאותיות (23%).

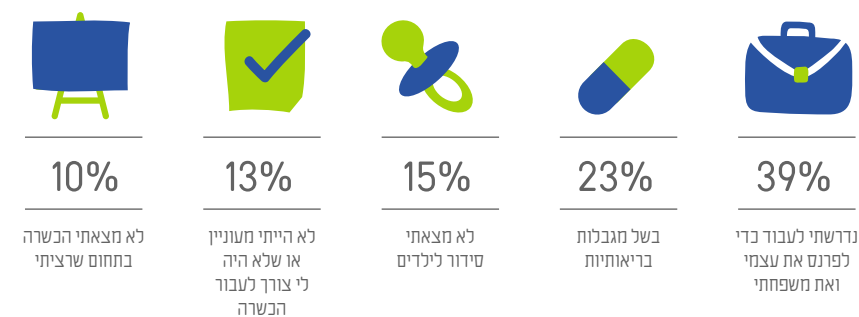
האם עברת הכשרה מקצועית או תעסוקתית?

* מתוך מחקר נתמכי הסיוע

אם לא עברת הכשרה מקצועית או תעסוקתית, מה היו הסיבות העיקריות לכך?

* מתוך מחקר נתמכי הסיוע

"השילוב בתעסוקה אינו מספיק, ובמקביל אליו הכרחי לתת לאוכלוסייה את האפשרות והכלים לשפר את מיומנותם המקצועית, על מנת שיוכלו לשרדג את מצבם התעסוקתי. זאת בין היתר, באמצעות מתן מגוון אפשרויות להכשרה וליווי מקצועיים." (הועדה למלחמה בעוני, 2014)

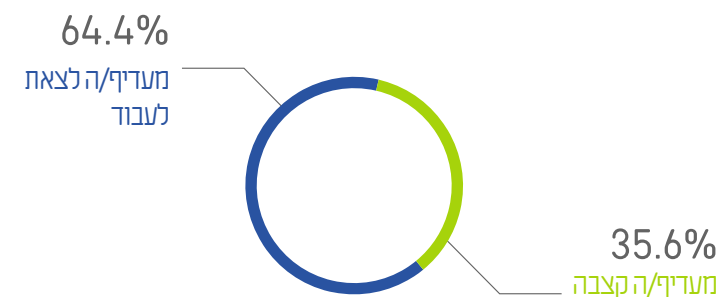

בריאות

אחוז גבוה מאד של נתמכי עמותות המזון סובלים מבעיות בריאותיות ואין להם את המשאבים הכספיים לטיפול בבעיות אלו. לרובם ביטוח בריאות בסיסי בלבד. כתוצאה מכך ומיוקר התרופות, רובם המוחלט מוותרים לעיתים קרובות על רכישת תרופות לעצמם ולילדיהם.

אילו התנאים היו מאפשרים לך לצאת לעבודה מהיית מעדיף/ה, האם לקבל קצבה או לצאת לעבודה בשכר בגובה הקצבה?

ימתוך מחקר נתמכי הסיוע

הועדה למלחמה בעוני קובעת כי "המדיניות הממשלתית, שמתרתה להקטין את שיעורי העוני, למנוע הידרדרות לעוני ולהגדיל את שיעור ההשתתפות בשוק העבודה, צריכה להתבסס על היסודות הבאים:

שילוב בתעסוקה של ראש משק הבית במשפחות עניות, ככלי מרכזי למיגור העוני בקרב משקי הבית. זאת, תוך מתן דגש על אוכלוסיות המועדות לאי תעסוקה ולמצוקה כלכלית, ותוך הגדלת הכדאיות להשתתפות בשוק העבודה, במקביל לצמצום והסרת החסמים המונעים הצטרפות לתעסוקה בשכר גבוה.

הגדלת ההשתכרות בקרב עובדים עניים, בין אם באמצעות הגדלת היקף המשרה ובין אם באמצעות קידום מקצועי והגדלת השכר, תוך הקפדה על מימוש מלא של זכויות העובדים ורווחתם ברוח חוקי המגן".

בריאות

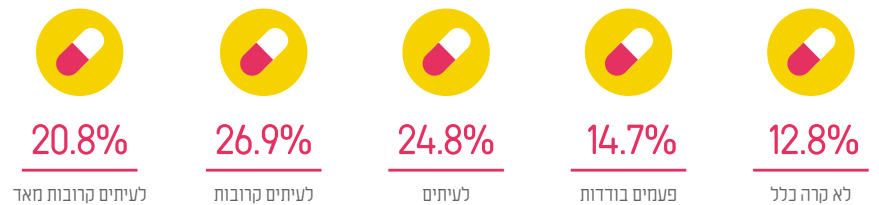
מוותרים על הבריאות

קיים קשר הדוק בין עוני לבריאות שכן קיימת השפעה מכרעת של גורמים סביבתיים, חברתיים וכלכליים על מצבו הבריאותי של אדם. הפערים בבריאות ובנגישות לשירותי בריאות הולכים וגדלים, בד בבד עם התרחבות הפערים החברתיים-כלכליים בישראל ובכך מהווים סמן חמור לאי צדק חברתי.

72.5% מהנתמכים נאלצו לוותר בשנה האחרונה על רכישת תרופה כי לא יכלו לשלם עבורה, ל-48% מהם זה קרה לעיתים קרובות או קרובות מאד. 80% מהציבור הרחב לא נאלצו כלל לוותר על רכישת תרופות במהלך השנה האחרונה לעומת 12.8% בלבד מנתמכי הסיוע.

הרוב המוחלט של נתמכי הסיוע נאלצו לוותר על קניית תרופות מפאת אי יכולת לשלם עבורן. מצב מדאיג זה משקף מציאות יומיומית של עשרות אלפי אנשים החיים בעוני בישראל, שאינם יכולים להגן על זכותם הבסיסית לבריאות בשל מצוקה כלכלית ותלות בשירותי הבריאות הציבוריים.

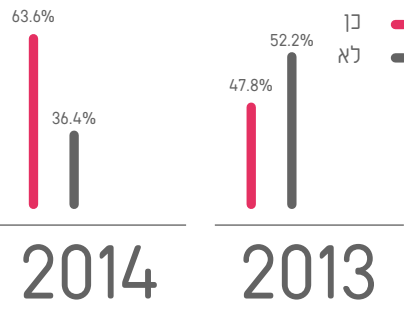
כמה פעמים בשנה האחרונה ויתרת על רכישת תרופה או טיפול רפואי נחוצים כי לא יכולת לשלם עבורם? *מתוך מחקר נתמכי הסיוע

ההוצאה החודשית על שירותי בריאות בקרב המשפחות הנתמכות הינה 551 ש"ח בממוצע, והיא מסתכמת ב-10% מסך ההוצאות החודשיות הממוצעת למשפחה נתמכת בסיוע.

56% מהקשישים לא מסוגלים לשלם עבור תרופות ושירותים רפואיים להם הם זקוקים

האם בשנה האחרונה הרגשת שאת/ה זקוק/ה לתמיכה נפשית, אך ויתרת כי לא יכולת לשלם עבור תמיכה כזו? *מתוך מחקר נתמכי הסיוע

63% מנתמכי הסיוע הרגישו השנה בצורך בתמיכה נפשית אך ויתרו כי לא היו יכולים לשלם עבורה, ניכרת החמרה בפגיעות הנפשית של נתמכי הסיוע ובחוסר היכולת לממן את התמיכה הנדרשת, עליה בשיעור של 33% ביחס לאשתקד.

חוק בריאות ממלכתי נועד לעגן את הזכות לשירותי בריאות בישראל בהתאם לעקרונות השוויון והאוניברסאליות. בפועל, המדיניות הממשלתית

המתבטאת בצמצום ההוצאה הלאומית על בריאות, מובילה לעלייה בהפרשת שירותי הבריאות ובכך להעמקת אי השוויון ולהחמרת העוני.

מניעת טיפולים רפואיים ותרופות הדרושים לשמירה על מצב בריאותם התקין של ילדים, היא חמורה ועלולה לפגוע בהתפתחותם הפיזית והמנטאלית.

בקרב קשישים, הצורך בשירותי בריאות וההוצאה היחסית על תרופות גדולה ביחס לקבוצות סיכון אחרות.

בריאות בקרב ילדים וקשישים

מצבם של הקשישים הנתמכים עגום:

רוב בולט של 92% לא מסוגלים לעמוד בתשלומים עבור סיעוד או עזרה בבית להם הם זקוקים, לטובת תמיכה ושמירה על תפקודם ומצבם הבריאותי. ניכרת עליה של 11%, המבטאת החמרה במצבם ביחס לשנה שעברה, שבה 83% מהקשישים לא יכלו לממן תשלומים אלה. 56% מהקשישים לא מסוגלים לשלם עבור תרופות ושירותים רפואיים להם הם זקוקים.

32% מעמותות הסיוע מממנות רכישת תרופות ו/או שירותים רפואיים בנוסף לסיוע במזון. מנהלי העמותות מדווחים כי 17% מכלל הנזקקים הפונים לקבלת סיוע מהעמותה הם חולים כרוניים. ניכרים הבדלים בולטים במצב הבריאותי של אוכלוסיית נתמכי הסיוע לבין הציבור הרחב. 66% מנתמכי הסיוע סובלים מבעיה בריאותית כרונית כלשהי בהשוואה ל-47% מהציבור הרחב, המחלות הנפוצות ביותר הן יתר לחץ דם, כולסטרול גבוה, עורף משקל וסוכרת.

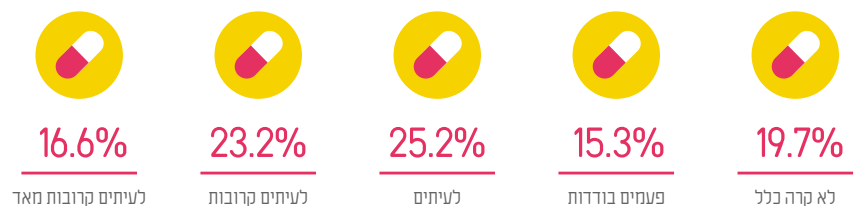
לחיים בעוני ובאי ביטחון תזונתי יש השפעה מובהקת על מחלות כרוניות ובעיות בריאות קשות. חוסר נגישות לרכישת תרופות ושירותי בריאות בשל המצב הכלכלי, משפיע באופן ברור על החמרת המצב הבריאותי של האוכלוסייה הענייה. לאור ההשלכות של תחלואת יתר כתוצאה מהחיים בעוני ובאי ביטחון תזונתי, העלויות הכלכליות למדינה במימון טיפולים רפואיים, תרופות, ימי אשפוז וכד' גבוהות הרבה יותר מטיפול פרואקטיבי, ובהקשר זה מניעת, בעוני ובהנגשת שירותי בריאות בקרב אוכלוסיות מוחלשות.

עוני ובריאות

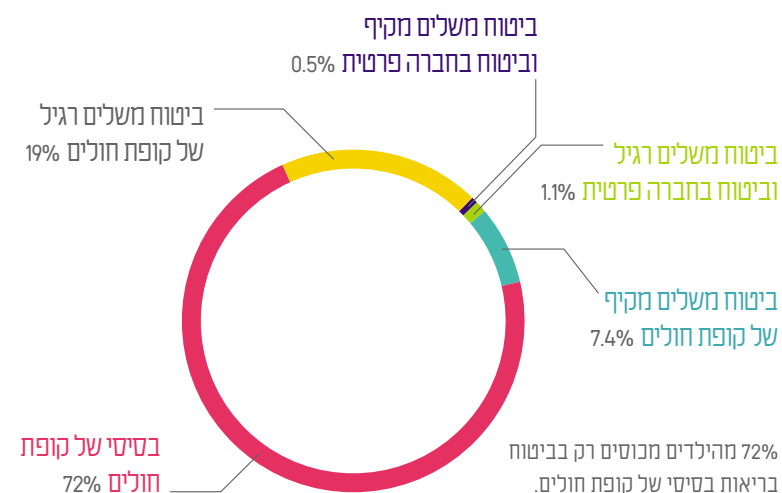
39% מנתמכי הסיוע סובלים מסוכרת לעומת 10% בלבד מהציבור הרחב; מחצית מנתמכי הסיוע סובלים מיתר לחץ דם בהשוואה ל-15% בלבד מהציבור הרחב.

כמה פעמים בשנה האחרונה ויתרת על רכישת תרופה או טיפול רפואי שהיו נחוצים עבור ילדיך כי לא יכולת לשלם עבורם? ימתוך מחקר נתמכי הסיוע

65% מההורים לילדים עד גיל 18 נאלצו לוותר בשנה האחרונה על רכישת תרופות או טיפול רפואי עבור ילדיהם כי לא היה בידם לשלם עבורן - מגמה דומה לשנה שעברה (64%). עבור 40% מההורים, זה קרה לעיתים קרובות או קרובות מאד.

אם יש לך ילדים, איזה ביטוח רפואי יש להם? ימתוך מחקר נתמכי הסיוע

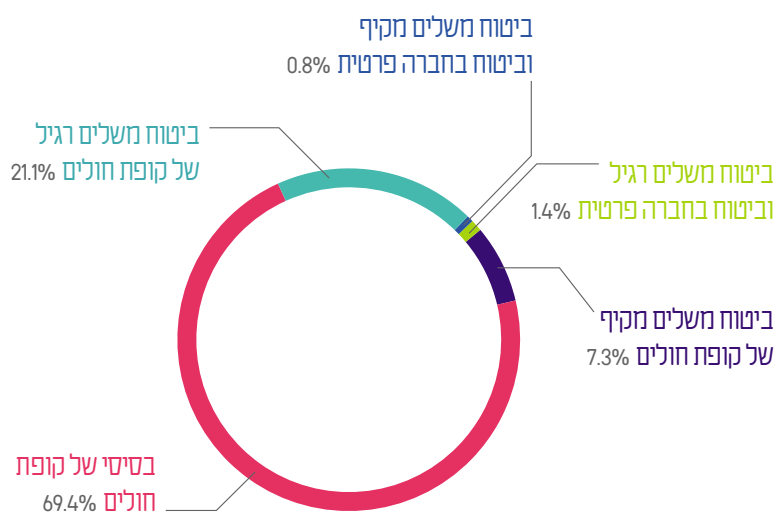

איזה ביטוח רפואי יש לך?

ימתוך מחקר נתמכי הסיוע

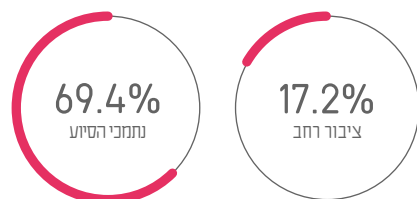
לכל נתמכי עמותות הסיוע יש ביטוח בריאות אולם ל-69% מהם יש רק ביטוח בריאות בסיסי של קופת חולים ולא ביטוח משלים של קופת חולים או של חברת ביטוח פרטית, לעומת 17% בלבד בקרב הציבור הרחב.

ימתוך מחקר נתמכי הסיוע ומודד העוני הרב ממדי

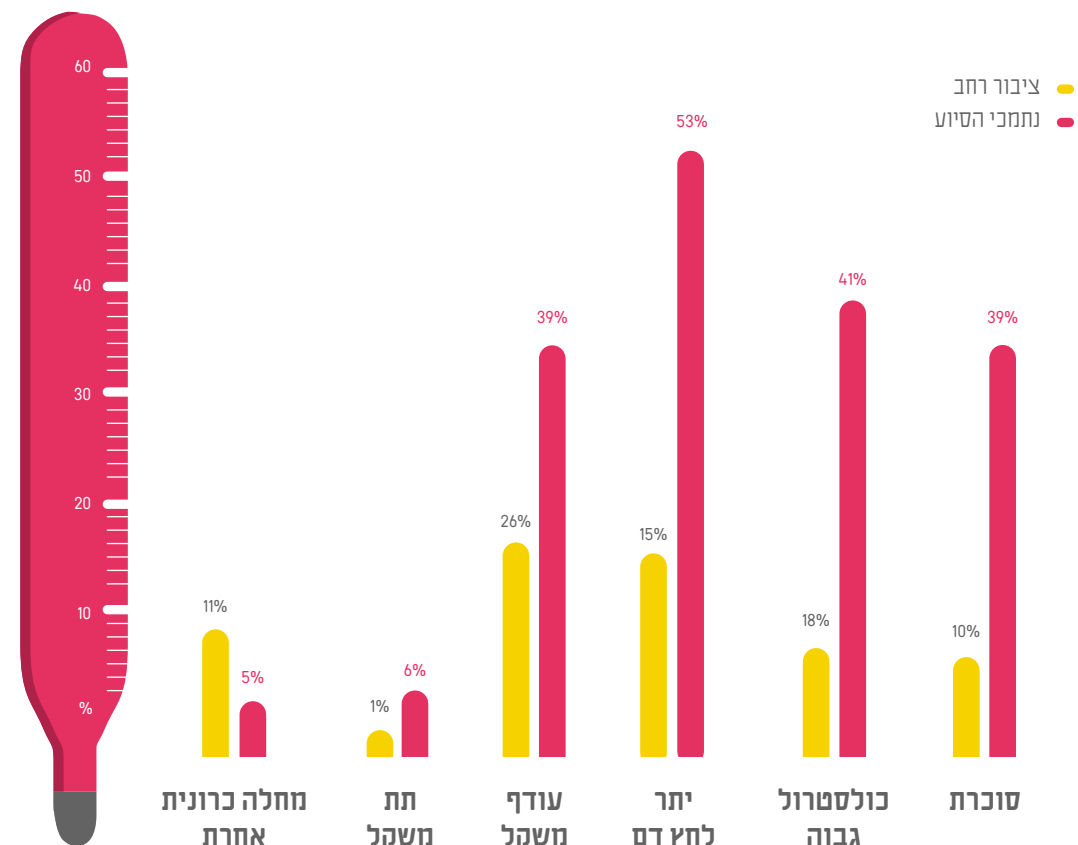
ביטוח בריאות בסיסי

69% מהנתמכים מעידים כי לא היו מסוגלים לרכוש ביטוח בריאות משלים ועבור 22% הדבר היה כרוך בויתור על צרכים חיוניים אחרים.

בעיות בריאותיות - בהשוואה לציבור הרחב

ימתוך מחקר נתמכי הסיוע ומודד העוני הרב ממדי

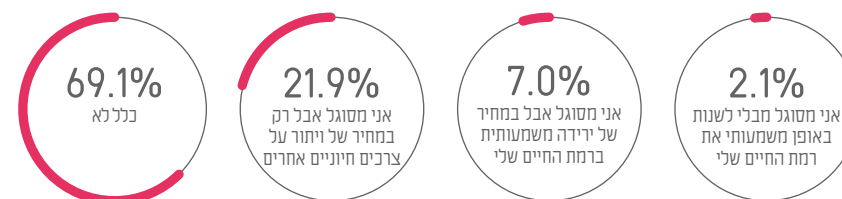
הסכום גבוה מ-100% כי ניתן היה לציין יותר מחשובה אחת

39% מנתמכי הסיוע מגדירים את תנאי מגוריהם כגרועים עד בלתי נסבלים. 83% מנתמכי הסיוע נאלצו לוותר על תיקון ליקויים בדירתם מסיבות כלכליות. 36% מקרב נתמכי הסיוע חוששים שייאלצו לאבד את ביתם בשנה הקרובה, בשל אי יכולת לעמוד בתשלומי משכנתא או שכ"ד. 10% מנתמכי הסיוע נאלצו לישון ברחוב או בבית מחסה בשנה האחרונה. עבור שליש מהם היה זה מצב שכיח מאד או קבוע.

באיזו מידה יש באפשרותך לרכוש ביטוח רפואי מקיף יותר אילו היית זקוק/ה לכך?

ימתוך מחקר נתמכי הסיוע

המדינה להבטחת הזכות האוניברסאלית לבריאות אזרחיה, מובילה להעמקת הפערים ולפגיעה ישירה בבריאותן של אוכלוסיות מוחלשות.

נתונים אלו מבטאים את הקשר הישיר בין החיים בעוני לתחלואה והשפעותיה של המצוקה הכלכלית על בריאותו של אדם. ירידה במימוש אחריותה של

ובכך לחלצם מעוני, הן בעיות רפואיות שונות. עבור 79% החסמים שצוינו מונעים את שיפור התעסוקה במידה רבה או אפילו הופכים את הדבר למשימה בלתי אפשרית.

13.7% מהציבור הרחב העידו כי הסיבה העיקרית להרעה במצבם הכלכלי היא הרעה במצבם הבריאותי, אשר מגביל את הפוטנציאל התעסוקתי ויכולת ההכנסה החודשית וגובה הוצאות חודשיות גבוהות עבור מימון שירותי בריאות.

23% מנתמכי הסיוע שלא עברו הכשרה מקצועית, דיווחו כי הסיבה העיקרית לכך שלא התאפשר להם ללמוד ולהתמקצע, הייתה מגבלות בריאותיות.

40% מנתמכי הסיוע מציינים, כי הסיבה העיקרית אשר מונעת מהם לשפר את מצבם התעסוקתי

בריאות ופוטנציאל תעסוקתי

”על המדינה להמשיך ולפעול בכל האמצעים העומדים לרשותה להורדת החסמים המונעים מאוכלוסיות בעוני שירותי בריאות הולמים ובריאות טובה. זהו יעד לא רק של מערכת הבריאות אלא דרושה פעולה רב-מערכתית המשלבת את כל הגופים הממשלתיים, רשויות מקומיות, החברה האזרחית והסקטור העסקי. על הממשלה ומוסדותיה להכיר בגורמים חברתיים (עוני) קובעי הבריאות, ולהצהיר על צמצום אי השוויון בבריאות כיעד אסטרטגי של הממשלה” (דו"ח הוועדה למלחמה בעוני, 2014).

10% מנתמכי הסיוע נאלצו לישון ברחוב או בבית מחסה בשנה האחרונה. עבור שליש מהם היה זה מצב שכיח מאד או קבוע.

דיוור

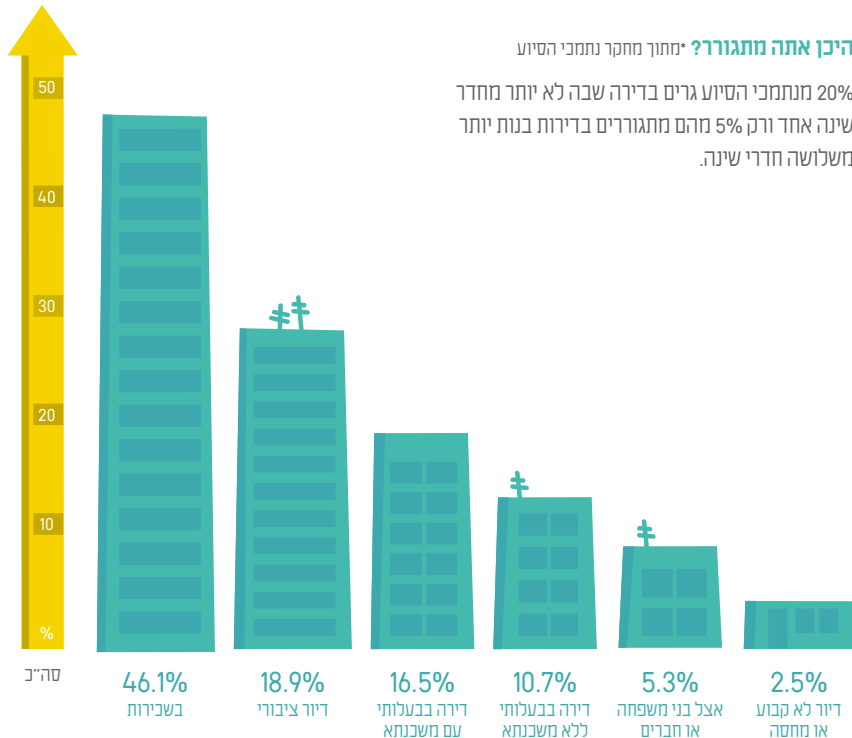
קשר ישיר בין דיוור ועוני

ההוצאה הקשיחה והגבוהה על דיוור מאלצת משפחות החיות בעוני לוותר על הוצאות חיוניות בכלל תחומי החיים. כמו כן, משפיעה ההתמודדות עם נושא זה על היכולת לתת ביטחון פיסי לבני המשפחה ועל היציבות של התא המשפחתי, לבצע מוביליות חברתית ולאפשר תנאים בסיסיים

להתפתחות אישית. מאז 1998 הצטמצם הדיוור הציבורי בישראל מ-108,000 יחידות ל-71,000 כיום. ועדת אלאולוף המליצה על קביעת יעד אסטרטגי לפיו הדיוור הציבורי שהינו הכרח עבור אוכלוסיות בעוני, יהווה לפחות 5% מכלל הדיוור במשק.

היכן אתה מתגורר? ימתוך מחקר נתמכי הסיוע

20% מנתמכי הסיוע גרים בדירה שבה לא יותר מחדר שינה אחד ורק 5% מהם מתגוררים בדירות בנות יותר משלושה חדרי שינה.

מצומצמות, משפיעות על כלל תחומי החיים וביניהם על פוטנציאל ההתפתחות ועל מיצוי ההזדמנויות העומדות לרשותו של כל אדם.

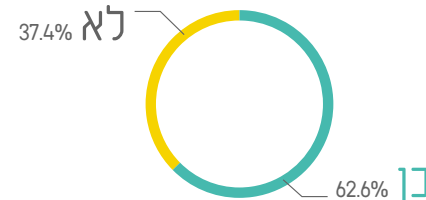
שליש (33%) מסך ההוצאה הממוצעת החודשית למשק בית (ניכרת עליה של 10% בהיקף ההוצאה בהשוואה לשנה שעברה). בנוסף, מהווה ההוצאה על הדיוור כ-40% מסך ההכנסה של נתמכי הסיוע. ל-63% מנתמכי הסיוע קרה בשנה האחרונה שלא עמדו בתשלומי שכר הדירה או המשכנתא.

תנאי מחיה דלים משפיעים על איכות חייהם של אנשים החיים בעוני, מנציחים את מצוקתם ומובילים להדרה חברתית. סביבת המגורים ואפשרויות מחיה

נטל הדיוור עצום

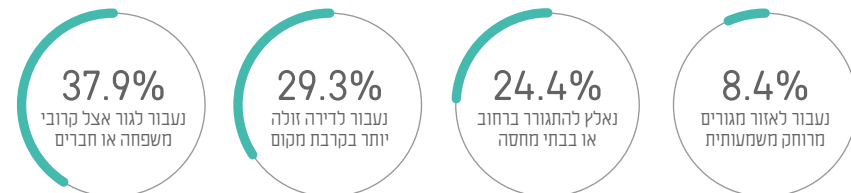
נטל ההוצאה על דיוור בקרב משפחות החיות בעוני ואי הוודאות המתלווה לו פעמים רבות עקב אי עמידה בתשלומים, משפיעים על תחושת הביטחון הקיומי ומאלצים לערוך ויתורים קשים בתחומי החיים האחרים, כגון: חינוך, בריאות וביטחון תזונתי. ההוצאה על דיוור מהווה נטל כלכלי כבד על כלל האוכלוסייה ובפרט על האנשים החיים בעוני. סך ההוצאה על דיוור בקרב נתמכי הסיוע מהווה

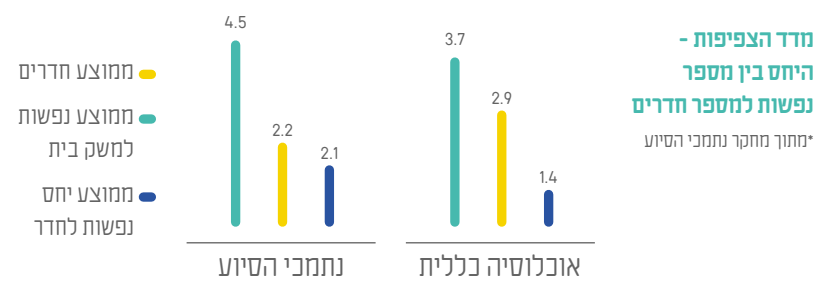
האם בשנה האחרונה קרה לך שלא עמדת בתשלומי משכנתא או שכ"ד לפחות במשך חודש אחד? ימתוך מחקר נתמכי הסיוע

36% מנתמכי הסיוע חוששים שעקב אי יכולת לעמוד בתשלומי שכ"ד או משכנתא, יש סיכוי גבוה עד גבוה מאד שהם יאלצו לפנות את מקום מגוריהם. במקרה כזה ל-24% לא תהיה ברירה אלא לעבור לגור ברחוב או בבתי מחסה ו-38% יעברו לגור אצל קרובי משפחה או חברים.

מה יעלה בגורלך וגורל משפחתך במידה ותיאלץ לפנות את הדירה עקב אי יכולת לממן תשלומי שכ"ד? ימתוך מחקר נתמכי הסיוע

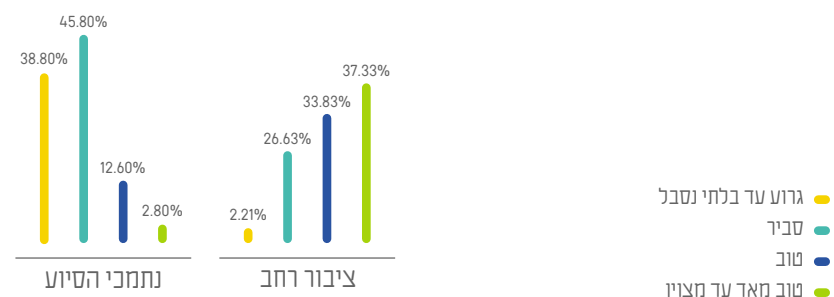

דיוור בכבוד אינו ביטוי לקורת גג בלבד, אלא להיבטים רחבים יותר של סביבת המגורים. שכונות עוני הינן בעלות אפקט שלילי מובהק ומשפיעות על התפתחותם התקינה של ילדים, ביטחונם האישי, הסיכוי להתדרדרותם לאלימות, הדימוי העצמי והתקווה לעתיד טוב יותר.

דיוור בכבוד

כיצד היית מתאר/ת את מצב הדיור הנוכחי שלך?
 ימתוך מחקר נתמכי הסיוע ומדד העוני הרב ממדי

זקל המחיייה ואיכות חיים

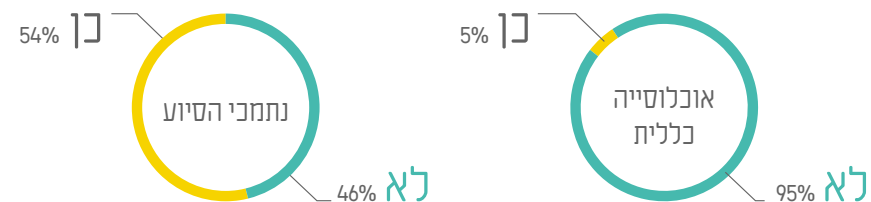
רק 31% מנתמכי הסיוע גדלו במשפחות שמצבן הכלכלי היה נמוך מהמוצע או במשפחות עניות. 50% מהם גדלו ברמת מחיה ממוצעת

83% מנתמכי הסיוע נאלצו לוותר על תיקון ליקויים בדירתם לאורך זמן מסיבות כלכליות, לעומת 37% בציבור הרחב.

39% מנתמכים לא יכולים להרשות לעצמם, מבחינה כלכלית, להפעיל מערכת חימום או קירור כלל (לעומת 6% בקרב הציבור הרחב) ו-29% נוספים ירשו זאת לעצמם רק לעיתים נדירות. המשמעות היא שסה"כ 68% מהם יסבלו מחום בקיץ ומקור בחורף.

האם נותקת ממים או חשמל בשנה האחרונה כי לא הצלחת לשלם עבורם?

* מתוך מחקר נתמכי הסיוע ומדד העוני הרב ממדי

54% מנתמכי הסיוע נותקו מהמים או החשמל בשנה האחרונה כי לא הצליחו לשלם עבורם. זאת לעומת 5% בלבד בציבור הרחב.

מדינת ישראל אינה ממלאת בצורה מספיקה את חובתה להבטיח לאזרחיה העניים דיור נאות בעלות סבירה. במטרה לעשות כן, על המדינה למצות את הכלים המרכזיים העומדים לרשותה - דיור ציבורי, סיוע בשכר דירה וסיוע ברכישת דירה (דו"ח הועדה למלחמה בעוני בישראל, 2014).

14% מנתמכי הסיוע תכננו לשים קץ לחייהם או לפגוע בעצמם בשל המצוקה הכלכלית.

ההוצאה הממוצעת על התחומים השונים:

ימחקר מחקר נתמכי הסיוע

ההוצאה על מזון מהווה 33% מסך ההוצאה; ההוצאה על דיור גם היא 33%, ההוצאה על בריאות 10%, תרבות ופנאי 6% והוצאות חיוניות אחרות 18%

₪342

תרבות ופנאי: 6%

₪1,038

הוצאות חיוניות אחרות: 18%

₪551

בריאות: 10%

₪1,931

דיור: 33%

₪1,933

מזון: 33%

סה"כ הוצאה ממוצעת למשק בית: 5,795 ₪

להתמודד עם הוצאה לא צפויה העולה על מאות שקלים, 50% בלבד יוכלו להתמודד עם הוצאה לא צפויה של לא יותר מכמה עשרות שקלים, פחות מ-20% מהם יוכלו לעמוד בהוצאה לא מתוכננת של 1,000 ₪ או יותר.

30% מהציבור הרחב יכולים לממן הוצאה בלתי צפויה של עד 10,000 ₪ בהשוואה ל-8.5% בלבד מנתמכי הסיוע.

הוצאות משקי הבית עלו בשנים האחרונות כתוצאה מעליית מחירים בכל התחומים, אולם בהכנסות כמעט לא חל כל שינוי. אלה מקטינים את יכולת החיסכון של משקי הבית ופוגעים פגיעה אנושה ביכולת של משפחות במצוקה כלכלית להתמודד עם יוקר המחיה.

לנתמכי הסיוע אין חוסן כלכלי להתמודד עם הוצאות לא מתוכננות. 80% מהם לא יוכלו

יוקר המחיה ואיכות החיים

מלכודת העוני- הוצאות נמוכות קשיחות

פערים בולטים בין הכנסות נמוכות להוצאות הכרחיות וקשיחות, בשילוב היעדר מדיניות של צדק חלוקתי, מותירים את נתמכי הסיוע ללא אפשרות לממש את הזכות הבסיסית לחיים בכבוד. אלה מובילים לויתור קבוע על הוצאות חיוניות ומשליכים על חוסר יכולת להשתלבות נורמטיבית בחברה ובקהילה, מרחיבים ומעמיקים את המצוקה הכלכלית ומהווים חסם להיחלצות מעוני.

71% מהנתמכים שעובדים, מרוויחים שכר של עד 4,000 ₪ לחודש, 20.4% מהם מרוויחים פחות מ-2,000 ₪.

סך ההכנסה הממוצעת של משקי הבית של נתמכי הסיוע עומדת על 4,846 ₪, בעוד שההכנסה הנדרשת להם לשם מחיה בכבוד הינה 8,556 ₪, פער של 3,710 ₪. סה"כ ההוצאה הממוצעת למשק בית בקרב נתמכי הסיוע עומדת על 5,795 ₪. מכאן, שההוצאה הממוצעת גבוהה בשיעור של 20% מההכנסה הממוצעת (4,846) ומהווה רק 68% מההוצאה שהנתמכים מעריכים כנדרשת להם למחיה. בשנים האחרונות ניכרת מגמה של צמצום הפער בין ההכנסה להוצאה מחד, לצד גידול בפער בין ההכנסה בפועל להוצאה הנדרשת לקיום בסיסי מאידך.

הכנסה ממוצעת למשק בית

2014	2013	2012	2011	2010	
4,846	4,216	3,939	3,728	3,633	ממוצע הכנסה חודשית נטו
5,795	5,515	5,280	5,160	5,104	ממוצע הוצאה חודשית בפועל
-949	-1,299	-1,341	-1,432	-1,471	פער בין הכנסה להוצאה בפועל
8,556	7,300	6,615	6,490	6,490	הוצאה חודשית נדרשת לקיום בסיסי
-3,710	-3,084	-2,676	-2,762	-2,857	פער בין הכנסה להוצאה הנדרשת לקיום בסיסי

ימחקר מחקר נתמכי הסיוע * ממוצע 4.5 נפשות למשפחה

תפיסת המצב הכלכלי ביחס לשנה שעברה			בקרב האוכלוסייה הכללית			בקרב נתמכי הסיוע		
2014	2013	2012	2014	2013	2012	2014	2013	2012
14%	9%	13%	26%	5%	5%	30%	34%	27%
56%	57%	60%	20%	50%	54%	55%	45%	41%

* מתוך מחקר נתמכי הסיוע ותפיסות הציבור

בעלי הכנסה מעל הממוצע (16%-17%). חששות אלה משקפים את השפעות יוקר המחייה על כלל החברה הישראלית וכן את הסכנה הממשית של כרסום במעמד הביניים והתדרדרות של משפחות חדשות לחיים בעוני.

34% מהציבור חוששים שהם ומשפחתם יתדרדרו למצב של מצוקה כלכלית בשנה הקרובה. החשש מאפיין במיוחד בעלי הכנסה נמוכה (58%) ואזרחים ממעמד הביניים בעלי הכנסה ממוצעת (37%), לעומת

באיזו מידה את/ה חושש/ת שאת/ה ומשפחתך עלולים להתדרדר למצוקה כלכלית בשנה הקרובה?

* מתוך מחקר תפיסות הציבור

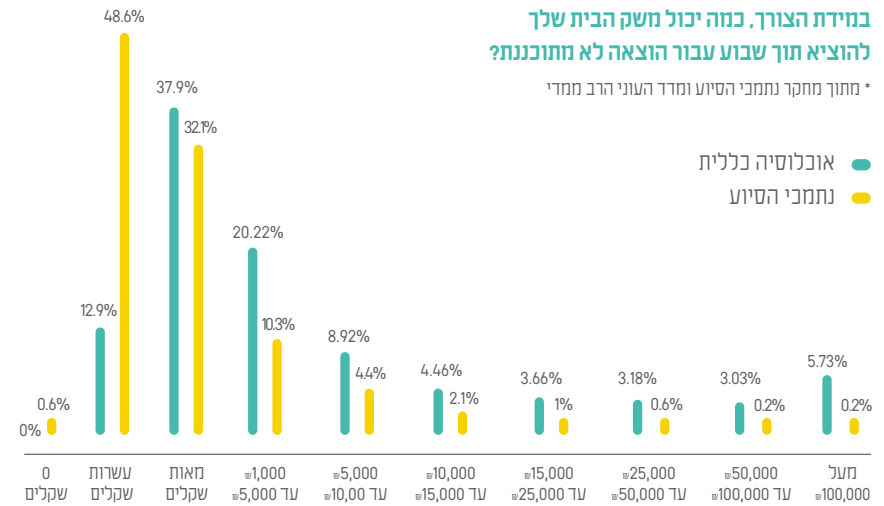
% על פי כלל המדרג	כלל לא חושש/ת	לא כל כך חושש/ת	די/ מאד חושש/ת
28.6%	37.5%	33.9%	
15.1%	26.7%	57.9%	
26.5%	36.8%	36.8%	
35%	50%	15.5%	
50%	29.2%	17.4%	

יוקר המחיה, שכר נמוך והפערים החברתיים ההולכים ומעמיקים משפיעים על הפגיעות של משפחות ובודדים ועל יכולתם לשמור על רמת חיים יציבה הדומה למצב בו גדלו.

רק 31% מנתמכי הסיוע גדלו במשפחות שמצבן הכלכלי היה נמוך מהממוצע או במשפחות עניות. 50% מהם גדלו ברמת מחיה ממוצעת.

במידת הצורך, כמה יכול משק הבית שלך להוציא תוך שבוע עבור הוצאה לא מתוכננת?

* מתוך מחקר נתמכי הסיוע ומדר העוני הרב ממדי

קו העוני לאדם עומד על 2,989 ש"ח, לזוג 4,783 ש"ח, זוג עם ילד 6,338 ש"ח לחודש ולמשפחה בת ארבע נפשות 7,653 ש"ח.

(דו"ח העוני והפערים החברתיים לשנת 2013. המוסד לביטוח לאומי)

כורעים תחת הנטל

20% מנתמכי הסיוע מדווחים כי מצבם הכלכלי הורע לעומת השנה שעברה. בקרב האוכלוסייה הכללית, ניכר קיטון בשיעור נתמכי הסיוע והציבור הרחב אשר מצבם הורע ביחס לשנה שעברה. 26% מנתמכי הסיוע ציינו כי מצבם הכלכלי השתפר ו-55% מעידים כי מצבם לא השתנה.

41% מהציבור הרחב מעידים כי הם במצוקה כלכלית, 12% מתוכם מרגישים במצוקה כלכלית קשה עד קשה מאד. מי שחשים את המצוקה בעוצמה הרבה ביותר, הם בעלי הכנסה נמוכה מהממוצע.

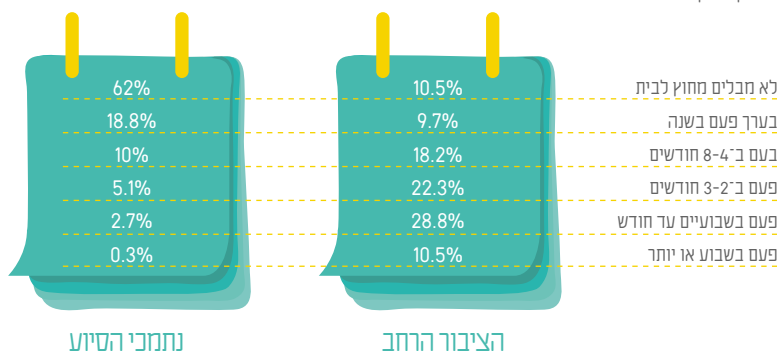
38% עברו תהליך הוצאה לפועל/תביעות משפטיות/ פינוי מדירה בגין אי עמידה בתשלומים.
50% התמודדו עם חסימה/עיקול של חשבון הבנק בשל חובות.

בשל מצבם הכלכלי, רבים מנתמכי עמותות המזון נמנעו השנה מלקנות מכשירים חשמליים להם נזקקו. כמחציתם נמנעו מרכישת מזגן (50%) או מחשב (48%), קרוב ל-30% מהם נמנעו מקניית מדיח כלים, מכונת כביסה, מקרר ומיטה.

היותו על חרבות פנאי ובילויים מחוץ לבית הם מאפיין בולט של החיים במצוקה ובמצב של הישרדות כלכלית. 82% מנתמכי הסיוע מוותרים כמעט לחלוטין על בילויים מחוץ לבית לעומת 20% מקרב האוכלוסייה הכללית.

באיזו תדירות את/ה/ו או משפחתך נוהגים לצאת לבילוי מחוץ לבית?

* מתוך מחקר נתמכי הסיוע ומדרד העוני הרב ממדי

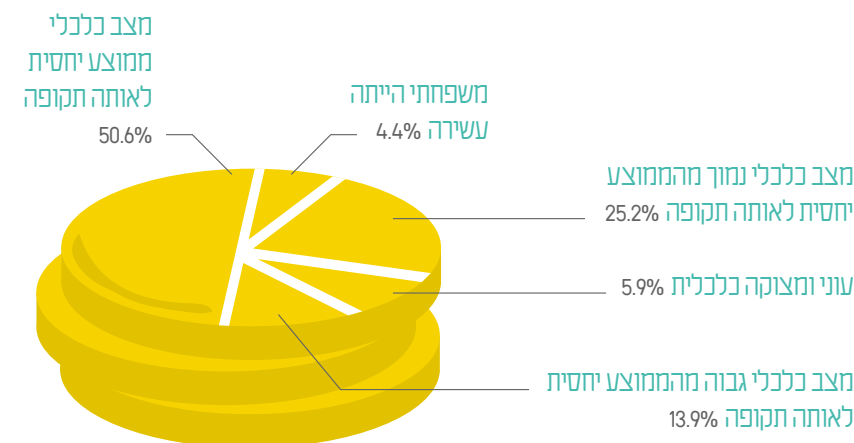
94% ציינו כי קצבת הזקנה לא מספיקה להם לחיות בכבוד ולמלא את צרכיהם הבסיסיים באופן מלא - מזון, שירותי בריאות ותשלומים חיוניים נוספים.

מצבם של הקשישים עגום.

53% מהקשישים חיים לבד וסובלים מבודדות. 30% אינם יכולים להשתתף בפעילויות חברתיות.

מה היה מצבה הכלכלי של המשפחה שלך כשהיית ילד/ה ונער/ה?

* מתוך מחקר נתמכי הסיוע

במהלך השנה האחרונה התנסו נתמכי הסיוע במצבים הקשים הבאים:
14% תכננו לשים קץ לחייהם או לפגוע בעצמם בגין מצבם הכלכלי. כ-54% מנתמכי הסיוע נותקו מהמים או החשמל כי לא הצליחו לשלם עבורם, בעוד בקרב האוכלוסייה הכללית רק כ-5% בלבד התנסו במצב קשה זה.

39% מנתמכי הסיוע, כלל אינם יכולים להרשות לעצמם להפעיל חימום או קירור בשל המצוקה הכלכלית ו-29% נוספים יכולים לעשות זאת רק לעיתים נדירות. המשמעות היא שכל נתמך שני (68%) סובל מחום בקיץ ומקור בחורף.

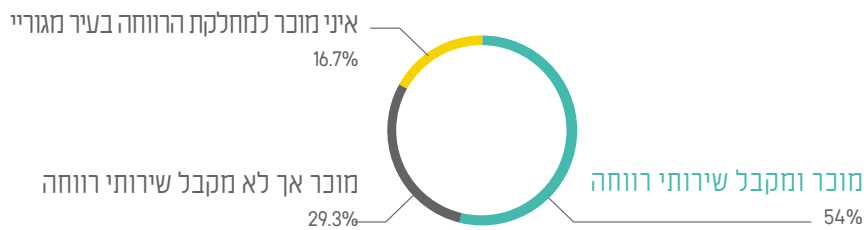
הזכות לחיים בכבוד

האם בשנה האחרונה חווית ניתוק מים / חשמל כי לא הצלחת לשלם עבורם

לא	כן	
46.1%	53.9%	נתמכי הסיוע
94.5%	5.25%	אוכלוסייה כללית

* מתוך מחקר נתמכי הסיוע ומדרד העוני הרב ממדי

54% מנתמכי הסיוע מוכרים למחלקת הרווחה בעירם ומקבלים שירותים. עוד 29% מוכרים למחלקת הרווחה אך אינם מקבלים שירותים.

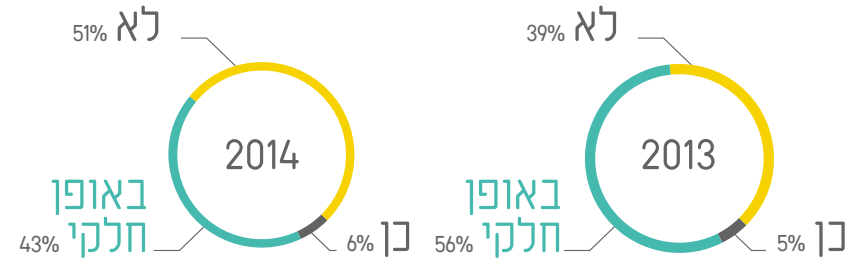

ימתוך מחקר נתמכי הסיוע

90% מנתמכי הסיוע מקבלים קצבאות מביטוח לאומי. הקצבאות הבולטות הן נכות (23%) והבטחת/השלמת הכנסה (21.5%).

האם קצבת הזקנה מאפשרת לך לחיות בכבוד ולמלא את צרכיך הבסיסיים - מזון, שירותי בריאות ותשלומים? *מתוך מחקר נתמכי הסיוע

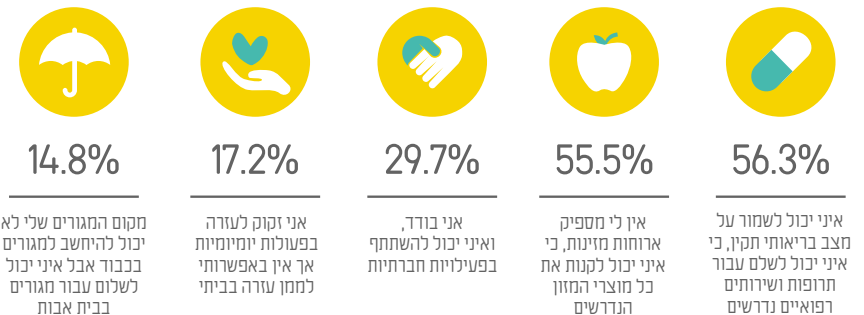
92% לא מסוגלים לעמוד בתשלומים עבור סיעוד או עזרה בבית להם זקוקים לטובת תמיכה ושמירה על תפקודם ומצבם הבריאותי. ניכרת עליה של 10%, המבטאת החמרה במצבם ביחס לשנה שעברה, שבה 83% מהקשישים לא יכלו לממן תשלומים אלה.

56% לא מסוגלים לשלם עבור תרופות ושירותים רפואיים להם זקוקים - עליה של 14% ביחס לאשתקד (48%).

55.5% סובלים ממחסור בארוחות מזינות כי אין ביכולתם לשלם עבור המצרכים הנדרשים - עליה מדאיגה של 59% ביחס לאשתקד (23%).

92% לא מסוגלים לעמוד בתשלומים עבור סיעוד או עזרה בבית להם זקוקים לטובת תמיכה ושמירה על תפקודם ומצבם הבריאותי. ניכרת עליה של 10%, המבטאת החמרה במצבם ביחס לשנה שעברה, שבה 83% מהקשישים לא יכלו לממן תשלומים אלה.

מהן ההשפעות היומיומיות על חיך הנובעות מהמצוקה הכלכלית? * מתוך מחקר נתמכי הסיוע - קשישים

האחריות לטיפול בעוני

שליש מהציבור (33.6%) סבורים כי בעיית העוני והפערים החברתיים היא הדחופה ביותר לטיפול ע"י ממשלת ישראל (60% מהציבור ממקמים את הבעיה כדחופה לטיפול במקום הראשון והשני). הציבור הרחב מעניק באופן מתמשך ציון נכשל לממשלות ישראל על טיפולן בעוני וכך גם לממשלה האחרונה שהתפרקה זה עתה.

האם המצב הביטחוני בתקופת מבצע 'צוק איתן' השפיע על מצבך ומצב משפחתך?

35.6%	מצב 'צוק איתן' לא השפיע על מצבי ומצב משפחתי באופן משמעותי
25.8%	אני זקוק לסיוע נוסף במזון
17%	לא יכולנו להגיע למרחב מוגן במהלך האזעקות
17%	מצבי הכלכלי הוחמר עקב אובדן ימי עבודה
13.4%	מצבם הנפשי של ילדי התערער עקב שהייה ממושכת במקלט / העובדה שאין לנו ממ"ד

* מתוך מחקר נתמכי הסיוע

* הסכום גבוה מ-100% כי ניתן היה לציין יותר מחשובה אחת

מעבר להשפעות ישירות ומיידיות של מבצע 'צוק איתן', עבור חלק מהאוכלוסיות המוחלשות, השפעות הלחימה נמשכות גם זמן רב לאחר מכן לאור החמרת המצב הכלכלי. לכן בישראל, מעבר להשלכות של המדיניות המאקרו כלכלית, יש השפעות נוספות כתוצאה מהמצב הגיאופוליטי, וכל מצב חירום מוסיף עוד להתמודדות הקשה ממילא. בעקבות המצב הביטחוני: **26% נזקקו לסיוע נוסף במזון, 17% מעידים על החמרת המצב הכלכלי עקב אבדן ימי עבודה.**

שליש מהציבור (33.6%) סבורים כי בעיית העוני והפערים החברתיים היא הדחופה ביותר לטיפול ע"י ממשלת ישראל

ביחס לשנה שעברה - 72%, ייתכן כתוצאה מהסמיכות למבצע 'צוק איתן'. אחרי העוני ממוקמים הביטחון (52%) והחינוך (52%).

76% מהציבור בישראל סבורים כי הממשלה היא הגוף האחראי לטיפול בצמצום העוני. רק 8% סבורים שהאחריות לטיפול בבעיה היא בידי עמותות ו-12% סבורים כי ההיחלצות מהעוני היא באחריות של העניים עצמם.

התפיסה כי עוני הוא תולדה של מדיניות ממשלתית ולא גזירת גורל, מתבטאת במגמת עליה מתמשכת בתפיסה של הציבור את הממשלה ומדיניותה כמי שאחראית על הטיפול בעיית העוני ומגמה הפוכה בתפיסת האדם העני כאחראי על צמצום העוני.

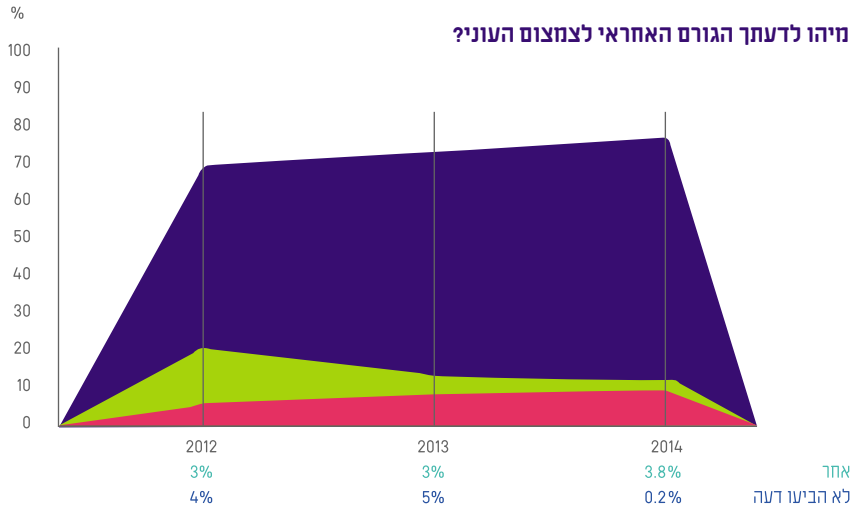
מאז 2011 ניכרת מגמה מובהקת של תפיסת הציבור את בעיית העוני והפערים החברתיים כבעיה הדחופה ביותר לטיפול בסדר העדיפויות הלאומי. על אף שהסקר בדו"ח הנוכחי בוצע בסמוך לסיום מבצע 'צוק איתן', בשעה שהמצב הביטחוני היה נושא מרכזי בשיח הציבורי, רוב הציבור - 33.6% בישראל סבור כי עוני, ביטחון כלכלי ופערים חברתיים - היא הבעיה הדחופה ביותר לטיפול. בעיני 26% נוספים העוני הוא הבעיה השנייה בדחיפות לטיפול.

בפער לא גדול מהעוני דורגו הביטחון (28.4%) והחינוך (28.2%) כבעיות הדחופות ביותר לטיפול.

בסה"כ 60% תופסים את העוני כבעיה הדחופה ביותר, או השנייה בדחיפות לטיפול (ניכרת ירידה

לתשומת לב ממשלת ישראל שתיבחר בבחירות הקרובות

מיהו לדעתך הגורם האחראי לצמצום העוני?

■ מדיניות הממשלה
■ האדם העני
■ עמותות הסיוע

האחריות לטיפול בעוני ובפערים החברתיים

והקצבאות ויישמו מדיניות פרו-חברתית ותומכת כלפי האוכלוסיות המוחלשות - שיעור העוני בקרב ילדים ירד. בנוסף, ההשקעה החברתית אף סייעה לאותן מדינות להתמודד עם המשבר. במדינות אלה נחסך עוני מ-4 מיליון ילדים. בשאר 23 המדינות שנבדקו ושלא יישמו מדיניות פרו-חברתית נוספו 2.6 מיליון ילדים לחיים בעוני.

אנו בארגון לתת סבורים, כי חובתה של הממשלה החדשה שתקום, להציב את הטיפול בעיית העוני והפערים החברתיים בראש סדר העדיפויות הלאומי, ליישם במלואן את מסקנות הוועדה למלחמה בעוני, לרבות תקצוב המשאבים הנדרשים, יישום תוכנית ממשלתית חוצה משרד ממשלה והתחייבות ליעדים שנתיים ורב שנתיים, במטרה להגיע לממוצע שיעורי העוני במדינות המפותחות בתוך עשר שנים.

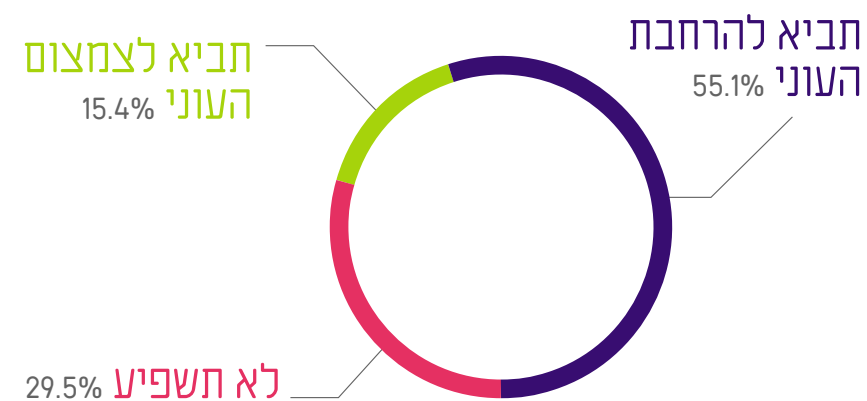
ההוצאה הלאומית בישראל על נושאים חברתיים היא מהנמוכות במדינות המפותחות. ישראל ממוקמת במקום החמישי מהסוף בין מדינות ה-OECD בהשקעה החברתית ומתחתיה תורכיה, קוריאה, מקסיקו וצ'ילה. הממוצע להוצאה החברתית במדינות ה-OECD עומד על 22% מהתוצר המקומי ובמדינות רבות מגיע אף ל-30%, זאת לעומת 15% בלבד בישראל. בכל המדינות המפותחות ההוצאה הממשלתית החברתית עלתה בשנים האחרונות ואילו בישראל ההוצאה התקציבית החברתית השנה נמוכה מזו של 2007.

עוני הוא תוצאה של מדיניות ממשלתית. הסיבה שבישראל העוני מתרחב, מעמיק ומחמיר בשני העשורים האחרונים, היא תולדה של מדיניות מאקרו כלכלית ניאוו-ליברלית והפקרת הטיפול בנושא בידי החברה האזרחית. דו"ח יוניצ'ף שפורסם לאחרונה (Children of the Recession, 2014), אשר בדק את ההשפעה של המשבר הכלכלי הגלובאלי של 2008 על שיעור העוני בקרב ילדים, הדגים באופן מובהק את הנתון הבא: ב-18 מדינות אשר הושפעו באופן ניכר מהמשבר הכלכלי ואשר השכילו להשקיע בתכניות סיוע למשפחות עם ילדים, העניקו תמריצים ליציאה לעבודה, העלו את דמי האבטלה

הציבור הרחב מעניק ציון נכשל לממשלה היוצאת על טיפולה בעוני

האם לדעתך מדיניות הממשלה הנוכחית תביא לצמצום או להרחבת שיעורי העוני והפערים החברתיים?

*מתוך מחקר תפיסות הציבור

רוב הציבור (55%) סבור שמדיניות הממשלה הובילה להרחבת העוני (הסקר בוצע לפני התפרקות הממשלה).

עבור כל אחד מבעלי התפקידים ציין/ באמצעות סולם בן 5 דרגות באיזו מידה הוא פועל לטיפול בבעיית העוני

השוואת הממוצע לאורך זמן

*מתוך מחקר תפיסות הציבור

2014	2013	2012	
2.8	2.59	2.51	שר הרווחה
2.4	2.11	2.06	שר האוצר
2.3	2.22	2.18	ראש הממשלה

הציבור מעניק ציון נכשל לראש הממשלה, לשר האוצר ולשר הרווחה על טיפולם הכושל בבעיית העוני: ציון נמוך אבסולוטי, אבל גבוה מהציונים שמקבלים שר האוצר: 2.4, וראש הממשלה: 2.2.

שני שלישי (67%) ממנהלי העמותות רואים את שר הרווחה כגורם האחראי לטיפול בבעיית הביטחון התזונתי, 51.5% מצביעים על ראש הממשלה כגורם האחראי. 36.4% בלבד רואים זאת כאחריותו של שר האוצר.

53.5% מהציבור סבורים כי היישום של המלצות ועדת אלאוף למלחמה בעוני (צמצום העוני בדומה למוצע במדינות העולם המערבי, תוך עשר שנים, בעלות של כ-7-5 מיליארד ש"ח בשנה) נמצא בסדר עדיפות נמוך של הממשלה או כלל אינו בסדר העדיפויות.

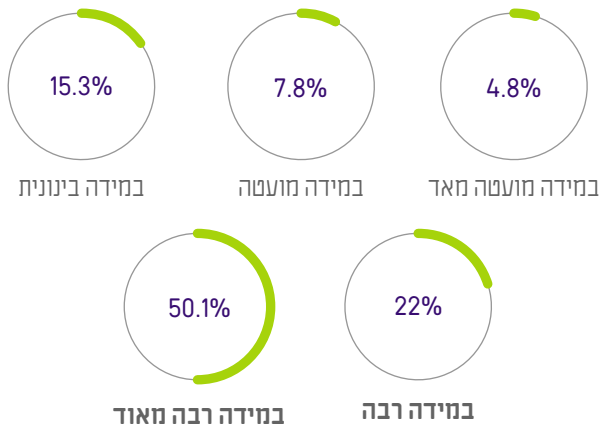
בסדר העדיפויות הלאומי, היכן ממוקם לדעתך הטיפול בבעיית העוני ויישום ההמלצות של הוועדה ע"י ממשלת ישראל?

12.2%	כלל לא נמצא בסדר העדיפויות הלאומי
41.3%	סדר עדיפות נמוך
53.5%	סה"כ לא נמצא בסדר עדיפות + סדר עדיפות נמוך
39.5%	סדר עדיפות בינוני
7%	סדר עדיפות גבוה

ימתוך מחקר תפיסות הציבור

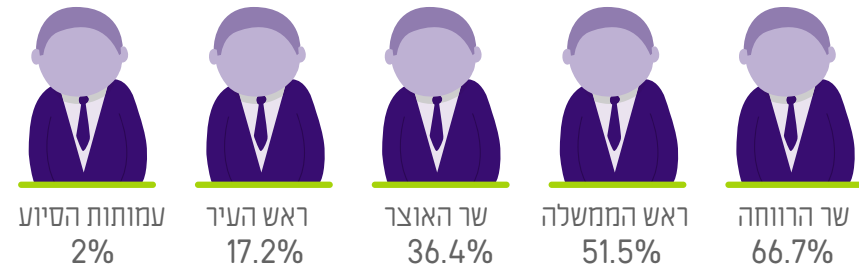
ברוב מדינות העולם המערבי המע"מ על מזון נמוך מהמע"מ הכללי ועומד על שיעור ממוצע של 7% בקירוב. בישראל המע"מ עומד על 18%. באיזו מידה היית תומך/ת במהלך להורדת המע"מ על מזון בישראל?

ימתוך מחקר תפיסות הציבור

72% בציבור מצדדים בהפחתת מע"מ על מוצרי מזון. התמיכה בקרב בעלי הכנסה מתחת למוצע היא הגבוהה ביותר.

מי לדעתך הגורם המרכזי שתפקידו לדאוג להקצאת משאבים לטיפול באי הביטחון התזונתי?

הסה"כ גדול מ-100% כיוון שניתן היה לציין יותר מחשובה אחת ימתוך מחקר עמותות המזון

53% מהציבור סבורים, שעל אף שהאחריות לטיפול בבעיה צריכה להיות של הממשלה, בפועל מוטל הטיפול בעוני על ארגונים ועמותות מהמגזר השלישי. רק 22% סבורים כי הממשלה היא הגורם המטפל בפועל בבעיית העוני. רבע מהציבור סבור שתרומות של אנשים פרטיים הן שמסייעות בפועל לטיפול בבעיית העוני.

מבין הגורמים הבאים, מיהו לדעתך הגורם שבפועל מטפל יותר מכולם בבעיית העוני?

ימתוך מחקר תפיסות הציבור

ציון ראשון	ציון שני	ציון שלישי	
21.8%	24.1%	54.1%	ממשלת ישראל
52.7%	35.6%	11.7%	ארגונים ועמותות המגזר השלישי
25.4%	40.3%	34.3%	אנשים פרטיים באמצעות תרומות

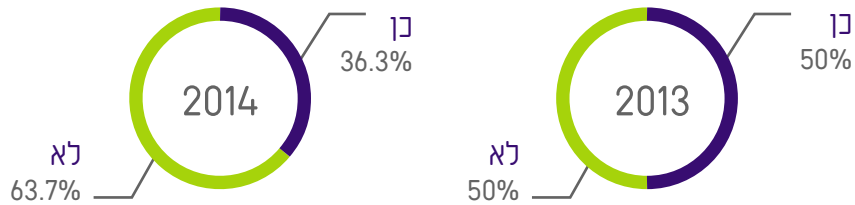

כ־64% מהעמותות אינן מקבלות תמיכה ממחלקת הרווחה של הרשות המקומית בגין הטיפול בנזקקים שהרשות מפנה אליהן, ירידה של 28% ביחס לשנת 2013.

80% ממקורות המימון של העמותות הם הציבור הרחב ואחריי המגזר העסקי - 35%.

האם מחלקת הרווחה של הרשות המקומית מעניקה תמיכה לעמותה בגין הטיפול בהפניות?

*מתוך מחקר עמותות המזון

שמירה על כבוד הנתמכים היא ערך חשוב במעלה המופיע בקוד האתי של ארגון לתת ועמותות המזון בישראל. העמותות נוקטות במגוון דרכים לשמירה

על כבוד הנתמכים בהענקת הסיוע, ביניהן: שמירה על חיסיון הנתמכים, חלוקה ישירה לבתים והתאמת הרכב הסל לצרכי הנתמכים.

באילו מהאמצעים הבאים נוקטת העמותה על מנת לשמור על כבוד הנתמכים?

87.8%	העמותה שומרת על חיסיון שמות הנתמכים והמידע מתוך כבוד לצנעת הפרט
56.1%	העמותה מקיימת חלוקה ישירה לבתים באמצעות מתנדבים
42.9%	העמותה מתאימה את הרכב סל המזון לצרכי הנתמכים

הסה"כ גדול מ־100% כיוון שניתן היה לציין יותר מתשובה אחת * מתוך מחקר עמותות המזון

רשת הביטחון הסוציאלית קורסת

הועדה למלחמה בעוני קבעה כי על-מנת להבטיח טיפול ממוקד באוכלוסייה החיה בעוני יש לקדם את העשייה של שירותי הרווחה תחת מסגרת מושגית של פרקטיקה מודעת עוני. כיום תמונת המציאות רחוקה מאוד מנקודה זאת. עובדים סוציאליים קורסים תחת עומס רב ותקנים מצומצמים, שאינם מאפשרים לרוב

בדיקה יסודית והבנת הצרכים של האדם הפונה בבקשה לסיוע.

59% מהעמותות מעניקות סיוע במזון לפחות פעם בשבוע, 20% מעניקות סיוע מדי יום. 79% מהן מעניקות סיוע בתחומים נוספים: בעיקר ביגוד, ספרים, ציוד לבית הספר, ריהוט וציוד לבית.

מהם השירותים הנוספים שהעמותה מספקת?

הסה"כ גדול מ־100% כיוון שניתן היה לציין יותר מתשובה אחת * מתוך מחקר עמותות המזון

מהם הקריטריונים לפיהם נזקק מקבל סיוע מהעמותה?

55.3%	הופנה על ידי עו"ם של הרשות המקומית, ללא קריטריונים נוספים
43.7%	הופנה על ידי עו"ם ובנוסף עומד בקריטריונים של רמת הכנסה
36.9%	היכרות אישית עם הנזקק
16.5%	כל אדם שמעיד כי הוא זקוק לסיוע יכול לקבל מזון מהעמותה

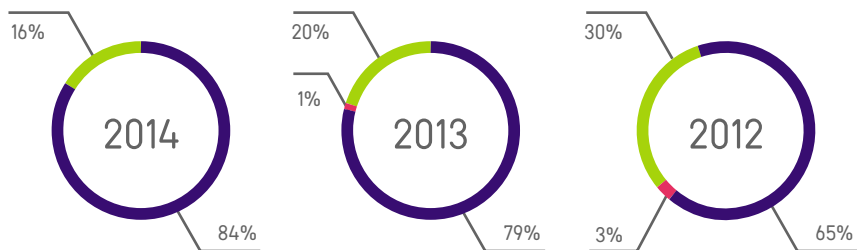

מרבית הנתמכים מופנים לעמותות ע"י מחלקות הרווחה ברשויות המקומיות

הסה"כ גדול מ־100% כיוון שניתן היה לציין יותר מתשובה אחת. * מתוך מחקר עמותות המזון

ישנה מגמת עליה מתמשכת בביקוש בשנים האחרונות: האם במהלך שנת 2014 חל שינוי (גידול / קיטון) בדרישת נזקקים למזון לעומת השנה שעברה?
 *מתוך מחקר עמותות המזון

■ לא חל שינוי
■ חל קיטון בדרישה
■ חל גידול בדרישה

האם העמותות מצליחה לתת מענה לכל הנזקקים לסיוע הפונים אליה?

62% מהעמותות אינן מצליחות לתת מענה לכל הנזקקים הפונים לסיוע

2014	2013	2012	2011	2010	
38%	34%	29%	27%	36%	מצליחה
62%	66%	71%	73%	64%	לא מצליחה

*מתוך מחקר עמותות המזון

על פי הערכת 73% מזמנהלי העמותות, ללא הסיוע מהעמותות יותר מ-60% מהמשפחות הנתמכות היו מגיעות למצב של אי ביטחון תזונתי חמור.

מבין מקבלי הסיוע מהעמותה, מהו שיעור הנתמכים המצויים במצבים הבאים: *מתוך מחקר עמותות המזון

2014

רופיל הנתמכים מלמד, כי ברוב המוחלט של המקרים התמיכה אינה זמנית לתקופת משבר שתחלוף. 68% מהנתמכים מסתייעים בעמותות המזון כבר יותר משנה. ב-84% מהעמותות חל גידול בדרישת הנזקקים למזון. אף אחת מהעמותות לא חוותה קיטון בדרישה. הגידול השכיח שדווח הוא בין 13% ל-20%.

מדד הרב ממדי

מדד העוני

המדד הרב-ממדי אומד את מידת המחסור של אדם בחמישה ממדים, המשקפים צרכים חיוניים לקיום בכבוד בישראל: דיור, השכלה, בריאות, ביטחון תזונתי והיכולת לעמוד ביוקר המחיה.

מבין הדרכים הבאות מהי לדעתך הדרך האפקטיבית ביותר להגדלת הביטחון התזונתי בישראל?

הסרייב גדול מ-100% כיוון שניתן היה לציין יותר מתשובה אחת ימותוך מחקר עמותות המזון

מנהלי העמותות חלוקים ברעתם ומתפלגים באופן שווה בסוגיה האם לסגור את פעילות העמותה בסיוע במזון במידה והממשלה תיקח אחריות על תחום זה. 50% יהיו מוכנים לסגור ו-50% לא יהיו מוכנים לסגור את פעילות העמותה.

62% ממנהלי העמותות סבורים כי הדרך האפקטיבית ביותר להגדלת הביטחון התזונתי היא הקצאת תקציב ממשלתי להפעלת מיזם לביטחון תזונתי המתבסס על הצלת המזון באמצעות ארגוני הגג.

מדד עוני רב-ממדי חדש

פתיחה

על פי קו העוני הרשמי של ישראל, אדם מוגדר כעני כאשר ההכנסה הפנויה הממוצעת לנפש במשק הבית שלו נמוכה מ-50% מחציון ההכנסה הפנויה לנפש בישראל¹. הגדרה זו של עוני הפכה בשנים האחרונות מושא לדיון וויכוח בקרב כלכלנים, משפטנים ומומחים למדיניות מישראל וממדינות אחרות².

לקו העוני הרשמי שני יתרונות בולטים. ראשית, הוא פשוט יחסית למדידה. שנית, מכיוון שהוא מוגדר על פי הכנסה במשק בית, ניתן לגזור ממנו מסקנות ישירות אודות קצבאות השלמת הכנסה. שלישית, עם השנים הוא הפך למוסכמה המקובלת בישראל ובמדינות רבות, ועל כן מהווה נקודת ייחוס נוחה לבניית קונצנזוס, למדידת מגמות לאורך זמן ולהשוואה בין מדינות.

אולם, לצד יתרונותיו, לקו העוני הרשמי מספר חסרונות כגון:

- שירותיות:** השיטה אינה נסמכת על טיעונים או הסברים מהותיים באשר לקביעה היכן עובר קו העוני.
- חסר רגישות לאישויון בתוך המשפחה:** השיטה הנהוגה כיום מודדת עוני ברמת משק הבית, כאשר כל בני משק הבית נחשבים לעניים באותה המידה כתלות בהכנסה הביתית הכוללת. לכן, אישיוון מגדרי ופערים נוספים בתוך משק הבית

אינם באים לידי ביטוי.

- חד-ממדיות:** השיטה הרשמית מתמקדת בהיבט אחד בלבד של החיים בעוני – הכנסה. אולם, עוני הוא תופעה רב-ממדית החובקת מכלול של תחומי חיים והיבטים.

הצורך בגישה נוספת למדידת עוני עלה בדו"ח הועדה למלחמה בעוני ("ועדת אלאלוף") והוזכר בדו"ח השנתי של הביטוח הלאומי לשנת 2012³. אולם, נכון להיום לא התגבשה הסכמה לגבי מתודולוגית מדידה שכזו.

בפרק זה נציע שיטה למדידת עוני המבקשת להתגבר על שלוש הבעיות לעיל באמצעות **גישה רב-ממדית**.

המדד המוצג להלן פותח על ידי מכון ERI עבור ארגון לתת, על בסיס מתודולוגית ה-IDM אשר גובשה על ידי צוות חוקרים בינלאומי תחת חסות מועצת המחקר האוסטרלית. **מדד זה מהווה את הניסיון הראשון ליישם מתודולוגיה זו בהקשר של מדינה מפותחת**. יישום שכזה דרש התאמה של המתודולוגיה לקונטקסט של מדינה מפותחת, כמו גם פיתוח של כלים חדשים המתחשבים בהיבטים התרבותיים, החברתיים והנורמטיביים הייחודיים לחברה בישראל.

מתודולוגיה

מבנה המדד

מדד העוני הרב-ממדי המוצג להלן מחולק לשני מרכיבים: (1) מדידת שיעורי המחסור בכל אחד מחמשת הממדים הנבחרים (2) מדידת שיעורי העוני על בסיס אינטגרציה של נתוני כל הממדים.

עבור כל אחד מהממדים, המדד מעניק לכל משיב ניקוד המייצג את מידת המחסור שלו ביחס לאותו ממד. ניקוד המחסור נע על סקלה של 1-5 בהתאם

העיקרון המנחה בבניית המדד הוא שעל מנת להעריך האם אדם נתון בעוני, יש להידרש לשלוש שאלות יסוד: (1) מהם הצרכים החיוניים הנדרשים על מנת להתקיים בכבוד במדינת ישראל? (2) כיצד יש למדוד את מידת המחסור של אדם יחיד ביחס לצרכים אלו? (3) החל מאיזו מידת מחסור יש להגדיר אדם כנתון בעוני?

שאלות אלו נתונות לדיון ציבורי ערכי ומהותי. בהתאם לכך, הנחות המוצא הנורמטיביות בהן השתמשנו הן שקופות ובנויות באופן המאפשר דיון ציבורי השתתפותי ומכליל על תקפותן.

במדד המוצג כאן התייחסנו לחמישה ממדים המשקפים את תחומי החיים והצרכים החיוניים המרכיבים כמכלול את רווחתו של אדם: דיור, השכלה, בריאות, ביטחון תזונתי והיכולת לעמוד ביוקר המחייב. המדד בוחן את מידת המחסור של כל יחיד, להבדיל ממשק בית, ביחס לכל אחד מהממדים, ולבסוף מעריך האם אותו יחיד נמצא בעוני

בהתאם למספר הממדים בהם הוא נמצא במחסור או במחסור חמור.

למדד יש אם כן, שני תוצרים עיקריים: הראשון, אומדן שיעורי המחסור בכל אחד מחמשת הממדים, והשני אומדן שיעור העוני הכולל על בסיס הגישה הרב-ממדית. למדד הרב-ממדי שלושה יתרונות מרכזיים על פני מדד העוני הרשמי:

- אי-שירותיות:** במקום להתבסס על סף הכנסה הנקבע באופן שרירותי, המדד מתבסס על הנחות לגבי משמעות החיים בעוני הניתנות לדיון ולהצדקה בפורום ציבורי.
- רגישות לפערים בתוך המשפחה:** מכיוון שהמדד בוחן את מידת המחסור ברמת היחיד ולא משק הבית, הוא יכול ללכוד פערים ברמת המחסור בין בני משפחה. אי לכך, המדד מהווה כלי חזק למדידת אי-שויון מגדרי שיכול לנבוע, למשל, מפערי נגישות להשכלה ולתעסוקה בתוך המשפחה.
- רב-ממדיות:** המדד מתייחס לאופי הרב-ממדי של תופעת העוני ובוחן מגוון תחומי חיים המרכיבים את רווחתו של אדם וקובעים את איכות חייו כמכלול.

לסיווג הבא: 1 = מחסור חמור מאד 2 = מחסור חמור 3 = מחסור 4 = מחסור קל 5 = העדר מחסור.

מדידת שיעור המחסור הכולל בכל ממד מתבצעת על ידי חישוב אחוז המשיבים הנמצאים במחסור, מחסור חמור או מחסור חמור מאד (ניקוד 1-3).

לבסוף, המדד מעניק לכל משיב ניקוד משולב, הקובע האם הוא נמצא במצב של **עוני חמור**,

נורמטיביות העשויות להיות שנויות במחלוקת

ואינן ניתנות להכרעה בכלים מדעיים. אכן לא ניתן להכריע לגבי שיפוטם ערכיים באותם כלים בהם ניתן להכריע לגבי שיפוטם תיאוריים, כגון ההכנסה הפנויה של משפחה. אולם, אין מנוס משימוש באמות מידה ערכיות בבואנו לדון במושג חברתי מורכב כדוגמת "עוני", על אחת כמה וכמה בבואנו להכריע בשאלות הנוגעות במדיניות רווחה⁵. למעשה, גם מדד קו העוני הרשמי מניח הנחה אשר אינה מובעת מפורשות: את ההנחה שמי שהכנסתו הפנויה גבוהה מ־50% מחציון ההכנסה הפנויה בישראל אינו חי בעוני, וכנגזרת מכך אינו שייך לקבוצת האנשים שהמדיניות לצמצום ממדי העוני אמורה לשפר את מצבו.

להבדיל מההנחה המובלעת המונחת ביסוד מדד קו העוני, הנחות המוצא הנורמטיביות בהן השתמשנו במדד זה הן שקופות ובנויות באופן המאפשר דיון ציבורי השתתפותי על תקפותן. עבור כל מדד, הצגנו את קשת המצבים האפשריים העשויים להתקבל מהאינדיקטורים השונים בהם השתמשנו, ואת ניקוד המחזור הניתן לכל אחד ממצבים אלו. באמצעות כלים מקובלים במחקר כלכלי השתתפותי⁶ ניתן לבחון את המידה בה הציבור הישראלי, ובייחוד אלו הנמצאים בעוני, מסכימים או חולקים על האופן בו המדד מגדיר מחסור בכל אחד מהממדים.

חישוב מידת העוני של כל יחיד התבצעה על ידי ספירת מספר הממדים בהם הוא נמצא במחסור ומספר הממדים בהם הוא נמצא במחסור חמור.

משקל מיוחד ניתן לשני ממדים מתוך החמישה: ביטחון תזונתי ויוקר המחיה. הסיבה לכך היא שבממדים אלו מתודולוגיית המדידה בה השתמשנו מעניקה ניקוד של מחסור רק למצבי מחסור קיצוניים במיוחד.

נוסחת החישוב מעניקה ניקוד של **עוני** לכל מי שנמצא **במחסור** בלפחות שלושה ממדים (כלומר, ברוב הממדים), וניקוד של **עוני חמור** לכל מי שנמצא **במחסור** בכל הממדים. למצבים של **מחסור חמור** הוענק משקל כפול ביחס למצבי **מחסור**. לכן, מספיק להימצא **במחסור חמור** בלפחות שני ממדים על מנת לקבל ניקוד של עוני, ובשלושה ממדים על מנת לקבל ניקוד של **עוני חמור**. לבסוף, על מנת לבטא את המשקל הגבוה של ממדי הביטחון התזונתי ויוקר המחיה, הענקנו למצבי **מחסור** בממדים אלו משקל כפול, ולמצבי **מחסור חמור** משקל גבוה פי אחד וחצי⁵.

דיון ביקורתי

מאחר ומדובר בניסיון ראשוני וחדשני ליישום מדד רב־ממדי בישראל, מובאות להלן מספר ביקורות מתודולוגיות אפשריות.

1. **אומדני רמת המחסור בכל מדד ורמת העוני הכללית מתבססים על הנחות מוצא**

5. ראו פירוט והסבר בסעיף "ניקוד כולל" בהמשך.

6. להרחבה אודות הטיבות בגללן אין מנוס משימוש בקריטריונים נורמטיביים בכלכלה, ראו את מאמרו של אמרסון סה מ־1988: The Concept of Development.

7. במחקר השתתפותי הכוונה היא למחקר המתבסס על דיון ציבורי מובנה בשאלות נורמטיביות בפורום המייצג את האוכלוסיות השונות בחברה הרלוונטית, ואת אלו המושפעים באופן הישיר ביותר מהנושא הנדון, ובמקרה שלנו - הנתונים בעוני.

במדגם. במחסור אבסולוטי, הכוונה היא להעדר הנגישות לצרכים האנושיים הבסיסיים ביותר הקשורים לממד הרלבנטי. ניקוד של **מחסור חמור** (2) מתאר מצב בו אדם נמצא במחסור אבסולוטי ביחס לממד הרלבנטי. ניקוד של **מחסור** (3) מתאר מצב בו למרות שיש לאדם נגישות לצרכים הבסיסיים ביותר הקשורים לממד הרלבנטי, הוא נמצא במחסור משמעותי ביחס לאמות המידה הנורמטיביות לקיום בכבוד המקובלות בחברה הישראלית. ניקוד של **מחסור קל** (4) מתאר מצב בו אדם נמצא במחסור קל ביחס לאמות המידה הנורמטיביות לקיום בכבוד המקובלים בחברה הישראלית. ניקוד של **העדר מחסור** (5) ניתן במצב בו לא נתגלו אינדיקטורים למחסור ביחס לאמות המידה הנורמטיביות לקיום בכבוד המקובלים בחברה הישראלית.

לשם פשטות הצגת הנתונים, במדד המופיע בדו"ח זה איחדנו את **מחסור חמור מאד** ו**מחסור חמור**, שתי הקטגוריות המבטאות מצב של מחסור אבסולוטי, תחת הכותרת **מחסור חמור**, ואת **מחסור קל והעדר מחסור** תחת הכותרת **העדר מחסור**.

בהתאם, התוצאות תוצגנה בסולם של שלוש קטגוריות כלליות יותר:

מחסור חמור: מצב של מחסור אבסולוטי בממד. **מחסור:** מצב של מחסור יחסי משמעותי בממד. **העדר מחסור:** מצב של העדר מחסור יחסי או אבסולוטי משמעותי בממד.

חישוב שיעור העוני

המדד קובע את מידת העוני של כל משיב בהתאם לשלוש קטגוריות: **עוני חמור**, **עוני והעדר עוני**.

עוני או העדר עוני. מדידת שיעור העוני מתבצעת על ידי חישוב אחוז המשיבים הנמצאים בכל אחת משלוש הקטגוריות הללו.

חישוב רמת המחסור בכל אחד מהממדים

א. בחירת אינדיקטורים

רמת המחסור בכל מדד נקבעת על ידי אינדיקטורים המשלבים שלושה היבטים עיקריים: מצבו הנוכחי של הפרט בהקשר של הממד, יכולתו לשפר את מצבו ומידת הפגיעות שלו. כך למשל, שני פרטים הנמצאים במצב דומה, אך נבדלים ברמת הפגיעות או ביכולתם לשפר את מצבם, ידורגו באופן שונה. האינדיקטורים הספציפיים נבחרו על בסיס מדדים קיימים למדידת מחסור במדינות ה־OECD, שהותאמו לתנאים המיוחדים לחברה הישראלית.

ב. אופן הניקוד

רמת המחסור בכל מדד מחושבת על בסיס נוסחה המשקללת את כל האינדיקטורים לכדי ניקוד מחסור הנע על סקלה של 1-5 כמפורט לעיל. הנוסחה נבחנה על בסיס הניקוד שהיא מעניקה לקשת המצבים האפשרית העשויה להתקבל בכל ממד. אמת המידה המרכזית לתקפות הנוסחה הייתה ההלימה בין הניקוד שהיא מעניקה לכל מצב אפשרי לבין האופן בו מצב זה היה מוגדר על פי הנורמות המקובלות בחברה הישראלית.

מבחן זה נתון, כמובן, לדיון ערכי ומהותי, בהתאם לתפיסות עולם ועמדות, ועשוי להיות שנוי במחלוקת (ראו הרחבה ב"דיון ביקורתי").

ג. משמעות הניקוד

ניקוד של **מחסור חמור מאד** (1) ניתן למקרים הקיצוניים ביותר של מחסור אבסולוטי שנמצאו

2. **ההנחות לגבי הנורמות המקובלות בחברה הישראלית, עליהן מתבסס המדד, נקבעו על ידי מנכ"ח המדד מבלי לבדוק אמפירית האם הן מקובלות על ידי רוב האוכלוסייה.** כאמור, המדד המוצג בדו"ח זה מהווה ניסיון ראשון ליישם מתודולוגיית ה-IDM בישראל. השלב הבא בהרחבת המדד הוא לתקף את ההנחות הנורמטיביות באמצעות מחקר השתתפותי ודיון ציבורי. על מנת להתגבר על הסיכונים הכרוכים בבניית מדד מסוג זה לפני ביצוע מחקר השתתפותי, הקפדנו לשמור על עיקרון השמרנות המתודולוגית לאורך כל המדד. הווה אומר, עבור כל מצב בו היה ספק כלשהו לגבי האם הוא משקף מצב של מחסור, המדד לא העניק ניקוד של מחסור.

3. **חלק מהאינדיקטורים עליהם נשען המדד הם סובייקטיביים, כלומר נשענים על הערכת המשיב את מצבו, ועל כן מהימנותם מוטלת בספק.** מומחים לכלכלה חלוקים לגבי מידת המהימנות של אינדיקטורים סובייקטיביים לגבי אומדן מחסור ועוני. הביקורת העיקרית המופנה כלפי אינדיקטורים סובייקטיביים היא שפרטים הנמצאים במצב אובייקטיבי דומה מעריכים באופן שונה את עוצמת המחסור או הסיכון בו הם נמצאים. כך למשל, מאפיינים פסיכולוגיים כמו אופטימיות או פסימיות, עלולים להטות את ההערכה של פרט לגבי מידת הסיכון בו הוא נמצא לאבד את מקום מגוריו. עם זאת, מבלי להשתמש באינדיקטורים סובייקטיביים קשה מאוד לקבל תמונה מלאה של מידת המחסור בה נתון אדם. על מנת להתמודד עם הבעיות הפוטנציאליות העלולות לנבוע משימוש באינדיקטורים אלו, נוסחאות חישוב המחסור

נבנו באופן כזה שאינדיקטורים סובייקטיביים יכולים להוריד ניקוד אך ורק במקרים של תשובות קיצוניות ומובהקות, אשר לגביהם השונות הנובעת ממאפיינים פסיכולוגיים, להערכתנו, נמוכה יותר.

מדד העוני המקובל, על חסרונותיו, מאפשר לבצע השוואה בינלאומית ולהתאים מדיניות רווחה בדמות קצבאות והעברות כספים לטובת חילוף מעוני, בעוד שהמדד הרב־ממדי המוצג בדו"ח אינו מאפשר זאת. מדד העוני הרב־ממדי אינו מאפשר לקבוע סף הכנסות מסוים אשר מתחתיו ייחשב אדם לעני, מעצם טבעו, ולאור המטרה לשמה הוא נבנה. כמו כן, מכיוון שהמדד מותאם לאופי הספציפי של מדינת ישראל ומאחר והוא אינו מיושם באותו האופן במדינות אחרות אין אפשרות לבצע השוואה בינלאומית. אי לכך, המדד הרב־ממדי נועד כתוספת ולא כתחליף למדד הרשמי, כאשר הערך המוסף העיקרי שלו נובע מהאופן המקיף בו הוא משקף את תמונת מצב רב ממדיית לגבי מחסור ועוני במדינת ישראל.

חלק	מספר נשאלים	אחוז מתוך אוכלוסייה כללית
אוכלוסייה כללית	629	100%
גברים	303	48.2%
נשים	326	51.8%
חברה ערבית	127	20.2%
חברה חרדית	75	11.9%
נתמכי סיוע	653	-

אודות המדגם

על מנת לבצע יישום ראשון של המדד התבצעה דגימה בקרב האוכלוסייה הכללית בישראל ודגימה בקרב אוכלוסיית הנתמכים על ידי ארגוני הסיוע השונים. להלן סך הנשאלים בחתכים עיקריים. מאחר ולא כל הנשאלים ענו על כל השאלות הנדרשות יצוין בכל פרק מספר הנשאלים עבורם חושב ניקוד (משיבים). הנתונים בקרב האוכלוסייה הכללית ובקרב נתמכי הסיוע נאספו בנפרד ולכן יוצגו בנפרד בהמשך הדו"ח. בבואנו להשוות את ממצאי המדד הרב־ממדי לממצאים המופיעים בדו"חות העוני של הביטוח הלאומי, ובייחוד אלו המתייחסים אל תחולת

הערות לגבי אופן איסוף המידע

1. המדגם של האוכלוסייה הכללית התבצע באמצעות סקר טלפוני וסקר אינטרנטי. על כן, אנחנו מעריכים כי ייתכן וישנן הטיות דגימה שגרמו לספירת חסר של אנשים שאין להם גישה לאינטרנט, ועל כן ספירת חסר של שיעור העוני.
2. במדגם האוכלוסייה הכללית לא נכללו תושבי מזרח ירושלים הערבים שאינם מחזיקים בתעודת זהות ישראלית ואזרחי ישראל מהפזורה הבדואית בדרום. להערכתנו, המשמעות היא כי ישנה הערכת חסר של שיעורי המחסור והעוני בקרב החברה הערבית.

העוני, יש לקחת בחשבון כי הדו"ח של הביטוח הלאומי מתבסס על מדגם רחב, מפולח ומקיף הרבה יותר לעומת אמצעי האיסוף שעמדו לרשותנו. להערכתנו, המגבלות היחסיות של מדד זה הנובעות מהיקף הדגימה, באו לידי ביטוי בשני אופנים עיקריים: (1) מידת המובהקות נמוכה יותר ומרווח הטעות גדול יותר בעיקר לגבי פילוחים לתת קבוצות. (2) העוצמה הסטטיסטית של המדד נמוכה משמעותית מזו של דו"ח העוני של הביטוח הלאומי ולכן אנו מניחים כי תוצאות המדד יהיו ספירת חסר של מקרי המחסור והעוני אותם ביקשנו למדוד.

3. לא נאסף מידע מבני 18 ומטה. אי לכך, כל תוצאות המדד מתייחסות אך ורק לשיעורי מחסור ועוני בקרב בגירים. עם זאת, בוצע חישוב של שיעורי העוני עבור האוכלוסייה כולה באמצעות אומדן של שיעור הילדים החיים במשקי בית הנתונים בעוני.

דיוור

תיאור מהותי

דיוור נאות מהווה בסיס לקיומם של חיים בכבוד, מרחב להתפתחות אישית ומשפחתית ולביטחון אישי. ממד זה אומד את מידת המחסור ביחס לתחום הדיוור, ובפרט בהיבטים הנוגעים לביטחון פיסי, פרטיות ותנאי מחיה ראויים. ניקוד הדיוור לוקח בחשבון ארבעה אינדיקטורים עיקריים:

1. מצב בסיסי: האם יש לאדם קורת גג קבועה?
2. צפיפות: מספר הנפשות הממוצע לחדר בבית.
3. איכות: קיומם של ליקויים חמורים בבית שאינם מתוקנים מסיבות כלכליות.
4. פגיעות: המידה בה אדם נמצא בסיכון לאבד את מקום מגוריו מסיבות כלכליות.

הסבר מתודולוגי

אומדן מידת המחסור בממד הדיוור מתבצע באופן שונה עבור בעלי ומחסרי קורת גג קבועה. הנחת

ממצאים

10.7% מהמשיבים בקרב האוכלוסייה הכללית נמצאו במחסור בממד הדיוור.

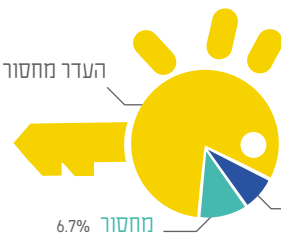
בקרב משיבים מהחברה החרדית נמצא שיעור מחסור הגבוה פי שניים מזה שבאוכלוסייה הכללית.

בקרב קבוצת נתמכי הסיוע נמצא שיעור מחסור של כמעט 50%, כאשר 30% נמצאו במחסור חמור.

היסוד שלנו היא שכל מי שמחסור קורת גג קבועה, נתון במחסור כלשהו בתחום. בעל קורת גג קבועה, מאידך, יחשב כנתון במחסור אך ורק במידה ותנאי המחיה שלו נמוכים משמעותית מהנורמות המקובלות לדיוור נאות בחברה הישראלית. עבור מחוסרי קורת גג קבועה, הממד מעניק ניקוד של (1) מחסור חמור מאוד (2) מחסור חמור או (3) מחסור על פי השכיחות בה הם נאלצו לישון ברחוב או בבית מחסה. עבור בעלי קורת גג קבועה, נוסחת החישוב פועלת באופן הבא: כל אדם מתחיל עם ניקוד בסיס של 5 (העדר מחסור) ובשלב הבא הממד מוירד נקודות מניקוד הבסיס עבור מקרים קיצוניים של צפיפות, איכות דיוור ירודה ופגיעות. המשמעות היא שהמדד יחשיב אדם כבעל מחסור בתחום הדיוור אך ורק אם מתקיים אחד התנאים הבאים: (1) חוסר דיוור (2) מקרים קיצוניים של צפיפות, איכות דיוור ירודה או פגיעות.

מידת המחסור - ממד דיוור

אוכלוסייה כללית

דוגמאות למצבים שונים בהם אדם יוגדר במצב של מחסור (3) או מחסור חמור (1 ו-2)

אדם המתגורר בבית בו לנות שלוש נפשות בחדר אחד, וגם קיימים בו ליקויים חמורים שאינם מטופלים מסיבות כלכליות יוגדר כבעל מחסור. אדם המתגורר בבית בו לנות עד שתי נפשות בחדר אחד, אך קיימים בו ליקויים חמורים

מטריצה לניקוד

הטבלה הבאה מציגה את הניקוד לכל שילוב של רכיבי הממד על פי נוסחת החישוב.

בעלי דיוור קבוע

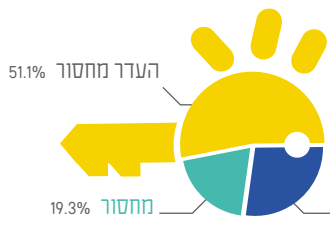
יש ליקויים		אין ליקויים		צפיפות של עד 2 (כולל) נפשות בחדר
פגיעות	אי פגיעות	פגיעות	אי פגיעות	
מחסור (3)	מחסור קל (4)	מחסור קל (4)	העדר מחסור (5)	מחסור חמור (2)
מחסור חמור (2)	מחסור (3)	מחסור (3)	מחסור קל (4)	עד ל־3 נפשות (כולל) בחדר
מחסור חמור מאד (1)	מחסור חמור (2)	מחסור חמור (2)	מחסור (3)	יותר מ־3 נפשות בחדר

מחסורי דיוור קבוע

מחסור חמור (2)	לעיתים	אף פעם	תדירות לינה ברחוב או בבית מחסה
מחסור חמור (2)	לעיתים קרובות	מחסור (3)	מחסור חמור מאד (1)

ליקויים: דיווח על קיומם של ליקויים חמורים אשר לא חוקנו לאורך זמן מסיבות כלכליות. **פגיעות:** דיווח המעיד על סיכון גבוה לאבד את מקום המגורים מסיבות כלכליות

נתמכי סיוע

שאינם מטופלים מסיבות כלכליות ובנוסף הוא נמצא בסיכון גבוה לאבד את מקום מגוריו יוגדר כבעל מחסור. אדם מחוסר דיוור, אשר אין לו קורת גג קבועה, הנאלץ לישון ברחוב או בבית מחסה לעיתים או לעיתים קרובות יוגדר כבעל מחסור חמור.

השכלה

תיאור מהותי

השכלה היא בעת ובעונה אחת זכות בסיסית וגורם מאפשר למימוש של זכויות והזדמנויות אחרות, כגון תעסוקה, רווחה כלכלית והשתתפות פעילה בחברה. בבואנו לאמוד מחסור בהשכלה, חשוב לזכור שרמת ההשכלה הפורמאלית של אדם יכולה להיות תוצאה של בחירה חופשית או תוצר של חסמים חיצוניים, כגון: מגבלה כלכלית או מגבלות הנובעות מנורמות חברתיות. מדד זה לוקח בחשבון הן את רמת ההשכלה הנוכחית של אדם, הנמדדת על פי השכלתו הפורמאלית, והן את המידה בה הוא מסוגל, אם הוא חפץ בכך, לרכוש השכלה גבוהה יותר. מידת המחסור ההשכלתי נקבעת על פי יכולתו של אדם לרכוש את ההשכלה הנדרשת על מנת לקבל את מלוא ההזדמנויות לקחת חלק בחיים החברתיים, הכלכליים, התרבותיים והפוליטיים של החברה הישראלית.

הסבר מתודולוגי

הנחת הבסיס שלנו היא שהיכולת לרכוש השכלה גבוהה (תואר ראשון ומעלה) מהווה נקודת סף ממנה אדם איננו נמצא במחסור השכלתי. הנחה זו נשמכת על כך שהיעדר תואר אקדמי מגביל באופן משמעותי ביותר את ההזדמנויות והאפשרויות בשוק התעסוקה. על מנת לחשב את ניקוד ההשכלה של כל פרט, ראשית נקבע ניקוד בסיס על פי רמת השכלה פורמאלית: (1) פחות מ-12 שנות לימוד (2) 12 שנות לימוד ללא תעודת בגרות (3) 12 שנות לימוד עם תעודת בגרות (4) תואר ראשון (5) תואר שני ומעלה. בשלב השני, אמדנו, על בסיס דיווח עצמי, את המידה בה גורמים חיצוניים מנעו או מונעים רכישת רמת השכלה גבוהה יותר - לכל

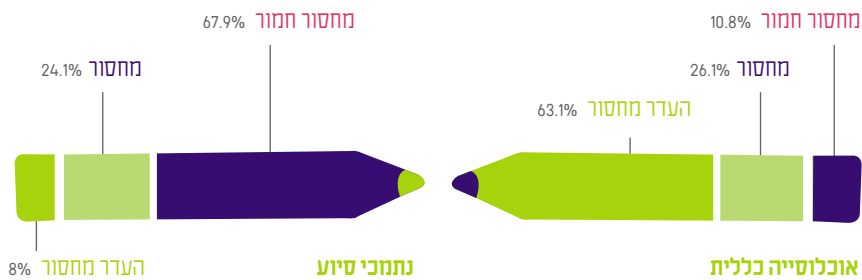
מי שיש (או שהייתה) לו היכולת לרכוש השכלה גבוהה יותר הוענקה נקודה נוספת. לצעירים (בני 18-24) המחזיקים בלפחות השכלה תיכונית מלאה עם תעודת בגרות ושיש להם את היכולת לשפר את רמת השכלתם, הוענק הניקוד הגבוה ביותר מאחר ולא ניתן להגדירם כבעלי מחסור כלשהו בשלב זה בחייהם, לאור הנורמות המקובלות בישראל. המשמעות היא שאדם יוגדר כבעל מחסור אך ורק אם אין לו את היכולת לרכוש השכלה מעבר לרמת תעודת בגרות.

מידת המחסור - ממד השכלה

חמצאים

העדר מחסור (ניקוד 4-5)	סה"כ מחסור	מחסור (ניקוד 3)	מחסור חמור (ניקוד 1-2)	
63.1%	36.9%	26.1%	10.8%	אוכלוסייה כללית (629)
63.8%	36.2%	25.5%	10.7%	נשים (326)
62.4%	37.6%	26.7%	10.9%	גברים (303)
60.6%	39.4%	15.0%	24.4%	ערבים (127)
58.7%	41.3%	38.7%	2.7%	חרדים (75)
8.0%	92.0%	24.1%	67.9%	נתמכי סיוע (561)

למרות ששיעור המחסור בקרב המשיבים מהחברה הערבית דומה לזה שבאוכלוסייה הכללית, כאשר בוחנים את עומק המחסור מתגלה כי שיעור המחסור החמור בקרב המשיבים מהחברה הערבית גבוה ביותר מפי שניים מזה שבאוכלוסייה הכללית.

דוגמאות למצבים שונים בהם אדם יוגדר במצב של מחסור (3) או מחסור חמור (1 ו-2)

אדם ללא תעודת בגרות, ושאינו לו, או שלא הייתה לו האפשרות לשפר את מצבו ההשכלתי - יוגדר כבעל מחסור חמור בממד זה.

אדם שאינו יכול להשיג השכלה גבוהה יותר יוגדר כבעל מחסור. אדם שאינו יכול להשיג את מצבו ההשכלתי יוגדר כבעל מחסור. אדם שיש לו תעודת בגרות, אך אינו יכול להשיג השכלה גבוהה יותר יוגדר כבעל מחסור.

כ-37% מהמשיבים בקרב האוכלוסייה הכללית נמצאו במחסור בממד השכלה, מתוכם כ-10% נמצאו במחסור חמור.

שיעור המחסור בממד זה הינו הגבוה ביותר שנמצא בקרב האוכלוסייה הכללית מבין חמשת הממדים.

בקרב נתמכי הסיוע נמצא שיעור מחסור של 92%, כאשר כ-68% מהמשיבים נמצאו במחסור חמור.

מטריצה לניקוד

המטבלה הבאה מציגה את הניקוד לכל שילוב של רכיבי הממד על פי נוסחת החישוב

העדר יכולת		יכולת לשיפור
עבור בני 25 ומעלה		
פחות מ־2 שנות לימוד	מחסור חמור מאד (1)	מחסור חמור (2)
תיכונית מלאה (12 שנות לימוד) ללא תעודת בגרות	מחסור חמור (2)	מחסור (3)
תיכונית מלאה (12 שנות לימוד) עם תעודת בגרות; ישיבה/כולל/אולפנא/מסגרת לימוד דתית אחרת; על־תיכונית לא אקדמאית (לימודי תעודה)	מחסור (3)	מחסור קל (4)
תואר ראשון	מחסור קל (4)	העדר מחסור (5)
תואר שני ומעלה	העדר מחסור (5)	העדר מחסור (5)
עבור בני 18-24		
פחות מ־12 שנות לימוד	מחסור חמור מאד (1)	מחסור חמור (2)
תיכונית מלאה (12 שנות לימוד) ללא תעודת בגרות	מחסור חמור (2)	מחסור (3)
תיכונית מלאה (12 שנות לימוד) עם תעודת בגרות; ישיבה/כולל/אולפנא/מסגרת לימוד דתית אחרת; על־תיכונית לא אקדמאית (לימודי תעודה)	מחסור (3)	העדר מחסור (5)
תואר ראשון	מחסור קל (4)	העדר מחסור (5)
תואר שני ומעלה	העדר מחסור (5)	העדר מחסור (5)

יכולת לשיפור: דיווח המעיד על יכולת לרכוש רמת השכלה גבוהה יותר. **העדר יכולת לשיפור:** דיווח המעיד על גורמים חיצוניים המונעים (או שמונעו) במידה רבה רכישת השכלה גבוהה יותר.

בריאות

תיאור מהותי

בריאות נאותה היא זכות אנושית בסיסית ותנאי הכרחי למימוש מלא של כל הזכויות האחרות. בהתאם להכרה בזכות זו, קיים בישראל חוק בריאות ממלכתי המבטיח לכל תושב רמה בסיסית של גישה לשירותי בריאות חיוניים. אולם, ביטוח הבריאות הבסיסי איננו מבטיח גישה מלאה לכל התרופות ושירותי הבריאות הזמינים שעשויים להיות נחוצים. על כן, רבים בוחרים לשלם עבור ביטוח משלים או פרטי, אפשרות אשר איננה פתוחה בפני כולם. מצב זה יוצר חוסר שוויון ופערים במידת הנגישות לשירותי בריאות. מדר זה איננו מתייחס ישירות למצבו הבריאותי של המשיב, אלא רק למידת הנגישות לשירותי בריאות חיוניים ולרמת הטיפול הרפואי הזמינה בחברה הישראלית. אי לכך, ממד הבריאות נסמך על שני מרכיבים עיקריים: (1) סוג הביטוח שאדם יכול לרכוש (2) היכולת הכלכלית לשלם עבור כל הטיפולים והשירותים הבריאותיים הנחוצים לו.

הסבר מתודולוגי

מכיוון שכל תושבי מדינת ישראל הננים מתוקף החוק מנגישות לשירותים הבריאותיים הבסיסיים ביותר, בממד זה, ורק בממד זה, הניקוד הנמוך ביותר שיכול להתקבל הוא 2 (מחסור חמור). אדם יקבל ניקוד המעיד על מחסור (2 או 3) בממד זה אך ורק בתנאי שהוא נאלץ לוותר על רכישת תרופות או שירותים בריאותיים חיוניים מסיבות כלכליות. עומק המחסור נקבע על ידי השכיחות בה הוא נאלץ לוותרים אלו, ועל סוג הביטוח הרפואי אותו הוא יכול לרכוש.

ממצאים

להלן שיעור הנמצאים בכל אחת משלוש רמות המחסור לפי פירוטי אוכלוסייה נבחרים. המספר בסוגריים מציין את מספר המשיבים עבורם חושב הניקוד.

העדר מחסור (ניקוד 4-5)	סה"כ במחסור	מחסור (ניקוד 3)	מחסור חמור (ניקוד 2)	
94.1%	5.9%	4.8%	1.1%	אוכלוסייה כללית (629)
96.0%	4.0%	3.7%	0.3%	נשים (326)
92.1%	7.9%	5.9%	2.0%	גברים (303)
92.1%	7.9%	7.1%	0.8%	ערבים (127)
94.7%	5.3%	4.0%	1.3%	חרדים (75)
24.3%	75.7%	40.1%	35.6%	נתמכי סיוע (497)

כ־6% בלבד מהמשיבים בקרב האוכלוסייה הכללית נמצאו במחסור בממד הבריאות. שיעור המחסור בממד זה הינו הנמוך ביותר שנמצא בקרב האוכלוסייה הכללית מבין חמשת הממדים.

!

נמצא הבדל מובהק בשיעורי המחסור בין גברים לנשים בקרב האוכלוסייה הכללית. כאשר שיעור כפול של גברים נמצאו במחסור לעומת נשים.

בקרב נתמכי הסיוע כ־75% מהמשיבים נמצאו במחסור וכ־35% נמצאו במחסור חמור.

ביטחון תזונתי

תיאור מהותי

אי ביטחון תזונתי הינו הסממן החמור ביותר של העוני, המתבטא בהיעדר יכולת כלכלית ונגישות סדירה לתזונה בסיסית ואיכותית הנדרשת לקיום מאוזן ותקין. ממד זה מבקש לאמוד את מידת המחסור בתחום הביטחון התזונתי ביחס לנורמות המקובלות בחברה הישראלית. הממד מתמקד במידת הנגישות של הפרט לתפריט מזון ראוי, ולא להרגלי התזונה בפועל הנתונים להחלטתו של הפרט.

הסבר מתודולוגי

ניקוד הבסיס נקבע על ידי ממוצע הניקוד של שלושה אינדיקטורים הנוגעים לאופי צריכת המזון בבית המשיב וליכולתו להשיג ירקות ומזונות עתירי חלבונים. לכל שאלה טווח תשובות הנע מ־1 (המצב/יכולת הגרועים ביותר) ל־5 (המצב/יכולת הטובים ביותר).

הטובים ביותר). ניקוד הבסיס מוגבל על ידי רף הנקבע בהתאם לתדירות המדווחת על הסתייעות בארגון סיוע המספק מזון ולתדירות הפעמים בהן המשיב נאלץ לוותר על ארוחות מאחר ולא יכל להרשות לעצמו לרכוש או להשיג מזון. בנוסף, כללנו בממד אינדיקטור חזק לאי ביטחון תזונתי - חיפוש מזון בפחים ו/או קיבוץ נדבות לקניית אוכל ו/או אכילת שאריות מזון שנזרקו - המגדיר סף מקסימלי של ניקוד 3 (מחסור).

ממצאים

להלן שיעור הנמצאים בכל אחת משלוש רמות המחסור לפי פילוחי אוכלוסייה נבחרים. המספר בסוגריים מציין את מספר המשיבים עבורם חושב הניקוד.

העדר מחסור (ניקוד 4-5)	סה"כ במחסור	מחסור (ניקוד 3)	מחסור חמור (ניקוד 1-2)	
83.8%	16.2%	10.3%	5.9%	אוכלוסייה כללית (629)
85.6%	14.4%	9.2%	5.2%	נשים (326)
81.8%	18.2%	11.6%	6.6%	גברים (303)
87.4%	12.6%	8.7%	3.9%	ערבים (127)
78.7%	21.3%	14.7%	6.7%	יהודים חרדים (75)
1%	99%	11.3%	87.7%	נתמכי סיוע (608)

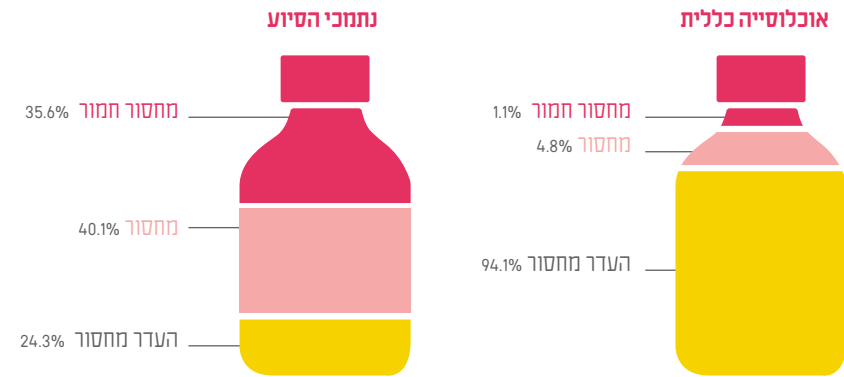
99% מנתמכי הסיוע נמצאו במחסור, כאשר 87.7% נמצאו במצב של מחסור חמור. יש להדגיש כי יש לקחת נתון זה בערבון מוגבל מאחר והסתייעות בארגון סיוע היא אחד האינדיקטורים בעלי המשקל הרב ביותר לקביעת הניקוד בממד זה. נתמכי הסיוע, כמוכון, נעזרים כולם בתדירות כזו או אחרת בארגון סיוע.

כ־16% מהמשיבים בקרב האוכלוסייה הכללית נמצאו במחסור בממד הביטחון התזונתי, כאשר 6% נמצאו כבעלי מחסור חמור.

כ־21% מהמשיבים בקרב האוכלוסייה החרדית נמצאו במחסור.

מידת המחסור - ממד בריאות

דוגמאות למצבים שונים בהם אדם יוגדר במצב של מחסור (3) או מחסור חמור (1 ו־2)

אדם אשר יכול לרכוש ביטוח רפואי משלים או פרטי, אך נאלץ לוותר באופן קבוע על רכישת תרופות או שירותים בריאותיים חיוניים מסיבות כלכליות יוגדר כבעל מחסור. אדם אשר איננו יכול לרכוש ביטוח רפואי משלים או פרטי ונאלץ לוותר באופן קבוע על רכישת תרופות או שירותים בריאותיים חיוניים מסיבות כלכליות יוגדר כבעל מחסור חמור.

מטריצה לניקוד

הטבלה הבאה מציגה את הניקוד לכל שילוב של רכיבי הממד על פי נוסחת החישוב

	העדר יכולת לשיפור			יכולת לשיפור		
	ייתור קבוע	ייתור לעיתים	אין ייתור	ייתור קבוע	ייתור לעיתים	אין ייתור
קופ"ח בסיסי	מחסור חמור (2)	מחסור (3)	מחסור קל (4)	מחסור קבוע (3)	מחסור קל (4)	מחסור חמור (5)
קופ"ח משלים	מחסור (3)	מחסור קל (4)	העדר מחסור (5)	מחסור קבוע (3)	מחסור קל (4)	העדר מחסור (5)
קופ"ח מקיף (או בעל ביטוח פרטי)	מחסור (3)	מחסור קל (4)	העדר מחסור (5)	מחסור קבוע (3)	מחסור קל (4)	העדר מחסור (5)

מידת הווייתור נקבעת לפי מידת השכיחות המדווחת על ייתור מטעמים כלכליים על רכישת תרופות או טיפולים נחוצים. **יכולת לשיפור:** דיווח המעיד על יכולת לרכוש ביטוח רפואי מקיף יותר. **העדר יכולת לשיפור:** דיווח המעיד על אי יכולת לרכוש ביטוח רפואי מקיף יותר.

מטריצת קביעת ניקוד רף

תדירות הסתייעות בארגון סיוע

אף פעם	פעמים בודדות	פעם בחודש-חודשיים	מספר פעמים בכל חודש	כמעט כל יום	
1	1	1	1	1	כמעט כל יום
2	2	2	2	1	מספר פעמים בכל חודש
3	3	3	2	1	פעם בחודש-חודשיים
4	4	3	2	1	פעמים בודדות
5	4	3	2	1	אף פעם

ויתור על ארוחות

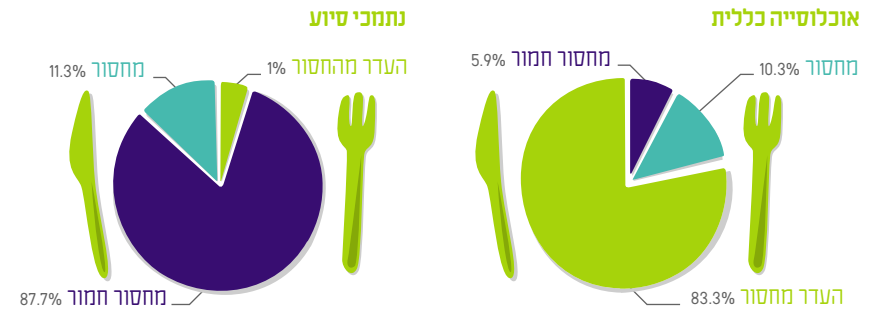
מטריצת קביעת ניקוד סופי

ניקוד רף

5	4	3	2	1	
מחסור חמור (2)	מחסור חמור (1) מאד	מחסור חמור (1) מאד	מחסור חמור (1) מאד	מחסור חמור (1) מאד	1
מחסור (3)	מחסור חמור (2)	מחסור חמור (2)	מחסור חמור (2)	מחסור חמור (1) מאד	2
מחסור קל (4)	מחסור (3)	מחסור (3)	מחסור חמור (2)	מחסור חמור (1) מאד	3
העדר מחסור (5)	מחסור קל (4)	מחסור (3)	מחסור חמור (2)	מחסור חמור (1) מאד	4
העדר מחסור (5)	מחסור קל (4)	מחסור (3)	מחסור חמור (2)	מחסור חמור (1) מאד	5

ניקוד בסיס

מידת המחסור - ממד ביטחון תזונתי

דוגמאות למצבים שונים בהם אדם יוגדר במצב של מחסור (3) או מחסור חמור (1 ו-2)

אדם היכול להשיג ירקות ומאכלים עתירי חלבונים רק יום או יומיים בשבוע וגם העיד על שכיחות גבוהה של מחסור במזון בביתו יוגדר כבעל מחסור.

אדם היכול להשיג ירקות ומאכלים עתירי חלבונים רק שלושה או ארבעה ימים בשבוע, העיד על שכיחות מתונה של מחסור במזון בביתו וגם דיווח על כך שנאלץ לעיתים ללכת לישון רעב מסיבות כלכליות יוגדר כבעל מחסור.

אדם הנעזר לעיתים קרובות בארגון סיוע ונאלץ לעיתים קרובות ללכת לישון רעב מסיבות כלכליות יוגדר כבעל מחסור חמור.

הסבר לחישוב הניקוד מטריצת קביעת ניקוד בסיס

אף פעם	שכיחות גבוהה מאד של מחסור במזון	שכיחות גבוהה של מחסור במזון	שכיחות מתונה של מחסור במזון	כמות מספקת ועשירה תזונתית	כמות מספקת אך לא עשירה תזונתית
אף פעם	1	1	2	2	2
2-1 ימים בשבוע	2	2	2	3	3
3-4 ימים בשבוע	2	2	3	3	4
5-6 ימים בשבוע	3	3	4	4	4
כל יום	4	4	4	5	5

נגישות לירקות ומאכלים עתירי חלבונים

יוקר המחיה

תיאור מהותי

בממד זה ביקשנו לאמוד את מצבו של המשיב ביחס ליכולתו לעמוד בהוצאות הנחוצות לקיום בכבוד בהתאם לנורמות המקובלות בחברה הישראלית. בשנים האחרונות, סוגיה זו הפכה להיות מרכזית בשיח הכלכלי-חברתי בישראל. היבטים שונים – הגדרה, מהות, מדיניות ופרקטיקה להתמודדות – של סוגיה זו נדונו על ידי הביטוח הלאומי, "ועדת אלאוף" ובאקדמיה בישראל⁸.

הסבר מתודולוגי

על מנת לאמוד מחסור בממד זה התייחסנו לשישה אינדיקטורים:

1. הכנסה פנויה למשק בית.
  2. יחס שעות עבודה-פנאי.
  3. היכולת הכלכלית להשתמש במערכות חימום וקירור.
  4. ניתוק חשמל/מים.
  5. עיקולים ופעולות משפטיות עקב חובות.
  6. היכולת הכלכלית לקחת חלק בפעילויות חברתיות ותרבותיות מחוץ לבית.
- המשקל הגדול ביותר ניתן לאינדיקטור הראשון – הכנסה פנויה למשק בית – הקובע את ניקוד הבסיס בממד. כפי שניתן לראות במטריצת הניקוד בהמשך, ניקוד זה

נכון להיום, אין הסכמה לגבי סף ההוצאות המינימלי הנדרש למשפחה על מנת להתקיים בכבוד בישראל, אולם מתפתחת הסכמה רחבה שחיוני להגדיר את הסף הזה על מנת להעריך באופן מדויק יותר את שיעורי העוני ואת גודל הקצבאות הנדרשות על מנת להיחלץ ממנו. לאור זאת, בחרנו מסיבות של שמרנות מתודולוגית לאמוד מחסור בממד זה באמצעות אינדיקטורים למצבים קיצוניים שקיומם מהווה סממן שאיננו שנוי במחלוקת לחיים בעוני.

מתבסס על הגדרות שונות של מצבי עוני וסיכון לעוני של הביטוח הלאומי ומדינות האיחוד האירופי⁹. ניקוד בסיס המציין מצב של מחסור (או פחות מכך) ניתן אך ורק למשיבים שהעידו כי הכנסת משק הבית שלהם נמוכה מקו העוני הרשמי של מדינת ישראל. הנתון עליו מתבסס הדירוג הינו חציון הכנסה לנפש תקינית על פי הביטוח הלאומי לשנת 2012 שעמד על 4,512 ש"ח¹⁰.

חמשת האינדיקטורים הנוספים נועדו ללכוד מצבים של מחסור כלכלי חמור אשר לא דווקא מקבלים ביטוי בשיטת המדידה הרשמית. במקרים בהם נתגלו אינדיקציות מרובות למחסור, הורד ניקוד הבסיס עד לניקוד מינימלי של 3, ורק במקרים בהם ההכנסה המדווחת אינה מעל 150% מההכנסה החציונית לנפש תקינית.

8. לדוגמא: דו"ח ביטוח לאומי לשנת 2012 – פרק 1: המדיניות החברתית ומגמות ההתפתחות של הביטוח הלאומי; דותן פרסיק, מכון ון ליר (2010); שכר מחיה הוגן; דו"ח הוועדה למלחמה בעוני בישראל (2014); עיית קינן, המכון לאחריות אזרחית במרכז ללימודים אקדמיים אור יהודה (2013); מדר מחיה בכבוד.
9. ביטוח לאומי (2013); ממדי עוני והפערים החברתיים, דו"ח שנתי 2012.
10. שם.

ממצאים

להלן שיעור הממצאים בכל אחת משלוש רמות המחסור לפי פילוחי אוכלוסייה נבחרים. המספר בסוגריים מציין את מספר המשיבים עבורם חושב הניקוד.

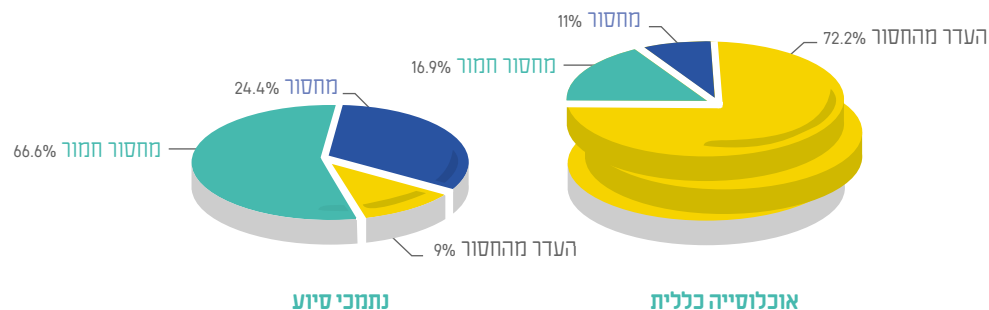
העדר מחסור (ניקוד 5-4)	סה"כ במחסור	מחסור (ניקוד 3)	מחסור חמור (ניקוד 2-1)	אוכלוסייה כללית (593)
72.2%	27.8%	11%	16.9%	נשים (306)
73.2%	26.8%	11.4%	15.4%	גברים (287)
71.1%	28.9%	10.5%	18.5%	ערבים (125)
58.4%	41.6%	12.8%	28.8%	יהודים חרדים (69)
58%	42%	13%	29%	נתמכי סיוע (365)
9%	91%	24.4%	66.6%	

כ־28% מהמשיבים בקרב האוכלוסייה הכללית נמצאו במחסור בממד יוקר המחיה, כאשר כ־17% נמצאו כבעלי מחסור חמור.

כ־42% מהמשיבים בקרב האוכלוסייה החרדית והאוכלוסייה הערבית נמצאו במחסור וקרוב ל־30% נמצאו במחסור חמור.

בקרב נתמכי הסיוע שיעור הנמצאים במחסור עמד על 91%, כאשר 66% נמצאו במצב של מחסור חמור.

מידת המחסור - ממד יוקר המחיה

חטריצת ניקוד סופי

נקודות שליליות

5 ומעלה	4	פחות מ־4	ניקוד בסיס
מחסור חמור מאד (1)	מחסור חמור מאד (1)	מחסור חמור מאד (1)	1
מחסור חמור (2)	מחסור חמור (2)	מחסור חמור (2)	2
מחסור (3)	מחסור (3)	מחסור (3)	3
מחסור (3)	מחסור (3)	מחסור קל (4)	4
מחסור (3)	מחסור קל (4)	העדר מחסור (5)	5

דוגמאות למצבים שונים בהם אדם יוגדר במצב של מחסור (3) או מחסור חמור (1 ו־2)

אדם המתגורר במשק בית ובו 3 נפשות (2.65 נפשות תקניות) והכנסת משק הבית נמו הינה 5,000 שקל בחודש, 42% מההכנסה החציונית לנפש תקנית במשק, יוגדר כבעל מחסור.

אדם שההכנסה נמו לנפש תקנית במשק הבית שלו עומדת על 60% מההכנסה החציונית לנפש תקנית במשק, אך מעיד על תדירות בילויים מחוץ לבית של פעם ב־4-6 חודשים ועל עיקול של חשבון בנק ב־12 החודשים האחרונים, יוגדר כבעל מחסור.

אדם שההכנסה נמו לנפש תקנית במשק הבית שלו עומדת על 25% מההכנסה החציונית לנפש תקנית במשק, יוגדר כבעל מחסור חמור.

הסבר לחישוב הניקוד

ניקוד בסיס

1. פחות מ־30% מההכנסה החציונית לנפש תקנית (פי 2 מקו העוני לנפש תקנית).
2. בין 30% ל־40% מההכנסה החציונית לנפש תקנית.
3. בין 40% ל־50% מההכנסה החציונית לנפש תקנית.
4. בין 50% ל־60% מההכנסה החציונית לנפש תקנית.
5. מעל 60% מההכנסה החציונית לנפש תקנית.

אינדיקטורים לצבירת ניקוד שלילי

מעל 12 שעות עבודה יומיות ממוצעות = 1 נקודה שלילית.
 הימנעות בתדירות גבוהה מאד מהפעלת מערכת לחימום/קירור הבית מטעמים כלכליים = 1 נקודה שלילית.
 הימנעות בתדירות גבוהה (פעם ב־4 חודשים או

פחות) מבילויים מחוץ לבית (מסעדה, סרט, הצגה, וכו') = 1 נקודה שלילית.
 מצב של ניתוק חשמל ו/או מים עקב אי יכולת תשלום = 3 נקודות שליליות.
 חסימה/ עיקול חשבון בנק בגלל חובות/ תהליך הוצאה לפועל/ תביעות משפטיות בשל חובות/ תהליך פינוי מדירה בשל אי עמידה בתשלומים = 3 נקודות שליליות.

צבירת 5 נקודות שליליות או יותר גוררת הורדת הניקוד ב־2 נקודות (עד לניקוד 3). צבירת 4 נקודות גוררת הורדת ניקוד ב־1 נקודה (עד לניקוד 3).
 כאמור, הורדת ניקוד הינה אפשרית רק לאלו שניקוד הבסיס שלהם הוא 4 או 5 ושההכנסה לנפש תקנית במשק הבית שלהם אינה עולה על 150% מההכנסה החציונית לנפש תקנית במשק.

ניקוד כולל וממצאים נוספים

תיאור מהותי

עד כה, הצגנו את ממצאי המדד ביחס למידת המחסור בכל אחד מהממדים בנפרד. בחלק זה, נבצע אינטגרציה של חמשת הממדים על מנת להעריך את מידת העוני, במובן הרב ממדי, עבור כל משיב, ואת שיעורי העוני בקרב האוכלוסייה הכללית ובקרב נתמכי הסיוע כפי שהם משתקפים במדגמים.

כשם שבכל מדד, קביעת רמת המחסור דרשה שיפוטים נורמטיביים לא טריוויאליים, כך גם לגבי האופן בו יש לבצע את האינטגרציה. הקווים המנחים לאורם גיבשנו את נוסחת האינטגרציה הם:

כמות הממדים בהם אדם נמצא במחסור או במחסור חמור היא גורם מכריע בקביעת מידת העוני הכללית שלו.

עומק המחסור, ולא רק קיומו או העדרו, בכל אחד מחמשת הממדים, חיוני לקביעת עומק העוני.

יש לתת משקל גבוה יותר לממדים אשר לוכדים אך ורק מצבי מחסור קיצוניים מאוד.

הסבר מתודולוגי

המדד קובע עבור כל משיב את מידת העוני שלו לפי שלוש קטגוריות: **עוני חמור**, **עוני והעדר עוני**. חישוב מידת העוני של כל יחיד מתבצע על ידי ספירת מספר הממדים בהם הוא נמצא במחסור ומספר הממדים בהם הוא נמצא במחסור חמור או חמור מאוד.

משקל מיוחד ניתן לשני ממדים מתוך החמישה: ביטחון תזונתי ויוקר המחיה. הסיבה לכך היא, שעל פי מתודולוגית המדידה בה השתמשנו, מחסור בממדים אלו מהווה אינדיקטור רק למצבי מחסור קיצוניים במיוחד. נוסחת החישוב מעניקה ניקוד של **עוני** לכל מי שנמצא במחסור בלפחות שלושה ממדים (כלומר, ברב הממדים), וניקוד של **עוני חמור** לכל מי שנמצא במחסור בכל הממדים. למצבים של **מחסור חמור** הוענק משקל כפול ממצבי מחסור. לכן, מספיק להימצא במחסור חמור בלפחות שני ממדים על מנת לקבל ניקוד של עוני, ובשלושה ממדים על מנת לקבל ניקוד של **עוני חמור**. לבסוף, על מנת לבטא את המשקל הגבוה של ממדי הביטחון התזונתי ויוקר המחיה, הענקנו למצבי מחסור בממדים אלו משקל כפול, ולמצבי מחסור חמור משקל גבוה פי אחד וחצי.

בניסוח טכני יותר, הנוסחה פועלת באופן הבא: לכל משיב מוענקת נקודת מחסור אחת עבור כל ממד בו הוא נמצא במחסור ושתי נקודות מחסור עבור כל ממד בו הוא נמצע במחסור חמור עד חמור מאוד.

במקרה של ביטחון תזונתי ויוקר המחיה, היא מעניקה לכל משיב שתי נקודות מחסור עבור כל ממד בו הוא נמצא במחסור, ושלוש נקודות מחסור עבור כל ממד בו הוא נמצא במחסור חמור עד חמור מאוד.

הנוסחה מעניקה ניקוד כולל של **עוני** לכל מי שצבר שלוש עד ארבע נקודות מחסור, וניקוד כולל של **עוני חמור** לכל מי שצבר לפחות חמש נקודות מחסור.

ממצאים

להלן שיעור הנמצאים בכל אחת משלוש רמות העוני לפי פילוחי אוכלוסייה נבחרים. המספר בסוגריים מציין את מספר המשיבים עבורם חושב הניקוד.

	העדר עוני	סה"כ עוני	עוני	עוני חמור	
אוכלוסייה כללית (593)	70.2%	29.8%	16%	13.8%	
נשים (306)	70.9%	29.1%	17.9%	11.1%	
גברים (287)	69.3%	30.7%	13.9%	16.7%	
ערבים (125)	59.2%	40.8%	19.2%	21.6%	
יהודים חרדים (69)	58%	42%	24.6%	17.4%	
נתמכי הסיוע (302)	0.3%	99.7%	3%	96.7%	

בסך הכל, עולה כי כ־30% מהמשיבים בקרב האוכלוסייה הכללית עבורם חושב ניקוד סופי (593) נמצאו במצב של עוני וכ־14% בעוני חמור. לא נמצאו הבדלים משמעותיים בין גברים לנשים.

שיעורי עוני ועוני חמור גבוהים יותר נמצאו בקרב משיבים מהחברה הערבית ומשיבים מהחברה החרדית:

כ־41% מהמשיבים בקרב החברה הערבית עבורם חושב ניקוד סופי (125) נמצאו במצב של עוני כאשר כ־22% מהם נמצאו בעוני חמור.

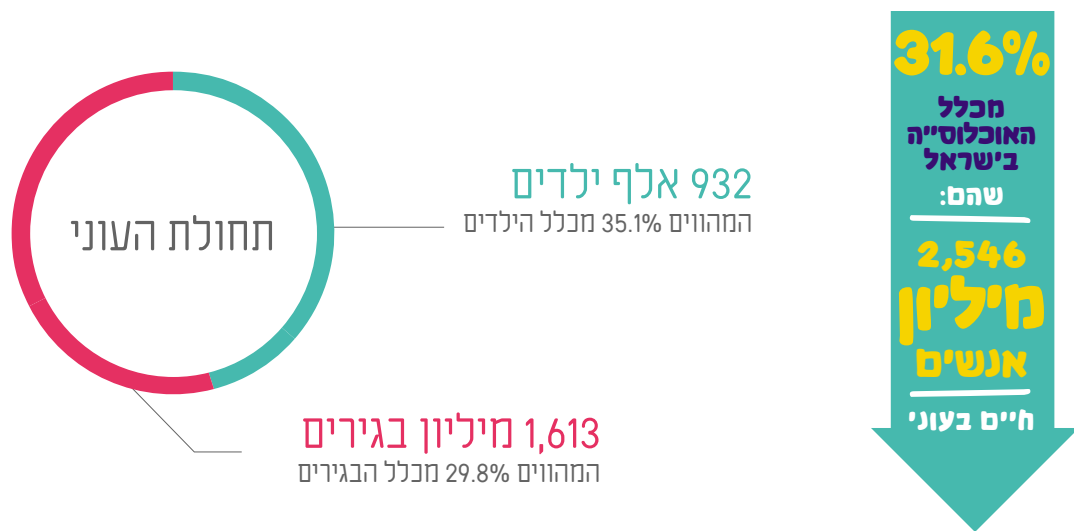
42% מהמשיבים בקרב החברה החרדית נמצאו במצב של עוני, כאשר 17.4% נמצאו בעוני חמור.

בקרב נתמכי הסיוע שעבורם חושב ניקוד סופי (302) נמצא שכ־100% מתוכם נמצאים במצב של עוני כאשר כ־97% מהם נמצאו בעוני חמור.

תחולת העוני לנפשות כפי שעולה מהמדגם

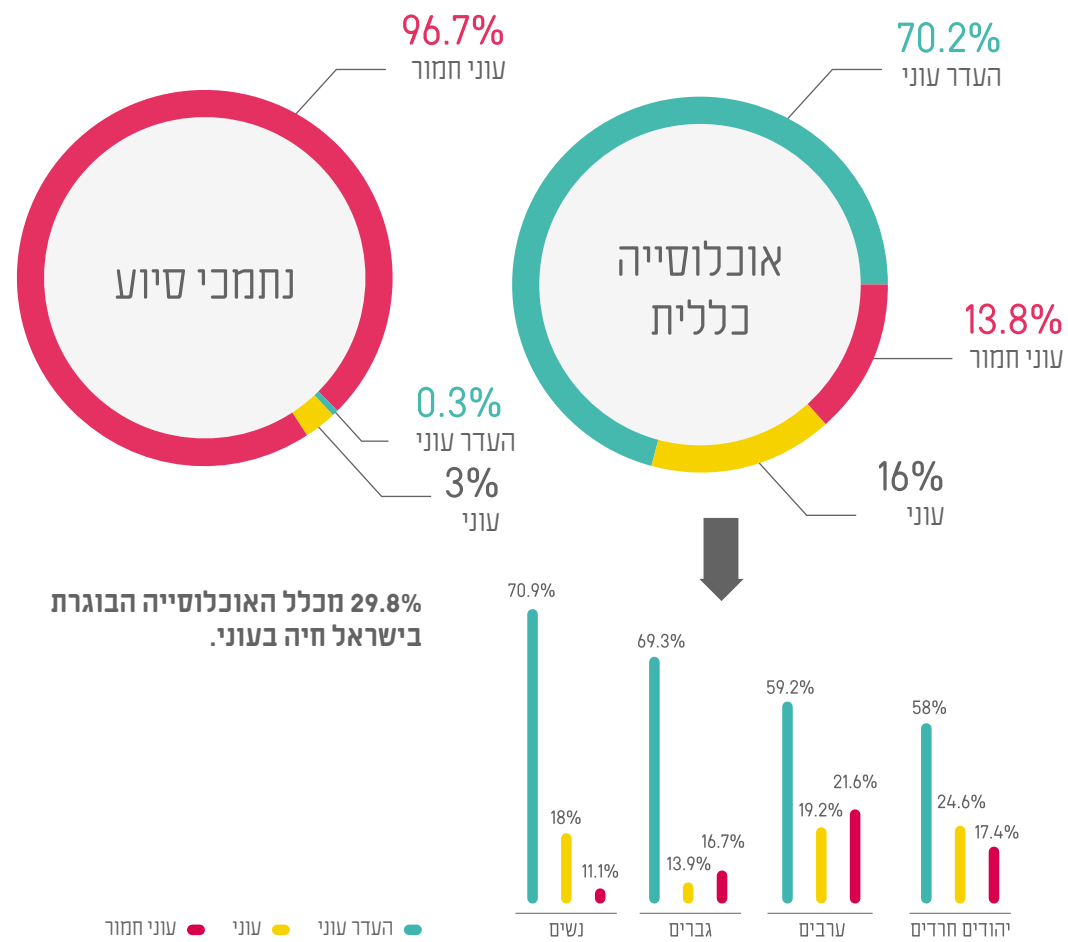
במדד המוצג כאן נדגמו אך ורק משיבים שהינם מעל גיל 18, ועל כן הנתונים המוצגים לעיל התייחסו אך ורק לתחולת העוני של בגירים. על מנת לחשב את תחולת העוני הכוללת לנפשות, יש להוסיף לכך את שיעורי העוני בקרב ילדים.

באופן אופטימלי, חישוב זה צריך להתבצע באמצעות מדגם המשלב גם ילדים ומתייחס לממדים המותאמים במיוחד לעוני של ילדים. אולם, ניתן להעריך על בסיס המדגם את שיעור הילדים החיים במשקי בית עניים במובן הרב־ממדי, ועל בסיס כך את שיעור הילדים הנתונים בעוני. משק הבית של משיב יוגדר כ"עני" אם המשיב הוא עני ואם העוני שלו נובע ממחסור בממדים המשפיעים על משק הבית כמכלול (יוקר המחייה, ביטחון תזונתי ודירור). הטבלה הבאה מציגה את תחולת העוני עבור האוכלוסייה הכללית, כאשר לוקחים בחשבון גם ילדים החיים במשקי בית עניים.

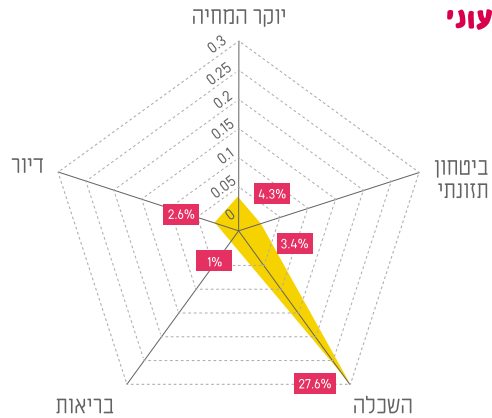
בהתבסס על נתוני הלמ"ס הערכניים ביותר בהם יש חלוקה לפי גיל - ממוצע שנת 2013 (לוח 2.3).

שיעורי העוני הרב ממדי

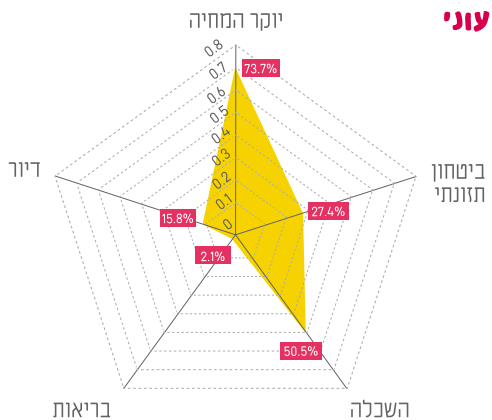

מחסור בממד אחד גורר מחסור בממדים אחרים

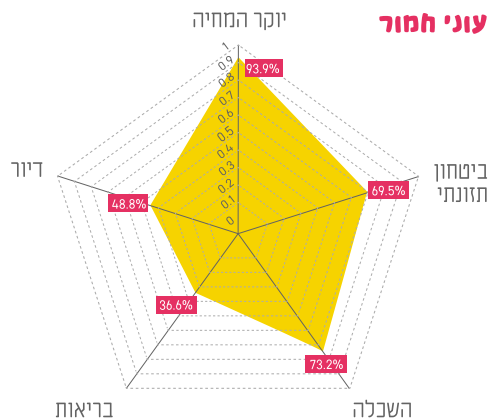
העדר עוני

עוני

עוני חמור

הממדים המרכיבים את החיים בעוני

הגישה הרב ממדית מאפשרת, בנוסף להערכת שיעורי העוני הכלליים, גם לנתח את האופן בו המחסור בא לידי ביטוי בממדים השונים.

דרך אחת לעשות כן, היא לבחון את שכיחות ההמצאות במחסור בכל אחד מהממדים עבור משיבים שנמצאו בהעדר עוני, עוני ועוני חמור, כמוצג בגרפים הבאים.

כפי שניתן לראות, בקרב אלו שקיבלו ניקוד סופי של "העדר עוני", הממד היחיד בו נמצאה שכיחות גבוהה של מחסור הוא ממד ההשכלה כ־27%.

בקרב אלו שקיבלו ניקוד סופי של "עוני", כ־74% נמצאו במחסור בממד יוקר מחיה כ־50% נמצאו במחסור בממד ההשכלה, כ־27% נמצאו במחסור

בממד הביטחון התזונתי, וכ־16% נמצאו במחסור בממד הדיור. לעומת זאת, רק כ־2% נמצאו במחסור בממד הבריאות, שיעור דומה לזה שהתגלה באוכלוסייה הכללית.

בקרב אלו שקיבלו ניקוד סופי של "עוני חמור", כ־94% נמצאו במחסור בממד יוקר מחיה, כ־73% בממד ההשכלה, כ־70% בממד ביטחון תזונתי, כ־50% בממד הדיור וכ־37% בממד הבריאות. כפי שניתן לראות, שכיחות המחסור בכל אחד מהממדים גדלה משמעותית כאשר עוברים מעוני לעוני חמור. השינוי הדרמטי ביותר הוא בממד הבריאות, בו השכיחות מזנקת מ־2% ל־37%. כלומר, מחסור בממד הבריאות בא לידי ביטוי מובהק רק בקטגוריית העוני החמור.

הקשר בין הממדים

אחת מהנחות המוצא של המדד, היא שהממדים השונים תלויים זה בזה, כלומר, שמחסור באחד ישליך על יובנא מחסור בממדים האחרים.

על מנת לבדוק את ההנחה, חישבנו את הקורלציה בין כל ממד לכל אחד מהממדים האחרים

התוצאות מראות שכל אחד מהממדים, מלבד ממד ההשכלה, נמצא בקורלציה גבוהה (בסביבות 0.4)

לשאר הממדים. ממד ההשכלה, לעומת זאת, נמצא בקורלציה בינונית (בסביבות 0.2) לכל אחד משאר הממדים.

משמעות הממצאים היא שמחסור בכל ממד הוא מנבא טוב למחסור בכל אחד מהממדים האחרים. על כן, נדיר יהיה למצוא אנשים שנמצאים במחסור רק בממד אחד.

	יוקר המחיה	ביטחון תזונתי	בריאות	חינוך	דיור
דיור	0.42	0.43	0.36	0.18	1.00
חינוך	0.26	0.20	0.20	1.00	0.18
בריאות	0.34	0.49	1.00	0.20	0.36
ביטחון תזונתי	0.37	1.00	0.49	0.20	0.43
יוקר המחיה	1.00	0.37	0.34	0.26	0.42

עמותות שותפות

עיר	עמותה	טלפון	כתובת משרדי העמותה
אבו סנאן	הקרן לקידום העדה הדרוזית ע"ש אמין טריף	04-9563623	אזור התעשייה ג'וליס
אופקים	בית התבשיל	08-9926034	המלאכה 48
אילת	יד רוזיה	08-6367137/8	מרכז רסקו
אריאל	חסד לחיים	050-6226902	גליל 34
ארצי	אותות	02-6710095	יד חרוצים 13, ירושלים
ארצי	נכי ישראל	03-9415540	סחרוב 17, ראש"לצ
אשדוד	אהבת חסד	03-6591220	דונולו 14, בני ברק
אשדוד	חסדי איילה	077-4450308	החיד"א 16
אשדוד	עמותת חמד	077-7001356	השיטים 21
אשקלון	מתן בסתר	08-6845935	האגוז 5
באקה אל גרביה	אלופא ואל אמל	04-6281686	ביר בורין 1066
באר שבע	אלג'מאהיר	08-6288831	סוקולוב 17/3
באר שבע	באר שובע	08-6412544	בני אור 68
באר שבע	בית מוריה	08-6288812	מנדל מוכר הספרים 1
באר שבע	קרן עזרה לעולים נזקקים	08-6276252	ההסתדרות 2
בית ג'אן	הקרן לקידום העדה הדרוזית ע"ש אמין טריף	04-9563623	אזור התעשייה ג'וליס
בית שאן	עולם חסד יבנה-אש"ל אברהם	04-6581726	רחוב החבצלת 4
בית שמש	אהבת חסד	03-6591220	דונולו 14, בני ברק
בית שמש	למתנדב	02-9919936	המשלט 10
בני ברק	אהבת חסד	03-6591220	דונולו 14, בני ברק
בני ברק	חסדי נעמי	03-6777777	בר יוחאי 10
בת ים	אוהבים	03-6591220	הלפר 27
בת ים	ברכת הכהן	03-5064248	חלמית 7
בת ים	המטבח של מאיר השמן	050-4528903	דניאל 67
בת ים	עזר מציון	03-6595070	חביבה רייך 3
בת ים	עזרה מגד	03-5510105	רבינוביץ 3
גבעתיים	המחלקה לשירותים חברתיים	03-5722211	שנקין 6
גדרה	המחלקה לשירותים חברתיים	08-8593570/64/71	פינס 4

עיר	עמותה	טלפון	כתובת משרדי העמותה
ג'וליס	הקרן לקידום העדה הדרוזית ע"ש אמין טריף	04-9563623	אזור התעשייה ג'וליס
דימונה	מאיר פנים	08-6571312	המכבים, מוקד יוספטל
דימונה	מלב אל לב	052-2394407	ציפורי 35
דלית אל כרמל	נד"א - נכי דלית אל כרמל	04-8395659	אלבסטין
הוד השרון	רעים	09-7411447	שיקמים 37
הרצליה	מתנדבי הרצליה	09-9542734	הנדיב 49
זכרון יעקב	איש לרעהו יעזורו	052-3740881	התקומה 22
חדרה	חכמה ודעת לב חס	04-6222132	רוטשילד 38
חדרה	מרכז החסד-חדרה	04-6342619	הגיבורים 51
חולון	עורו משנתכם	03-5040720	בצלאל 3
חולון	תנו יד לחבר	03-6517520	ארבע ארצות 24
חיפה	בית החסד ע"ש כמיל שחאדה	04-8666235	פל ים 10
חיפה	לב ח"ש	04-8672999	יל"ג 7
חיפה	מאיר פנים	04-8637111	בילו 7
חיפה	נותנים באהבה - גמ"ח נוה שאנן	04-8321585	התיכון 39
חצור הגלילית	עת רחמים	04-6930687	שלמה בן יוסף 531
חשמונאים	יושבת ציון	050-4133472	דברות משה 1
טבריה	שכן טוב	054-6432299	הבכלנית 1
טירה	עמותה למען נזקקים-טירה	09-7937028	באב אלחאן
טירת הכרמל	צדקת אבות	04-8574770	שי עגנון 10
יבנה	בני ברית	08-9739944	האורן 57
יבנה	בית חב"ד	08-9421665	זמיר וא
יהוד	בית חבד-בית חס	03-5361479	סעדיה חתוכה 28
יוקנעם	המחלקה לשירותים חברתיים	04-9596009	עמותת קול הלב צאלים 1
ירוחם	המחלקה לשירותים חברתיים	08-6580697	השקד 47 יסמין
ירושלים	יד אליעזר	02-5912222	פולנסקי 14
ירושלים	יד עזרא ושולמית	02-5323211	יואל 20
ירושלים	עזרת אבות	02-5829984	חבקוק 2
ירושלים	עמותת החסד לב רמות	02-5861456	שכטמן פינת לואי לפסקי - רמות א
ירושלים	תכלית האדם	02-6516325	מרכז ספיר 6
כסיפה	המחלקה לשירותים חברתיים	08-6591335/4	מועצה מקומית כסיפה
כפר חב"ד	בית חינוך לתשב"ר - אור שמחה	03-9606137/8	פנימיית אור שמחה
כפר מנדא	המחלקה לשירותים חברתיים	04-9863003	מועצה מקומית כפר מנדא
כפר נחף	לרווחת נחף וקדמתה	04-9081639	רחוב מספר 1
כפר סבא	הזן את הכל - קרן גמ"ח ע"ש פינקרט יעקב ז"ל	09-7652418	הכרמל 63
כפר סבא	מלא הטנא	09-7463079	גלר 21
כפר קרע	אלבלד	054-4231562	אל רחמה (כלבו התאומים)
כסרע-סמיע	הקרן לקידום העדה הדרוזית ע"ש אמין טריף	04-9563623	אזור התעשייה ג'וליס

עיר	עמותה	טלפון	כתובת משרדי העמותה
קרית טבעון	מעומק הלב	04-9539252	מועצה מקומית קרית טבעון
קרית מלאכי	ביחד - יהדות, חברה, דמוקרטיה	072-2409192	בית מרים פייר קינג 32 ירושלים
קרית שמונה	בית חב"ד-בית בתיה	04-6943770	הלבנון 15
ראש העין	ק.ס.מ	03-9383750	תבור 7
ראשל"צ	פתחי עולם	03-9648426	חבר 7
רהט	קפא	08-9910102	שכונה 21/11
רחובות	הבית החם למען הקהילה	08-9392600	בילו 2
רחובות	הוד ישראל	08-9362665	בר שאול 1
רחובות	לחיות בכבוד	08-9459558 08-9493551	התחייה 9
רמלה	חסדי אשר וחיה	08-9249055	בר לב 3
רמת גן	עלה-לרווחת הילד-הנוער והקהילה	03-6712128	אצ"ל 2
רעננה	משנה לחם	054-4752104	עקיבא 37 ג'
שרדות	מרכז החסד שדרות	077-4313342	בר לב 17
שהם	יד משהם	03-9795444	עמק אילון 30
תל אביב	אוכל לנזקקים	03-6024122	נמל תל אביב 4
תל אביב	בית השנטי	03-5103339	סימטת שלוש 17
תל אביב	האגודה לקידום החינוך ביפו	03-6802999	תל גיבורים 5
תל אביב	יד ביד, אוזן קשבת ועזרה לזולת	03-6024122	נביאים 36
תל אביב	לשובע	03-7520002	צילנוב 18
תל אביב	מורשת יהדות בוכרה בישראל	03-6837483	הכינור 2

עיר	עמותה	טלפון	כתובת משרדי העמותה
כרמיאל	יד עזרא ושולמית	04-9586647	המלאכה 16
כרמיאל	צלחת חמה	04-9582355	מנחם בגין 7, רמת גן
לוד	מפעל החסד - יד ביד	08-9213636	חשמונאים 22
מבשרת ציון	יד ביד-לקידום מבשרת ציון	02-5335526 02-5700449	הברוש 70
מגדל העמק	בית התבשיל	04-6443533	שלום עליכם 2
מזכרת בתיה	המחלקה לשירותים חברתיים	08-9340032	שד' אליהו 8
מעלה אדומים	בית חב"ד	02-5354960 02-5902847	נחלים 770
מצפה רמון	המחלקה לשירותים חברתיים	08-6596257	מועצה מקומית מצפה רמון
מצפה רמון	שנטי במדבר	03-5103339	סימטת שלוש 17, ת"א
מרום הגליל	המחלקה לשירותים חברתיים	04-6987827	מלבי"ש במרום. מרכז אזורי מרון
נהריה	בית - נריה	04-9513389	אחד העם 4 א
נס ציונה	בית חב"ד	08-9400935	ביאליק 2
נצרת	העמותה לקידום שרותים חברתיים - "אלבסמה"	04-6456422	נמסאווי 54
נצרת עילית	חסדי מנחם	077-9350550	המלאכה 17
נתיבות	ברית שלום וחסד	08-9948081	שד' ירושלים 241
נתיבות	גלגל חוזר	050-2232051	הכורזים 82
נתניה	קופת הצדקה המרכזית	09-8878377	מאירוביץ 7
נתניה	נתניה	09-8624442	הס 6
סאג'ור	הקרן לקידום העדה הדרוזית ע"ש אמין טריף	04-9563623	אזור התעשייה ג'וליס
עכו	גרעין אומץ עכו	04-9550127	בן שושן 52
עמנאל	חסדי שמואל הנביא	09-9500499	חתם סופר 9
עפולה	יד לקהילה	052-8461911	המגל 9
עפולה	ס.ל.ע	04-6593789	קומחיות 44 א
ערד	הקרן לפיתוח ערד-יד לערד	08-9102430	נוגה 10
פרדס חנה	אור פרדס	04-6373733	הדקלים 84
פתח תקוה	חסדי יעקב עזרה לזולת	03-9315268	רמז 35
פתח תקוה	טל חיים	03-9333494	ברנדה 45
פתח תקוה	מתנדבם למען הזולת - מיל"ה	03-9092002	ז'בוטינסקי 4
צפת	קרן חסדי לב	077-3377930	ארלוזורוב 72
קצרין	מתן - סיוע בצדקה ברמת הגולן	04-6918426	מושב יונתן
קרית אונו	אפשרות	03-5356828	הנשיא 54
קרית ארבע	חסדי אבות	02-9966166	דוד המלך 25
קרית אתא	ארוחה חמה	04-8446324	חנקין 20
קרית ביאליק	חסד מציון	04-8704285	החקלאים 11
קרית גת	סח"י	052-6911820	מושב יד נתן, בית 222

תודה :

ארגון לתת מבקש להביע את הערכתו העמוקה לכל מי שתמך ונרתם להצלחת המחקר והפקת דו"ח העוני האלטרנטיבי לשנת 2014, שנועד להעלות המודעות לדחיפות הטיפול בבעיית העוני והפערים החברתיים בישראל.

תודה מיוחדת ל**מתנדבים** על איסוף מידע ונתונים בתהליך מחקר וכתיבת הדו"ח, בהתנדבות.

תודה למכוני המחקר **TRI, ERI ומכון מסאר**, על הליווי, הייעוץ המקצועי, וניתוח הממצאים.

תודה ל**מנהלי העמותות ברחבי הארץ**, על ההירתמות והתמיכה בהכנת הדו"ח ועל השותפות במאבק בעוני ובהענקת סיוע לאנשים השרויים במצוקה, במסירות אין קץ.

ומעל הכל, תודה ל**אנשים ולמשפחות האמיצות**, אשר למרות הקושי, הסכימו לחשוף את אורח ותנאי חייהם המורכבים, כדי להעיד על הפנים של העוני בישראל 2014 ובכך להצליח, ולו במעט, להשפיע על שינוי דמותה של החברה הישראלית.

ברצוננו להביע את תודתנו לארגון **MAZON**, על תמיכתו בארגון לתת, שאפשרה את הוצאת דו"ח העוני האלטרנטיבי לשנת 2014.

We would like to thank **MAZON** for supporting the Alternative Poverty Report in our common fight against poverty

ל**סוזי רונן** על כתיבת הדו"ח.

ל**לירון יוחאי-אור** על הפקת הדו"ח.

ל**רחל סקלי ואשר אלזון**, על ריכוז העבודה מול העמותות השותפות והתמיכה הנדרשת.

ל**עינת גבע**, ראש מחלקת המחקר בארגון לתת, על ההנחיה בכתיבת הדו"ח.

ל**פינרמה**, על עיצוב הדו"ח.

LATET לתת **MAZON** | A Jewish Response To Hunger

ארגון לתת סיוע הומניטרי ישראלי (ע"ר)
רח' המסגר 44 ת.ד. 57636 א"א 67214
טלפון 03-6833388 | פקס 03-6839911

Latet לתת LATET.ORG.IL.

בְּקָרִים שֶׁל חֶרֶף

ארז ביטון

בְּבָקָרִים שֶׁל חֶרֶף
עֲשֵׂתָה אָמִי מָרַק שֶׁל חֲרִירָה,
מְסַכָּה בּוֹ מְמַנָּה חֵם בְּיוֹם קָר,
וְתַבְּלָה אוֹתוֹ בְּחֻמְדַּת לֶבָה.
אֶל מוֹל תְּרִיסִים שְׁבוּרִים,
שְׁלוֹשָׁה וְאַרְבָּעָה בְּמַטָּה אַחַת,
סָבִיב לְסִיר
מְעֵלָה אֲדִים
שֵׁם עָלוּ
בְּמִיּוֹתֵינוּ הָאֲבוֹדוֹת.
שֵׁם הִכְנַתִּי לָךְ אָמִי
מְעַט חֵם לְיָמִים קָרִים
שֵׁם רְקַמְתִּי לָךְ אָמִי
הַבְּטָחוֹת
לְקִיץ רַב.

מדד העוני האלטרנטיבי הרב חמדי

מכיוון ששאלות אלו ראויות לדיון ערכי ומהותי, הנחות המוצא הנורמטיביות בהן השתמשנו הן שקופות ובניות באופן המאפשר דיון ציבורי השתתפותי ומכליל על תקפותן.

המדד מתייחס לחמישה ממדים המשקפים צרכים חיוניים לקיום בכבוד בישראל: דיור, השכלה, בריאות, ביטחון תזונתי והיכולת לעמוד ביוקר המחיה.

המדד, שיושם במדגם בקרב האוכלוסייה הכללית ובמדגם בקרב האוכלוסייה הנתמכת על ידי ארגוני הסיוע השונים, אומד את מידת המחסור בה נתון כל משיב, ביחס לכל אחד מחמשת הממדים. לבסוף, בהתאם לרמות המחסור שנמדדו בכל ממד, קובע המדד האם אותו משיב נתון במצב של העדר עוני, עוני או עוני חמור.

בדו"ח זה מוצג, לראשונה, מדד עוני חדשני ואלטרנטיבי המבוסס על גישת מדידה רב-ממדית. לעומת מדד העוני הרשמי, המתייחס רק להיבט ההכנסה, המדד הרב-ממדי מקיף מגוון של היבטים, המרכיבים במכלול את רווחתו של אדם ואת יכולת הקיום הבסיסית שלו בחברה.

זהו הניסיון הראשון בישראל ליישם מתודולוגיית מדידה רב-ממדית של עוני, המותאמת להיבטים התרבותיים, החברתיים והנורמטיביים הייחודיים לחברה הישראלית.

העיקרון המנחה בבניית המדד, הוא שעל מנת להעריך האם אדם נתון בעוני יש להידרש לשלוש שאלות יסוד: (1) מהם הצרכים החיוניים הנדרשים על מנת להתקיים בכבוד במדינת ישראל? (2) כיצד יש למדוד את מידת המחסור של אדם ביחס לצרכים אלו? (3) החל מאיזו מידת מחסור יש להגדיר אדם כנתון בעוני?

שיעור העוני בישראל בהתאם לממד העוני האלטרנטיבי הרב חמדי

יוקר המחיה

27.8%

דיור

10.7%

בריאות

5.9%

השכלה

36.9%

אי ביטחון תזונתי

16.2%

מהאוכלוסייה בישראל 2014 חיה בעוני **31.6%**